

sed non otioso (a); Ecclesie catholice doctore, sed traditionis discipulo (b); canonicæ disciplinæ instauratori sapientissimo (c), exsecutori religiosissimo (d), vindicti (e) fortissimo (f); fidei ac fidenti Ecclesie propugnatori (g), hæreticorum non ficto aut trepido impugnatori (h): cujus pro catholica fide sollicitudinem ac diligentiam, laborem et industriam, libertatem atque constantiam omnis Ecclesia prædicare non cessat (i): qui mysterium sacrosanctæ Trinitatis contra Priscillianistas (j), Jesu Christi incarnationis necessitatem contra Judæos (k), eandem cum Patre substantiam contra Arianos (l), humanæ proprietatem naturæ contra Eutychen (m), personæ singularitatem contra Nestorium (n), Ecclesie jura ac potestatem contra Novatianos (o), corporis mystici unitatem contra Donatistas (p), gratiæ (q) sanguine mediatoris partæ omnimodam necessitatem, B

A gratitiam largitionem, insuperabilem virtutem, contra Pelagianos Pelagianorumque reliquias (r); mysteriorum omnium veritatem, dignitatem, sanctitatem, contra Manichæos (s); sincerum religionis cultum contra impios et Pseudo-Christianos (t), cœlesti doctrina, pietate singulari, invicto animo, exemplo, sermonibus, scriptis ex ipso apostolorum corde prolatis explicuit, asseruit, propugnavit (u). Tantæ sanctitatis, tantæ fidei, tantæ doctrinæ (v), pontifici, Ecclesie ad victoriam divinitus præparato (x), se ac suam hanc qualemcumque opellam in scriptis ejus colligendis, purgandis, illustrandis positam, e Gallicanæ Ecclesie sinu unde olim ad Petri cathedram ille quæsitus est (y), offert, dicat, consecrat, devotissimus cliens Paschasius Quesnel Parisinus, presbyter congregat. Oratorii D. Jesu. 14 kalend. Julii Leonis Magni memorie sacro. A. R. S. 1713 c. LXXV (z).

(a) In Serm. et alibi passim.

(b) Vid. Dissert. 1. de Vita et Reb. gestis.

(c) Leo ep. 134, 135 (nunc 165, 166), etc. Et Simplic. PP. ep. ad Zenon. Aug.

(d) Facund. l. II, c. 6.

(e) Idem, ibid.

(f) Ep. decr. 1, 2, etc. Gelas. PP. ep. ad Dardan. et Marcian. August. ibid.

(g) Facund. l. v, p. 213, et diss. 1, de Vita.

(h) Facund. l. II, c. 5.

(i) Idem, ibid.

(j) Idem, l. v, c. 4.

(k) Epist. 15, ad Turrib., et Serm. de Pentecost.

(l) Serm. de Nat. et Epiph. Dom.

(m) Ibid. et in Epist.

(n) Ep. 24 (nunc 28), ad Flav., etc.

(o) Ep. 27, 46, 64, 77, 92, 96, 97 (nunc 31, 59, 84, 102, 119, 123, 124), et in Serm. Eulog. ep. C et seq

Alexand. in defens. S. Leonis PP.

(p) Ep. 14 (nunc 18), ad Januar. Aquil. et ep. 1 (nunc 12), ad Afr.

(q) Epist. 1 (nunc 12), ad Afr. et in Serm.

(r) Lib. de Voc. gent. Ep. ad Demetr. capitul. de Grat. et Lib. Arb. Epist. 6, ad Aquileiens. episc., etc.

(s) Ep. 8 (nunc 7), ad episc. Ital. Ep. 15, ad Turribium. Serm. 8, 15, 23, 74 (nunc 9, 16, 24, 76), etc.

(t) In Serm. passim, etc.

(u) Hormisdas PP. ep. ad cler. et archimandr. 2 Syriæ.

(v) Ep. Episc. 44 Gallie ad Leonem cap. 5 (nunc ep. 99).

(x) Allocutio concil. Chalc. ad Marcian. Aug.

(y) Prosper in Chronico.

(z) Vide tom. II, diss. 1, ad an. 461, num. 8

SCHOENEMANNI

NOTITIA HISTORICO-LITTERARIA

IN S. LEONEM MAGNUM.

(Ex Schoen. Bibl. hist. litter. Patr. Lat., Lips. 1794, tom. II.)

CAPUT PRIMUM.

De Vita S. Leonis Magni.

Leo cognomento Magnus, patria Romanus fuit. De uno natali ejus in antiquis Ecclesie monumentis nihil traditum accepimus, nec ex iis quæ de vita ejus nobis supersunt, nec ex ætate, qua decessit, certi quidquam conjicere licet. Patrem habuit Quintianum nomine, incertæ, sed proculdubio haud infimæ conditionis, quippe a quo filius tam maturæ indolis non vulgari ratione educari debuit; nisi mavis, eum inter sacerdotes demum, a quibus juvenis veteris Ecclesie more ad Ecclesie munia obeunda formatus est, et

suimet ingenii felicitate id adeptum esse, quo postea tantopere excelluit, et inter pontifices Romanos Magni nomine meruit distingui, paratissimum scilicet ad quævis non solum Ecclesie, sed et alia quæ nec cum fide nec cum disciplina quidquam conjunctum habebant, negotia apte et decore administranda ingenium. Certe jam mature virtutis a natura insitæ et studii in officio documenta dedisse eum oportet, siquidem acolythus adhuc sub Zosimo papa a. 418 Carthaginem ad pontificis de Cœlestio sententiam Aurelio cæterisque Africæ episcopis perferendam adhibitus fuit (a). Cœlestini papæ temporibus diaco-

(a) Constant hæc testimonio epistolæ 104 Augustini ad Sixtum Romanæ Ecclesie tunc presbyterum, postea Cœlestini in episcopatu successorem, qui eadem occasione usus fuerat, ad Augustinum epistolæ

mittere. Nec alium ab hoc Leone fuisse memoratum acolythum, ex temporum congruentia maxime sit probabile.

num egit. Sed quæ de administratione rerum ecclesiasticarum ab eodem Cœlestino ei cōcredita Quesnellus disputat, alia desiderant, quam quibus ille nititur, argumenta (a). Attamen qua æstimatione Leo tunc Romæ fœderi, testatur luculentissime Cæsariani epistola, quæ an. 431 libros de *Incarnatione* contra *Nestorium* hortatū ipsius Leonis scriptos ei obtulit. Sed et alia adsunt hoc non inferiora documenta auctoritatis et gratiæ, qua non Romæ solum apud pontificem, sed in principum aula etiam valeret. Nam si Prospero credimus, Leonis maxime vigilantia et hortatu factum est, ut Sixtus papa Juliani Eclanensis artibus, quibus in communionem Ecclesiæ irrepere moliebatur, resisteret; legatū autem quam annō 440 jussu imperatoris ad conciliandos Aetii et Albini exercitus Romani in Gallia ducum, odio toti imperio timendo dissidentium, animos suscepit, ipsa ejus ad episcopatum Romanum electione notior est reddita. Dum enim Leo adhuc in negotio isto distinebatur, Sixtus papa diem obit, cunctaque statim eleri ac populi Romani suffragia diacōnū Leonem episcopum nominarunt. Accitus igitur legatione honorifica atque ordinatus, novum munus solemnī gratiarum actione auspiciatus est, eundemque ordinationis suæ diem quotannis sermone celebravit.

Incidit quidem episcopatus ejus in funesta imperii Romani in Occidentē tempora. Quippe in extrema principum socordia et stupore, undique barbarorum cohortes aut imperii finibus ingruiebant, aut provincias incursionibus inundabant, easque aut devastabant ac depopulabantur, aut pulsīs subactisve incolis sibi ipsis sedes faciebant. Calamitatem quam Ecclesia universa ex singularum provinciarum afflictione necesse sentiebat, intueri non licebat, quin motus ne similis Italiam ipsamque Romam fortuna maneret, suboriretur, a cujus oppressione, si duratura esset, gravissimum aedis apostolicæ dignitatis, quæ nunc erat, damnum portendebatur. Quo accedebat barbarorum Arianismo imbutorum in Ecclesiæ catholicæ asseclas odium et graves passim persecutiones. Inter has ergo suborientis tempestatis nubes animi sane robore opus erat episcopo Ecclesiæ gubernaculum suscipienti. Cæterum non item desperatus erat internus Ecclesiæ status; quin immo non carebat lætis auguriis, siquidem ex pontificis Romani commodis æstimandus erat. Hæreticorum enim qui tam crebri erant per ista sæcula motus non poterant sollicitare novum episcopum auctoritatis sedis suæ promovendæ et exemplorum priscorum non penitus ignarum, utpote qui nosse debebat, quanta incrementa ex singulis fere ejusmodi disceptationibus etiam per minus doctos et parum firmati animi episcopos Romanæ sedis auctoritas potestasque cepisset, quan-

(a) Quesnellus in Vita Leonis ad an. 430-32, num. 3, apud *Ballerinios* T. II, p. 406. Sed confer horum notata ad *Epistolam* Leonis ad *Maximum Antiochenum* 119, T. I, p. 1216, n. 24.

(b) Quesnellus quo magis arduum describeret episcopatus Leonis initium, præter calamitosum imperii statum etiam Ecclesiam internis hostibus, hære-

tisque amplificationibus per nuperas Orientis contentiones locus factus esset (b). Quanto vero majora Leo sperare debebat, qui præter cæteras animi ingenili quæ dotes eruditionis et eloqui auctoritatem ad hanc dignitatem afferebat, et in gravissimis ac subtilissimis de fide quæstionibus definiendis Græcis nedum par, sed etiam superior sibi videri poterat. Atque hæc taliave Leonem sensisse eventus comprobavit. Utut enim sincerum erat et strenuum ejus disciplinæ ecclesiasticæ regendæ fideique antiquitus acceptæ tuendæ studium, quod a primordiis muneris statim et numquam non deinceps per omnē episcopatus sui tempus declaravit, et sane propriæ ipsi animi alacritate et firmitate plurimum adjuvabatur: non minus tamen eodem ad augendam sedis suæ dignitatem et auctoritatem usus est, et in hisce conaminibus insita ingenii vis in arrogantiam et pertinaciam intolerabilem sæpe et insanam degeneravit. Testis est concertatio ejus cum Hilario Arelatensi, plena superbæ et affectuum tanto episcopo indignorum; tametsi minime Quesnellus in excusando et defendendo Hilario assentiamur. Alia ejusdem animi documenta suppeditat historia causæ Eutychiæ, et quidem talia ut, si lubenter concedamus antecessores ejus in sede Romana non nisi pro re nata auctoritati potestati que suæ promovendæ studuisse, hunc primum meditato consilio omnes cæteros episcopos suo imperio subicere conatum esse, et vero hoc consilium non in ipso episcopatu demum fovere cœpisse, sed ad eundem atulisse existimem. Referenda mihi huc in primis videtur illa ejus sollicitudo, qua doctrinam de dignitate potestateque Romanæ sedis in Petro fundata, et ab eo in successores transmissa stabilire, et cunctorum per Occidentem et Orientem animis inserere studuit.

Cœpit hæc doctrina in Innocentio, a cujus deinde successoribus numquam ea neglecta fuit, a Leone autem ita explicata et firmata est, ut non ipsi solum, sed omnibus deinceps Romanis episcopis pro fundamento machinationum evehendæ et amplificandæ dominationis esset, nec ulla monstris opinionum eidem faventium inveniretur feracior. Neque solum ea utebatur si quid auctoritate sua efficere vellet, sed coram populo peculiari studio tum alias sæpe, tum in anniversario ordinationis suæ tractare solebat. Ac primum quidem quæ Petro præ cæteris apostolis a Christo concessa fuerint dona atque privilegia adeo extollit atque exornat, ut jam profiteri ausus sit, huic viro consortium suæ potentiæ tribuisse divinam dignationem, et si quid cum eo commune cæteris voluerit esse principibus, numquam nisi per ipsum dedisse quidquid aliis non negaverit (c). Mox dum ejusdem Petri vices sustineret se affirmat, eo omnem operam suam confert, ut persuadeat audientibus,

ticis scilicet passim propullulantibus, misere vexatam ac quasi discerptam lingit; recte sane, si universe res æstimanda erit; non item, si ex Romani episcopi, et Leonis in primis persona, meo judicio.

(c) *Sermo* 4 apud *Ballerin.*, p. 16, n. 12, quem si ab initio lustraveris, intelliges, verbum *principes* non carere dolo.

Soliditatem illam quam e Petra Christo etiam ipse Petrus factus acceperit, in suos quoque se transfudisse hæredes; eundemque sedi suæ præesse non desinere, ipsam salubribus consiliis, æquis judiciis præsidere, seque non tam sedi ejus præsidere quam servire, adeo ut si quid jam a Romano pontifice recte agatur et disponatur, illius operibus, illius sit gubernaculis deputandum. Porro ex ejusdem Petri firmitate consurgere debuisse statuit sublimitatem Ecclesiæ, eaque de causa specialem a Domino Petri curam susceptam et pro fide Petri proprie supplicatum fuisse: *tamquam aliorum status certior esset futurus, si mens principis victa non fuisset.* Hac mente atque hoc ingenio Leo causam Eutyche tractare cœpit. Hic archimandrita Constantinopolitanus, dum nimis strenue Nestorianismi reliquias persequeretur, et quosdam episcopos Orientales injusta hæresis suspitione premeret, in alium eadem oppositum errorem incidit, atque *duas in Christo naturas post adunationem in unam coaluisse statuere non est veritus.* Diligens erat tam sacrarum Scripturarum quam expositionum sanctorum Patrum scrutator, qui apertè fatebatur se illas potiores habere et solas certas firmasque existimare. Sed ex eodem solitario studio et Nestorianismi metu religiosius verba curabat, nimiaque ancipitum locutionum fuga potius quam ulla alia de causa in errorem incidisse videtur (a). Nec vero pertinax erat, sapientiorumque et doctiorum respuebat correctiones; sed in ipsa synodo Constantinopolitana (ὁδημούση), in qua primum a. 448 causa ejus coram Flaviano agitata est, sententiam ejus lubens amplectebatur, modo aliter sentientes execrari, ut jussus erat, verebatur et apertè renuebat. Atque hac solum de causa ipse a synodo anathema tulit et ab officio simul et communione Ecclesiæ remotus est. Tum vero Eutyche acri suo contra Nestorianismum studio se pessumdatum sentiens, imperatorem adire, aliorumque episcoporum, in primis antem Alexandrinæ et Romanæ sedis antistitem auxilium implorare cœpit. Nec frustra. Imperator enim, qui Nestorianam hæresim peste quavis capitaliorem æstimabat, et suoapte ingenio, et fortasse etiam amicorum quorundam (Chrysaphium eunuchum indigitant acta hujus rei), qui vel ipsi minus Flaviano savebant, vel vere injuriam ab eo Eutyche illatam dolebant, studiis patrocinium ejus suscepit. Alexandrino autem episcopo, nisi perenne in Constantinopolitanos præsules odium fuisset, vel ob unius Cyrilli memoriam vir hujus animi præsidio suo dignus videri debebat, et vero Dioscuro nulla gratior animus in rivali explendi occasio obtingere potuisset. Tandem Leonis etiam pro causa ejus deplorata non obscura jam voluntas erat. Quippe cum Eutyche dudum ei studio suo contra Nestorianos per litteras olim ad eum directas commendatus, jam non ipse solum de injuria sibi facta apud eum questus esset, sed Theodosius etiam magnum pertur-

Abattonis strepitum a Flaviano excitatum scripsisset, et ut laboranti Eutyche succurreret rogasset, vehementer cum Flaviano exposulare cœpit, mirari se significans, qui scandalum illud ipsi silere potuerit, nec potius procurarit, ut primitus insinuatione relationis ejus instrueretur, et poscens ut quam primum judicii ejus ratio omniaque quæ gesta essent, plenissime et lucide ad notitiam suam pervenirent. Mox autem cum de Eutyche hæresi per Flaviani epistolam edoctus esset, tam detestanda ipsi ejus opinionis visa est pravitas, tam late patens et multiplex errorum ex ea pullulantium propago, tantum periculum quod ex ea fidei puriori immineret, ut exemplo quidem assepsum suum brevi epistolâ Flaviano declararet, simul autem plenior epistolam polliceretur, in qua Flavianum episcopum, quid de tota causa constitui deberet, instructurus esset. Hæc vero fuit celebris illa ad Flavianum epistolâ, qua totam de Incarnatione sententiam discussit atque definivit, Nestoriorum et Eutyche erroribus proscripsit, catholicam doctrinam adeo accurate tum sententiis, tum sermone declarare studuit, ut *quidquid in ea scriptum est ex apostolica et evangelica probaretur sumptum esse doctrinâ.* Constantinopolim mittere decreverat per eundem, qui priores Flaviani litteras apportaverat, clericum. Sed cum interea ab imperatore synodus generalis Ephesum in kalendas Augusti a. 449 indicta esset, legatis eodem destinatis dedit ut in synodo publice recitarent. At de synodi istius exitu constat. Latrocinialis nomine infamis est; solus imperitabat Dioscuro; prohibiti legati Romani a lectione litterarum Leonis ad Flavianum, et postquam factionis furor omnia miscuisset, in custodiam dati, solo Hilario per fugam elapso. Vani erant oppressorum clamores, vana omnium bonorum indignatio, vana Leonis apud Theodosium et Pulcheriam, ad clerum plebem et archimandritas Constantinopolitanos querelâ. Frustra gesta ejus synodus Romana reprobavit; frustra per Valentinianum et Placidiam Pulcheriamque Augustas concilium in partibus Occidentis a Theodosio impetrare nitebatur; cum subito morte Theodosii (die 28 Julii a. 450) tristis rerum facies in lætiorem, et quidem Romani pontificis auctoritati auspiciatissimam conversa est. Etenim novus imperator Marcianus, Pulcheriâ ejus uxore adjuvante, ab initio Imperii sui eo omnem curam atque cogitationem conferebat, ut damnum ab Eutyche fidei flatum resarciretur, studiumque suum de concilio quam citius cogendo Leoni per epistolam declaravit (b). Interim Eutyche ex Urbe egredi jussus, et synodus Constantinopoli presentibus Romanis legatis coacta est, ibique lecta dogmatica Leonis epistolâ ad Flavianum, cui novus Constantinopolis episcopus Anatolius cum cæteris episcopis, archimandritis, presbyteris et diaconis subscripserunt (c), eandemque omnibus qui ubique essent metropolitibus subscribendam miserant (d). Huc

a) S. V. Griesbach in *Locis Theologicis ex Leone II. collectis*, sect. 3, § 18, p. 40, 41.

(b) Ep. 73 apud *Ballerin*.

(c) Vid. Ep. Leonis ad Anatolium, 80 apud *Ballerin*.

(d) *Conc. Chalced. act. 4.*

igitur rebus vergentibus, Leo, occasionem esse ratus A
iudicii sui auctoritatem latius proferendi, novos spir-
ritus sumere et, quasi ad se unum definitio tota per-
tineret, arrogantia sua aliorum moderationi illudere
audet. Hujus fastidii plena est epistola modo laudata
ad Anatolium, qua lætari se significat, quod episto-
læ suæ ad Flavianum assensum præbuerit, seu, ut
ipsius verbis utamur, gloriatur *quod sequacem se
evangelicæ eruditionis ostendat et de confirmata apud
se pace sedis apostolicæ ei gratulatur*. Sed plura et lu-
culentiora documenta per legatos suos in concilio
Chalcedonensi dedit. Ac primo quidem quam enixe
poterat, stultuit efficere, ut tota synodus differretur,
præexens aptius tempus esse expectandum, quo
plurimi etiam de longinquiore provinciis episcopi
evocari possent; sed fortasse non aliam ob causam B
quam quia speraret fore ut sua unius epistola, cui
omnes totius orbis episcopi nomina sua cum anathe-
matizatione Nestorii et Eutychis errorumque eorum
subsignaverant, et porro erant subsignaturi, hæresis
confecta existimaretur, præsertim cum de restituendis
episcopis in synodo Ephesina injuste a sedibus
suis depulsis et Dioscuro cum asseclis a communione
prohibendo jam in Constantinopolitana synodo ex
suorum quoque legatorum præceptis (a) actum esset.
Accedit quod haud difficulter intelligitur eum veri-
tum esse ne Constantinopolitanus episcopus, cujus
in Flaviano sedes per Dioscurum gravi ignominia
affecta erat, repentina Alexandrini adversarii depre-
sione elatus hac occasione et animorum affectione
uteretur ad sedis suæ prærogativas augendas. Nec
vero vanus iste metus fuit, ut ex sequentibus patebit.
Enimvero cum nec hoc, nec ut in Italia haberetur
impetrare potuisset, Paschasinum Lilybetanum epi-
scopum et Bonifacium presbyterum Nicæam, quo
primum indicta erat undeque post Chalcedonem tra-
ducta fuit synodus, legatos misit. Incepit synodus
Chalcedone octavo idus Octobris, absolutaque est
kalendis Novembribus 16 actionibus (b), in quibus
nihil plane a legatis Romani episcopi omisum est,
quo auctoritatem ejus supra illam synodi tollerent.
Tam parum etiam ab iisdem sive episcopis præsentibus,
sive magistratibus qui cum potestate aderant, reverentia
habitu fuit, ut non semel clamarent, *sic
velle, sic jubere Leonem, id esse in mandatis suis*, et
minitarentur adeo se discessuros ni ita fieret. Ac
in plerisque quidem pacis studio causarumque discep-
tandarum urgente necessitate et erga imperatorem
observantia, ita iis synodus obsecuta est, ut a Leonis
nutu et moderamine pependisse videri possit. De
ipsa autem, quæ prima tanti dissidii causa fuerat,
Eutychis hæresi, quemadmodum et illa Nestorii,
tantum abest ut novi aliquid congregati Patres de-
creverint, ut potius in tribus, quibus quæstio hæc
partim legatorum Romanorum, partim aliorum epi-
scoporum studio agitata fuit actionibus (c), eadem

iterum iterumque ad Flavianum epistola, tamquam
firmissimum contra istas pravitates præsidium incul-
cata unaque cum symbolo Nicæno, Constantinopoli-
tano et duabus Cyrilli ad Nestorium epistolis (ex
concilio Ephesino) pro unica et perpetua fidei norma
ab omnibus sit approbata. Itaque nunc primum epi-
scopi Romani definitio universæ Ecclesiæ fidei re-
gulam constituit, ab eoque universæ quasi Ecclesiæ
dictata est. Quo triumpho ille tamen non tanquam
novo potitus esse videri voluit, sed vultu et sermone
ad gravitatem composito nihil, nisi quod ex ordine
et consuetudine Romanæ sedis esset, gessisse se si-
mulavit. Sed quo lætior hic rerum successus fuit,
tanto majorem ipsi attulit ægritudinem Anatolii epi-
scopi, quam ipse vocare solebat, ambitio, seu, ut
ille præ se tulit, cleri ejus, citra ipsius culpam, in
sedem Constantinopolitanam studium. Scilicet, per-
actis omnibus quæ ad primariam synodi curam per-
tinere visa erant, actione 16 a clero Constantinopo-
litano et episcopis flagitari cœptum, ut in honorem
sedis Constantinopolitanæ synodus aliquid statueret.
Leoni id nequaquam improvium atque inexpectatum
fuit. Dederat enim legatis suis in mandatis, *ut
si qui forte episcopi civitatum suarum splendore confisi
tentaturi essent sibi usurpare, id qua dignum esset
constantia retunderent*. Quapropter summa illi animi
contentione hisce novationibus obnituntur, nec ta-
men impedire potuerunt quominus decerneretur ut
Constantinopolitanus tamquam novæ Romæ episco-
pus primo post Romanum honore frueretur, et jus
potestatemque in Thraciæ, Ponti et Asiæ diceceses
earumque metropolitanos haberet, et barbarorum
episcopos ordinaret. Exierant de synodo legati Ro-
mani cum de canonibus hac in re condendis agi cœ-
pisset, sed ubi nihilosecius conditos acceperant, po-
stridie redierunt, ac graviter et subdole de actis sese
absentibus conquesti, tandem, ut mandato suo ex
parte saltem satisfacerent, solemniter iis contradixe-
runt, aliaque ab humanitate ac sobrietate aliena
egerunt, de quibus in epistola ad Leonem moderate
dolet Anatolius (d). At multo impotentior animi Leo
fuit. Spreta imperatorum humanissima voluntatis
significatione, spretis episcoporum Orientalium præ-
cibus, continuo ille sævire in Anatolium, objurgare
eum quod legatis suis parere detrectaverit, ambitum
pravum et cupiditatem universæ Ecclesiæ pernicio-
sam objicere, nihil prohi, nihil fidi in eo existimare,
quin ordinationis ejus initia culpæ et jam commu-
nionis privationem minari. Ac tandiu ipsi aliqua in
Pulcheria et facillimi animi imperatore Marciano
spes supererat, nihil artis ac verborum intentatum
reliquit, quo eos sibi conciliaret et impelleret ut
Anatolio assensum cohiberent et canones sibi inveni
rescindere. Non solum enim Nicænæ synodi de-
creta istis violari contendebat, sed et Alexandrinæ et
Antiochenæ sedis prærogativis officii, et multorum

(a) Ep. 80, ad Anatolium.

(b) Totidem scilicet in actis reperiuntur. Alias
28, ab aliis item 15 numerantur.

(c) In 2, 4 et 5.

(d) Ep. 101 apud Baller. p. 1134.

metropolitanorum jura Imminui querebatur, majoraque Ecclesiae ex importuno episcopi hujus honorum appetitu mala praesagebat (a). Interim ad litteras episcoporum ex synodo Chalcedonensi ad eum directas, quibus quaecumque acta fuerant significaverant, nihil rescripsit; unde apud nonnullos decreta illius in suspitionem adducta sunt, et de orthodoxia eorum, utpote quibus episcopus Romanus refragaretur, ambigi coepit. Sed ubi irrita hac ex parte sua studia vidit, et imperatores potius urgerent ne ultro decreta Chalcedonensia confirmare differret, in tantum illorum auctoritati cessit, ut ipsum obsequii sui non pœniteret, adeoque omnia, quae fidei negotium concernerent, assensu suo confirmavit, illos autem de honore sedis Constantinopolitanae canones penitus reprobavit. Quid quod ab omni cum Anatolio litterarum commercio abstinuit, ac novo prorsus exemplo tamquam minus fidei catholicae intento custodem ex saeis addidit, et gestorum ejus speculatorem Julianum episcopum Coensem (b)? Et licet postea instante Marciano, et Anatolio quoque flagitante, in gratiam cum eo redire se simularet, ipsa tamen ejus pacis declaratio adeo in opprobrium et injuriam Constantinopolitani episcopi spectabat, adeo captiosa erat et anceps, ut mirum non sit ab hoc inde tempore Ecclesiae Orientalis episcopum primum a Romana sede fuisse alienatum. Post partem de Eutyche victoriam suaeque formatae triumphum non alia re gesta

(a) Singulare Ballerinorum acumen est, contententium, non idcirco a legatis Romanis canoni 28 contradictum eundemque a Leone improbatum esse, quod proximus Constantinopolitano episcopo post Romanum honor (τὰ ἴσα προεβία τῆς τιμῆς μετὰ τὸν Πῶμος ἐπισκοπὸν) decretus, aut illi jus in tres novas Ponti, Asiae et Thraciae dioceses datum esset: quippe quo utroque nihil neque dignitatis, neque jurisdictionis primatui Romani pontificis derogatum sit, sed solummodo propterea quod privilegia Romanae Ecclesiae a Patribus propter imperium concessa dixisset atque episcopo CP. ob novae Romae dignitatem paria conferre praesumpsisset, cum tamen sedes Romana non a Patribus nec ob imperii dignitatem Urbi annexam, sed ab ipso Deo per Petrum apostolum primatum suum acceperit, adeoque sedes Constantinopolitana neque institutione divina neque jurisdictione cum ea comparari poterit. Vid. notae ad diss. Quaes. de Vita Leonis T. II, p. 514, 515. Sed hujus offensionis, quae facile quidem tolli potuisset, ne verbo quidem mentio ab iracundo Leone injecta est.

(b) Vulgaris ea est opinio, in hoc Juliani Coensis officio primum apocriarij apostolici in aula principum exemplum existisse. Sed qui ubique summa cum religione honori sedis Romanae student Ballerini monuerunt, Leonem dum Juliano vicem suam in imperatoris comitatu committeret, non eo consilio commississe, ut Alexandrini episcopi aut aliorum Orientalium insigniorum exemplum sequeretur, sed hac solum de causa, ut is fidei integritati apostolico zelo prospiciens caveret ne quid a Nestorianis vel Eutychiensis catholica fides detrimenti caperet; et ut in hanc rem, ubi opus esset, imperatoris patrocinium et opem posceret. Neque enim tunc Romanam urbem, aequae ac Orientales, imperatori Orientali subjectam fuisse observant, ut pro variis causis ac negotiis agendis aliquo ministro indigeret; totaque responsalium et apocriariorum Romanae Ecclesiae institutionem sub Justiniano demum, qui non minus Italiae quam Orienti

A clarior existit Leo, quam legatione ad Attilam eodem anno quo Chalcedonense concilium peractum est, suscepta. Nimirum Attila, redintegratis post acceptam in campis Catalaunicis cladem viribus, per Pannonias Italiam invaserat, summa imperatoris et Aetii ducis socordia ne levissimo quidem praesidio munitam. Quin tanta utriusque ignavia fuit, ut ipsi ex omni potius Italia discedere mallent, quam ad defendendam aliquid moliri. Patuere igitur nobilissimae provinciae omni hostilis rapacitatis ac libidinis furori, et primo velut impetu regiae civitates, Aquileia, Ticinum et Mediolanum, captae ac direptae sunt, jamque Hunnus inopinato rerum successu superbus Romam properabat. Tum in extrema omnium trepidatione nullum salubrius principi senatui ac populo Romano consilium visum est, quam ut per legatos pax a truculentissimo rege expeteretur. Concreditum fuit paciscendi negotium Leoni, additis duobus viris consularis et praefectoriae dignitatis, Avieno et Trigetio. Sed de partibus horum, sicut et de conditionibus quas offerre debebant, silet historia, unius pene Leonis memoriae celebranda hac in re curiosa. Quid egerint et quomodo, pariter ignoramus; sed solus effecisse dicitur, ut ab hostili animo Attila abstineret et subito discessum pararet. *Tota legatione dignanter accepta, ita summi Sacerdotis praesentia rex gavisus est, ut bello abstineret, et ultra Danubium discederet*, Prosper narrat, inueniens

C imperabat, incœpisse. Ad hoc autem Leonem comotum fuisse, quia in Anatolio non eum vigorem catholicum, quem circumstantiae postularent perspexisset. Atque haec sane tum historiae, tum Leonis dictis consona sunt. Ad Marcianum enim scripsit (Epist. 111): *Illud quoque clementiae vestrae benevolentiam peto, ut veneratorem vestrum fratrem meum Julianum episcopum, in vestro, sicut facere dignamini, habeatis affectu; cujus obsequiis praesentiae meae vobis imago reddatur. Nam et de fidei ejus sinceritate confidens, vicem ipsi meam contra temporis nostri haereticos delegavi; atque propter Ecclesiarum pacisque custodiam, ut a comitatu vestro non abesset, exegi; cujus suggestiones, pro concordia catholicae unitatis, tamquam meas audire dignemini, placentes Deo qui vobis praeter regiam coronam etiam sacerdotalem conferat palmam. Juliano autem mandat (Epist. 113): studeat dilectio tua, frater charissime, piam et necessariam curam sollicitudini apostolicae sedis impendere, quae tibi apud se nutrito catholicam contra Nestorianos et Eutychianos haereticos actionem materno jure commendat, ut divino fultus auxilio, speculandi de Constantinopolitanae urbis opportunitate non desinas; ne praedictorum dogmatum impius usquam turbo consurgat. Et quia tanta est gloriosorum principum fides, ut confiderent eis possis quae sunt insinuanda suggerere, pietate ipsorum ad utilitatem Ecclesiae universalis utaris. Consulente autem dilectione tua de his in quibus putaveris ambigendum, non deerit relationibus tuis meae responsiveness instructio: ut sequestrata eorum actione causarum quae in quibusque Ecclesiis praesulum suorum debent cognitione firmari, hanc specialem curam vice mea functus assumas, ne haeresis vel Nestoriana vel Eutychiensis in aliqua parte revirescat, quia in episcopo Constantinopolitano catholicus rigor non est, nec ullum aut pro sacramento salutis humanae, aut pro sua aestimatione sollicitus: cum si quid illi inesset spiritualis industriae, ita et a quibus ordinatus sit, et cui viro successerit, cogitare deberet, ut magis beatum Flavianum quam sui honoris sequeretur auctores.*

quasi ab oris atque corporis Leonis augustiori specie id profectum esse, quod Attilæ animum frangeret. Alii eloquentiæ ejus hanc vim asserere maluerunt; et licet hæud difficulter animadverti possit, ad Hunni animum movendum fortiores existere debuisse causas, nec desint etiam in historia expeditionis ejus quæ sat probabiles dici queant (a), fuere tamen quibus tota res a miraculo non aliena videretur, iidemque commentis suis effecerunt, ut et apud eos quibus tum ob longinquitatem, tum ob aciem hebetiorem virtutes ejus occulerentur, nomen illustre esset. Econtrario alia ejus ad Gensericum Vandalum occursu, multo licet utilior, parum inclaruit. Nam cum a. 455, Valentiniāno imperatore perempto, Maximus imperium Occidentis invasisset, Eudoxiamque uxorem ejus parricidii nesciam matrimonio sibi junxisset, illa mox sceleris Maximi in marito perpetrati certior facta necem ulcisci statuit atque iræ nimio studio totam Urbem excidio devovit, Genserico Vandalorum rege ex Africa accessito. Illico enim Vandalus ingenti cum exercitu in Italiam trajecit Urbemque ab omni præsidio vacuam aggressus occupavit jamque totus ad cædes atque incendia se dedisset, nisi Leo extra portas ei obviam factus supplicatione sua impetrasset, ut direptione contentus a cæde atque incendio abstineret. Certe hoc quidquid fuit miseræ opis, totum Leonis erat. Neque enim hic Attila erat superstitiosus terriculamentis vexatus inter eundem et redeundum fluctuans, aut atritis lue atque inopia copiis hostilem occursum metuens; sed hostis cuncta jam in potestate tenens, cui præter insitam ferociam ipsa religio iræ stimulos adderet, cujusque sævitiam adeo nulla nisi orationis vis frangere aut flectere potuit. Postremam ipsi sollicitudinem attulerunt turbæ in Alexandrina Ecclesia a Timotheo Æluro a. 457 excitatæ, per quas concilii Chalcedonensis auctoritas hæud levè in discrimen adduci videbatur. Res omnis sub novo imperatore Orientis Leone et per Constantinopolitanum episcopum transacta, episcopi autem Romani studiis et prudentia plurimum adjuta est, qui postquam denuo causæ suæ victoriam et expulso Timotheo Æluro alium Timotheum (Solophaciolum) fite sedem Alexandrinam occupare viderat, non diu inter mortales versatus, ultimum curæ suæ pro Ecclesia monumentum, litteras ad novum episcopum, ejusque ordinatores et clericos Alexandrinos gratulatorias reliquit, nec integro anno post, die 10 Novembris 461 ad superos migravit.

CAPUT II.

De Scriptis S. Leonis.

Scripta Leonis M. Sermonibus et Epistolis constant. Utrumque genus juxta *Balleriniorum* editionem enumerabimus, addito Quesnelli et anteriorum editionum ordine.

(a) Vid. III. *Heyne d. de Leone M. Attilæ et Genserico supplice facto in T. III Opusculor. Academicor. p. 427 sqq.*

I. SERMONES.

- I — V. *De Natali ipsius*, habiti in die ordinationis suæ et anniversario ejusdem. Apud *Quesn.* I — IV. nam primus a *Balleriniis* in duos est divisus, quorum prior capite 1, posterior capitibus 2 et 3, constat.
- VI — XI *De Collectis*. Apud *Quesn.* V — X.
- XII — XX: *De jejuniis decimi mensis*. Apud *Quesn.* XI — XIX.
- XXI — XXX. *De Nativitate Domini*. Apud *Quesn.* XX — XXXVII.
- XXXI — XXXVIII. *In Epiphania Domini*. Apud *Quesn.* XXX — XXXVII.
- XXXIX — L. *De Quadragesima*. Apud *Quesn.* XXXVIII — XLIX.
- B** LI. Homilia habita ante secundam Dominicam Quadragesimæ de Evangelio secundum Matthæum; In illo temporis assumpti *Jesus Petrum*, etc. Apud *Quesn.* XCIV, inscr. *de Transfiguratione Domini*.
- LII — LXX. *De Passione Domini*, apud *Quesn.* L — LXVIII.
- LXXI — LXXXII. *De Resurrectione Domini*. Apud *Quesn.* LXIX — LXX.
- LXXXIII — LXXXIV. *De Ascensione Domini*. Apud *Quesn.* LXXXI — II.
- LXXXV — LXXXVII. *De Pentecoste*. Apud *Quesn.* LXXXIII — V.
- LXXXVIII — LXXXI. *De Jejuniis Pentecostes*. Apud *Quesn.* LXXXVI — IX.
- C** LXXXII. *In Natali apostolorum Petri et Pauli*. Apud *Quesn.* LXXX.
- LXXXIII. *In Natali S. Petri apostoli*. In Appendice *Quesn.* sermo IV.
- LXXXIV. *In Octavis apostolorum Petri et Pauli*. Apud *Quesn.* LXXXI.
- LXXXV. *In Natali S. Laurentii martyris*. Apud *Quesn.* LXXXIII.
- LXXXVI — XCIV. *De Jejuniis septimi mensis*. Apud *Quesn.* LXXXIV — XCII.
- XCIV. *De Gradibus ascensionis ad beatitudinem*. Apud *Quesn.* XCV.
- XCVI. *Tractatus contra hæresim Eutyckis*. Apud *Quesn.* XCIII.
- Ab his segregati sunt et in *Appendicem* reiecti tanquam falso Leoni tributi.
- D** I. *Tractatus adversus errores Eutyckis et aliorum hereticorum*. In *Appendice Quesnelliana* V.
- II. *In Nativitate Domini*. In eadem *Appendice* H.
- III. IV. *De Quadragesima*.
- V. VI. *De Passione Domini*.
- VII. *In Dominica Palmarum*.
- VIII. — X. *De Resurrectione Domini*.
- XI. *In Ascensione Domini*. In eadem *Append.* III.
- XII. *De Sanctissima Trinitate*.
- XIII. *In Natali S. Vincentii Martyris*. In eadem *Append.* I.

- XIV. In *Cathedra S. Petri* a Quesnello primum editus inter genuinos num. XCVI, sed ipsius postea iudicio remotus. Suppletus est a Balleriniis ex Vatt. codd.
- XV. In *Annuntiatione B. Virginis Mariæ*.
- XVI. In *Natali SS. apostolorum Petri et Pauli*.
- XVII. In *Natali B. Pauli apostoli*.
- XVIII. De *S. Petro, quomodo de carcere eductus est*.
- XIX. In *Natali SS. septem fratrum Machabæorum*, nunc primum in Appendice collocatus et S. Augustino restitutus. Apud Quesn. Sermo LXXXII.
- XX. De *Transfiguratione Domini*.
- II. EPISTOLÆ (a).
- I. Ad *Aquileiensem episcopum* (Q. 6, A. 86). II. Ad *Septimum Altini ep.* (Q. 7, A. 85). (b) IV. Ad *episcopos per Campaniam, Picenum et Tusciam provincias constitutos* (Q. 3, A. 1). V. Ad *Metropolitanos per Illyricum* (Q. 5). VI. Ad *Anastasium Thessalonicensem* (Q. 4). VII. Ad *universos per Italiam episcopos* (Q. 8, A. 2). (c) IX. Ad *Dioscurum Alexandrinum episcopum* (Q. 11, A. 81). X. Ad *Viennensis provinciæ episcopos* (Q. 10, A. 89). (d) XII. Ad *episcopos Mauritanæ Cæsariæ* (Q. 1, A. 87). XIII. Ad *Metropolitanos Illyrici* (Q. 13). XIV. Ad *Anastasium Thessalonicensem* (Q. 12, A. 84). XV. Ad *Turribium Asturicensem de Priscillianistis* (Q. 15, A. 93). XVI. Ad *episcopos Siciliae* (Q. 16, A. 4). XVII. Ad *eosdem Siculos* (Q. 17, A. 104). XVIII. Ad *Januarium Aquileiensem* (Q. 14, A. 13). XIX. Ad *Dorum Beneventanum* (Q. 18, A. 5). XX. Ad *Eutychem CP. abbatem* (Q. 19, A. 6). (e) XXIII. Ad *Flavianum CP.* (Q. 20, A. 8). XXIV. Ad *Theodosium Aug.* (Q. 21, A. 7). (f) XXVII. Ad *Flavianum CP.* (Q. 22). XXVIII. Ad *eundem* (Q. 24, A. 10). XXIX. Ad *Theodosium Aug.* (Q. 26, A. 12). XXX. Ad *Pulcheriam Augustam* (Q. 30, A. 18). XXXI. Ad *eandem Pulcheriam* (Q. 27, A. 13). XXXII. Ad *Faustum, Martinum et alios archimandritas CP.* (Q. 28, A. 14). XXXIII. Ad *synodum Ephesinam* (Q. 29, A. 15). XXXIV. Ad *Julianum Coensem episcopum* (Q. 31, A. 19). XXXV. Ad *eundem* (Q. 25, A. 14). XXXVI. Ad *Flavianum CP.* (Q. 32, A. 16). XXXVII. Ad *Theodosium Aug.* (Q. 33, A. 17). XXXVIII. Ad *Flavianum CP.* (Q. 34, A. 20). XXXIX. Ad *eundem* (Q. 35, A. 21). XL. Ad *episcopos Arelatensis provinciæ* (Q. 36, A. 106). XLI. Ad *Ravennium Arelatensem* (Q. 37, A. 90). XLII. Ad *eundem* (Q. 38, A. 107). XLIII. Ad *Theodosium Aug.* (Q. 39, A. 24). XLIV. Ad *eundem* (Q. 40, A. 25). XLV. Ad *Pulcheriam Augustam* (Q. 41, A. 26). (g) XLVII. Ad *Anastasium Thessalonicensem* (Q. 43, A. 29). XLVIII. Ad *Julianum Coensem* (Q. 44, A. 30). XLIX. Ad *Flavianum CP.* (Q. 42, A. 27). L. Ad *clerum et plebem CP.* (Q. 43, A. 22). LI. Ad *Faustum et cæteros archimandritas CP.* (Q. 47, A. 28). (h) LIV. Ad *Theodosium Aug.* (Q. 23, A. 9). (i) LIX. Ad *clerum et plebem Constantinopolitanam* (Q. 46, A. 23). LX. Ad *Pulcheriam Augustam* (Q. 48, A. 31). LXI. Ad *Martinum et Faustum presbyteros* (Q. 49, A. 32). (j) LXVI. Ad *Gallicanos episcopos sedi Arelatensi faventes responsio* (Q. 50, A. 109). LXVII. Ad *Ravennium Arelatensem* (Q. 57, A. 110). (k) LXIX. Ad *Theodosium Augustum* (Q. 52, A. 33). LXX. Ad *Pulcheriam Augustam* (Q. 54, A. 35). LXXI. Ad *archimandritas CP.* (Q. 53, A. 31). LXXII. Ad *Faustum presbyterum* (Q. 57, A. 98). (l) LXXIV. Ad *Martinum presbyterum* (Q. 55, A. 36). LXXV. Ad *Martinum et Faustum presbyteros* (Q. 56). (m) LXXVIII. Ad *Marcianum Augustum* (Q. 58, A. 38). LXXIX. Ad *Pulcheriam Augustam* (Q. 59, A. 39). LXXX. Ad *Anatolium CP.* (Q. 60, A. 40). LXXXI. Ad *Julianum Coensem* (Q. 61, A. 41). LXXXII. Ad *Marcianum Augustum* (Q. 62, A. 42). LXXXIII. Ad *eundem* (Q. 63, A. 44). LXXXIV. Ad *Pulcheriam Augustam* (Q. 64, A. 45). LXXXV. Ad *Anatolium CP.* (Q. 67, A. 48). LXXXVIII. Ad *Paschasinum Lilybetanum* (Q. 68). LXXXIX. Ad *Marcianum Aug.* (Q. 69, A. 49). XC. Ad *eundem* (Q. 73, A. 43). XCI. Ad *Anatolium CP.* (Q. 70). XCII. Ad *Julianum Coensem* (Q. 71). XCIII. Ad *synodum Nicænam, postea Chalcedonem translata* (Q. 72, A. 47). XCIV. Ad *Marcianum Aug.* (Q. 74, A. 50). XCV. Ad *Pulcheriam Augustam* (Q. 75, A. 51). XCVI. Ad *Ravennium Arelatensem* (Q. 76, A. 111).

(a) In numeris per parentesim epistolarum titulis ascriptis littera Q significat ordinem Quesnellianum, A ordinem editionum anteriorum.

(b) III. Est *Paschasini Lilyb. Ep. ad Leonem* (Q. post. ep. 2, A. post. ep. 63).

(c) VIII. *Novella Valentini Augusti contra Manichæos* (Q. post. ep. 8).

(d) XI. *Novella Valentini Augusti adversus S. Hilarium* (Q. post. ep. 10).

(e) XXI. *Eutychem ad S. Leonem epistola*, a Balleriniis primum inserta. XXII. *Flaviani ep. CP. ad S. Leonem* (Q. post. ep. 33, A. post. ep. 8).

(f) XXV. *Petri Chrysologi ep. Ravennatis ad Eutychem* (Q. post. ep. 23). XXVI. *Flaviani ep. CP. ad Leonem* (Q. post. ep. 21, A. post. ep. 6).

(g) XLVI. *Hilarii Diaconi postea pontificis Epistola ad Pulcheriam* (Q. post. ep. 47).

(h) LI. *Theodoretii episc. Cyri ad Leonem epistola* (Q. post. ep. 47). LIII. *Anatolii ep. CP. fragmentum*

D *epistolæ ad Leonem de ordinatione sua* (Q. post. ep. 57).

(i) LV. *Valentiniani Aug. ad Theodosium Aug.* (Q. post. ep. 47). LVI. *Placidie Augustæ ad eundem Theodosium* (Q. ib.). LVII. *Eudoxie Aug. ad eundem Theodosium* (Q. ib.). LVIII. *Placidie Aug. ad Pulcheriam Augustam* (Q. ib.).

(j) LXII. *Theodosii Aug. ad Valentinianum Aug.* LXIII. *Ej. ad Placidiam Augustam*. LXIV. *Ej. ad Eudoxiam Augustam* (Q. post. ep. 47). LXV. *Episcoporum Arelatensi sedi faventium ad S. Leonem papam libellus seu preces* (Q. post. ep. 49, A. 108).

(k) LXVIII. *Coretii, Salonii et Verani Gallcanorum episcoporum ad S. Leonem epistola* (Q. post. ep. 70, A. post. ep. 98).

(l) LXXIII. *Marciani ad S. Leonem* (Q. post. ep. 57).

(m) LXXXVI. *Marciani Aug. ad S. Leonem* (Q. post. ep. 61). LXXXVII. *Pulcheriæ Augustæ ad S. Leonem* (Q. post. ep. 58).

(a) CII. *Ad Ravennium Arelatensem aliosque episcopos Gallicanos* (Q. 77, A. 52). CIII. *Ad Rusticum aliosque episcopos Galliarum* (Q. 82, A. 94). CIV. *Ad Marcianum Aug.* (Q. 78, A. 54). CV. *Ad Pulcheriam Augustam* (Q. 79, A. 55). CVI. *Ad Anatolium CP.* (Q. 80, A. 53). CVII. *Ad Julianum Coensem* (Q. 81, A. 105). CVIII. *Ad Theodorum Foro-Julianensem* (Q. 83, A. 91). CIX. *Ad Julianum Coensem* (Antea inedita). (b) CXI. *Ad Marcianum Aug.* (Q. 84, A. 57). CXII. *Ad Pulcheriam Augustam* (Q. 85, A. 58). CXIII. *Ad Julianum Coensem* (Q. 86, A. 56). CXVI. *Ad episcopos, qui in synodo Chalcedonensi fuerant congregati.* CXVII. *Ad Julianum Coensem* (Q. 88). CXVIII. *Ad eundem* (Q. 91, A. 80). CXIX. *Ad Maximum Antiochenum* (Q. 92, A. 62). CXX. *Ad Theodoretum Cyri episcopum* (Q. 93, A. 63). CXXI. *Ad Marcianum Augustum* (Q. 94, A. 64). CXXII. *Ad Julianum Coensem* (Q. 95, A. 65). CXXIII. *Ad Eudoziam Augustam* (Q. 96, A. 66). CXXIV. *Ad monachos Palaestinos* (Q. 97, A. 83). CXXV. *Ad Julianum Coensem* (Q. 98, A. 67). CXXVI. *Ad Marcianum August.* (Q. 99). CXXVII. *Ad Julianum Coensem* (Q. 100, A. 68). CXXVIII. *Ad Marcianum Aug.* (Q. 104). CXXIX. *Ad Proterium Alexandrinum* (Q. 103). CXXX. *Ad Marcianum Augustum* (Q. 104, A. 69). CXXXI. *Ad Julianum Coensem* (Q. 102). (c) CXXXIV. *Ad Marcianum Aug.* (Q. 105, A. 70). CXXXV. *Ad Anatoliam CP.* (Q. 106, A. 74). CXXXVI. *Ad Marcianum Augustum* (Q. 107). CXXXVII. *Ad eundem* (Q. 108). CXXXVIII. *Ad episcopos Galliarum et Hispaniarum* (Q. 109, A. 95). CXXXIX. *Ad Juvenalem Hierosolymitanum* (Q. 110, A. 72). CXL. *Ad Julianum Coensem* (Q. 111). CXLI. *Ad eundem* (Q. 113). CXLII. *Ad Marcianum Aug.* (Q. 112). CXLIII. *Ad Anatolium CP.* (Q. 114). CXLIV. *Ad Julianum Coensem* (Antea inedita). CXLV. *Ad Leonem Aug.* (Q. 115, A. 73). CXLVI. *Ad Anatolium CP.* (Q. 116). CXLVII. *Ad Julianum Coensem* (Q. 117). CXLVIII. *Ad Leonem Aug.* (Q. 122, A. 74). CXLIX. *Ad Basilium Antiochenum* (Q. 118). CL. *Ad Euzitheim Thessalonicensem, Juvenalem Hierosolymitanum, Petrum Corinthium et Lucam Dyrrachenum* (Q. 119). CLI. *Ad Anatolium CP.* (Antea inedita). CLII. *Ad Julianum Coensem* (Q. 120). CLIII. *Ad Actium presbyterum* (Q. 21). CLIV. *Ad Aegyptios episcopos apud Constantinopolim constitutos* (Q. 123). CLV. *Ad Anatolium CP.* (Q. 124, A. 76). CLVI. *Ad Leonem Aug.* (Q. 125, A. 75). CLVII. *Ad Anatolium CP.* (Q. 126). CLVIII. *Ad episcopos catholicos ex Aegypto constitutos apud Constantinopolim* (Q. 127). CLIX. *Ad Nicetam Aquileiensem* (Q. 129, A. 79). CLX. *Ad episcopos Aegyptios apud Constantinopolim constitutos* (Q. 130). CLXI. *Ad presbyteros, diaconos et clericos Ecclesiae Constantinopolitanae* (Q. 131).

(a) XCVII. *Epistola Eusebii et synodi Mediolanensis ad Leonem* (Q. post ep. 77, A. post ep. 52). XCVIII. *Synodi Chalcedonensis relatio ad S. Leonem Graece, cum versione Rustici.* Item *Alia versio antiquior cum subscriptionibus* (Q. post ep. 77). XCIX. *Ravennii Arelatensis et aliorum 43 episcoporum Galliarum ad S. Leonem* (Q. post ep. 76, A. post ep. 57). C. *Marciani Aug. ad S. Leonem, Eadem epistola Graece, cum*

CLXII. *Ad Leonem Aug.* (Q. 133). CLXIII. *Ad Anatolium CP.* (Q. 128, A. 77). CLXIV. *Ad Leonem Aug.* (Q. 133). CLXV. *Ad eundem* (Q. 134, A. 97). CLXVI. *Ad Neonem Ravennatem* (Q. 135, A. 97). CLXVII. *Ad Rusticum Narbonensem* (Q. 2, A. 92). CLXVIII. *Ad episcopos per Campaniam, Samnium et Tusciam constitutos* (Q. 136, A. 80). CLXIX. *Ad Leonem Aug.* (Q. 137, A. 99). CLXX. *Ad Gennadium CP.* (Q. 138, A. 100). CLXXI. *Ad Timotheum Alexandrinum* (Q. 139, A. 104). CLXXII. *Ad presbyteros et diaconos Alexandrinos* (Q. 140, A. 102). CLXXIII. *Ad Theophilum et alios episcopos Aegyptios* (Q. 141, A. 103).

Scriptae sunt omnes intra annos 442 et 460, et quidem ex Balleriniorem computatione, hac serie: I, II, III, a. 442. IV, a. 443. V, VI, VII, a. 444. VIII—XI, a. 445. XII—XIV, a. 446. XV—XVIII, a. 447. XIX—XXI, a. 448. XXII, eodem exeunte, aut inunte a. 449. XXIII—LIV, a. 449. LV—LXXV, a. 450. LXXVIII—CI, a. 451. CII—CIX, a. 452. CX—CXXV, a. 453. CXXVI—CXL, a. 454. CXLI—CXLIII, a. 455. CXLIV—CLVIII, a. 457. CLIX—CLXVI, a. 458. CLXVII, eodem aut sequenti, CLXVIII, a. 459. CLXIX—CLXXIII, a. 460.

De deperditis tam sermonibus quam epistolis Leonis adeundi utique sunt Ballerinii. Novo exemplo *libros IV de Vocatione omnium gentium*, item *epistolam ad Demetriadem*, et *Auctoritates praeteritorum apostolicae sedis episcoporum de gratia*, quae etiam Prospero, ut alios taceam, tribui solent, ad eum referre ausus est Quesnellus; sed paucos in hac sententia sibi astipulantes invenit. De Antelmii opinione vide quae ad Prosperum traduntur.

CAPUT III.

§ I. Editiones.

Inter celeberrimi nominis pontifices Romanos nullus est, cujus scripta, quamvis clara, tanta celebritate gavisa sint, tantaque ab omni inde aetate veneratione et studio fuerint excepta, quam Leonis. Id non solum testatur multitudo impressorum exemplarium, quae per tria abhinc saecula per varias regiones provenerunt, sed multo magis declarat immensa mss. librorum copia ac varietas, per quos ab initio tot illius sermones et epistolae ad nos deductae sunt. Ac horum quidem mss. accurata exploratione et distinctione tantum jam per novissimos editores effectum est, ut historia Operum Leonis ab ipso pene auctore abs intercapedine repeti possit. Cumque haec antiquior scriptorum historia tanto majoris momenti, immo apprime necessaria sit ad impressorum rationes perspicendas editorumque merita ponderanda, in eo scilicet auctore qui splendorem suum non tam ingenio quam subsidiis eorum qui in eo perpoliando occu-

nova versione (Q. post ep. 77). CI. *Anatolii CP. ad S. Leonem* antea inedita.

(b) CX. *Marciani Aug. ad S. Leonem* (Q. post ep. 88).

(c) CXXXII. *Anatolii CP. ad S. Leonem* (Q. post ep. 105). CXXXIII. *Proterii Alexandrini ad S. Leonem* (Q. post ep. 103).

pantur, exspectat, nos equidem lubenter de manu scriptorum sermonum ac epistolarum Leonis vicissitudinibus, in quantum ad editionum notitiam collustrandam facerent, ex Balleriniis delibata hoc loco inseruissimus, si quam illi diuturno labore et indefesso studio pararunt doctrinam tam facili negotio et paucis verbis sine totius dispendio complecti licuisset, neque consultius videretur, universa illorum hac in re observata summam et stylo quantum licet contractiori huic de Leonis scriptis et editionibus commentario appendere; id quod aptius tamen in sequentibus fiet, ubi de codicibus ab editoribus præcipuis consultis sermo institui debet. Ablegatis itaque eodem qui instrui cupiunt lectoribus, ad Operum pontificis hujus, ex quo typis mandari cõperunt, fortunam more nostro enarrandam progrediamur.

Prima itaque edendorum scriptorum Leonis auspicia dedit *Joannes Andreas* episcopus *Aleriensis* in *Sermonibus Romæ per Conr. Sweynheim et Ant. Pannarts* a. 1470 impressis, quos eodem aut sequenti anno ibidem, sed sine loci atque anni mentione recedit *Ulricus Han*, paulo post *Venetii* typographi 1482, 1485 et 1505, et *Joannes Parvus Parisiis* 1515, aliique, qui latere quam nomen profiteri maluerunt, quamquam ex innominatis editionibus illæ quas in sequenti indice a. 1475, et numero II prænotavimus, paulisper ab archetypo *Aleriensis* recedant, una autem num. III (IV) insignita plane diversa esse videatur. Per idem tempus varii Leonis sermones in diversis *Homiliarii doctorum* editionibus vulgari consueverunt. Sed *Epistolas* primus *Jacobus Merlinus* doctor theologiæ *Parisiensis* protulit in *Collectione conciliorum et epistolarum pontificiarum Parisiis* a. 1524, repetita ibidem a. 1530 et 1535. Quem mox secutus est *Sichardus* edita alia *quinquaginta epistolarum* collectione ad calcem *Clementis Romani* a. 1536, recusa *Parisiis* 1568. Jam vero *Petrus Crabens* *Mechliniensis* de ordinandis epistolis sollicitus fuit, epistolasque a *Merlino* editas ad consulum ac mensium debitum ordinem constitutas inseruit *Collectioni conciliorum Coloniae* a. 1538, paratæ et recusæ a. 1551. *Petrus* autem *Canisius* *Noviomagensis*, clericus tunc *Coloniensis* diocesis, qui postea societati *Jesu* nomen dedit, primum in conjungendo utroque scriptorum genere experimentum cepit, epistolasque et sermones duobus tomis *Coloniae* a. 1546 et 47 imprimi curavit. Hunc exceperunt *Laurentius Surius*

A Vitarum sanctorum editione post celebrior, qui eadem *Leonis Opera* ad mss. exemplaria correctæ et castigatæ edidit *Coloniae* a. 1561, iterumque a. 1569, nec non epistolas Leonis concillis a se editis inseruit, sicuti sermones aliquot cum *Homiliario doctorum* a se aucto denuo repræsentavit; quibuscum pari gressu incedit *Canonicorum Reg. S. Martini Lovaniensis* editio e mss. itidem codicibus emendata, *Lovanii* a. 1575-77, et iterum *Antwerpæ* 1583. Interea *Epistolæ Leonis* aliquod incrementum ceperunt ex *Collectione epistolarum decretalium* card. *Antonii Carafæ* quæ *Romæ* a. 1591, curante *Antonio de Aquino*, magna cum pompa prodit, nec non *Cæsaris Baronii Annalibus* a. 1566, et *Gerardi Vossii*, *Tungrensis* præpositi *Miscellaneis Patrum*, Operibus *Gregorii Thaumaturgi Moguntia* a. 1604 adjectis; quæ omnia fere complectitur ordine justo disposita *Collectio conciliorum Severini Bini* a. 1606, iterumque et tertio deinde *Coloniae* et *Parisiis* emissa. *Epistolas* etiam ad *Ecclesiam Gallicanam* pertinentes ad mss. codices emendatas et unius accessione auctas dedit *Jac. Sirmundus* in *Conciliis Gallia* a. 1629. At *Vossius* ille, qui loco laudato epistolas e codd. mss. *Vaticanis* et card. *Sirleti* proposuit, integram Operum Leonis editionem e mss. eductam et illustratam meditabatur apud *Michaelem Sonnum* *Parisiensem* bibliopolam prodituram, de qua non semel in aliis lucubrationibus mentionem et promissa fecit (a). Sed hæc exspectatio morte viri (a. 1609) irrita facta Leonis studiosos aliam spem inchoare jussit, quæ iterato tamen concidit. Nam cum *Parisienses* quidam bibliopolæ instituissent *Leonis M. Opera* una cum *Maximo Taurinensi*, *Petro Chysologo* aliisque, in primis homiliarum auctoribus, quorum numerus sensim auctus est, privato consilio excudere, post plures eorum editiones a. 1614, 1618, 1623, in quibus *Lovaniensis* tantum non simpliciter recusa, sed tribus sermonibus ex veteri ms. *Nicolai Fabri* codice aucta fuit, tandem cura hæc ad *Theophilum Raynaudum* magni nominis theologum pervenit, qui *Heptadem* horum scriptorum complevit, in eaque Leonis in primis *Opera* ad germanam sententiam revocare studuit. Prodit hæc ejus editio *Parisiis* a. 1633, de quoque prelo subjecta est annis (1651) 1661 et 1671. Sed cum non tam varietate codicum typis editorum et mss. antiquorum fide quam ingenio suo et doctrina niteretur, provinciam ab eo inchoatam suscepit

(a) Ad calcem *Operum S. Ephrem*, nec non in notis ad tr. *Leonis contra Eutychem* in laudatis *Miscellaneis* vulgatum, ubi observata sua in recognitione *Leonina* et ad marginem *Epistolarum* annotata excitat. Adde *Nic. Fabrum* in epistola ad eundem (in *Opusculis Fabri* p. 113, 114), qua se audisse testatur *Michaelem Sonnum Parisiensem typographum* exspectare quam citius ipsius *Operum S. Leonis* editionem. Ac sane *Joannes Baptistæ Marus* natus erat editionem *Sermonum Leonis*, in cujus marginibus *Gerardus Vossius* variantes lectiones notaverat, quibus ipse quoque usus est; et *Ballerinii* (in præf. ad *Sermones Leonis pag. 81*) suspicantur, codicem *Operum S. Leonis collatum a Francisco Pegna cum Romanarum bi-*

bliothecarum mss. codicibus, quem *Quesnellus* (in fine præf. gen.) olim post *Pegnæ* mortem apud *Marium Sancti Angeli canonicum* vidiisse scribit *Emericum Bigotium*, *Vossianum* fuisse. Ostendunt enim laudatum *Marium* nullum alium esse quam *Joannem Baptistam Marum*, quem alibi *Quesnellus* diserte *S. Angeli in foro Piscium canonicum* appellat, quemque codicem Leonis a *Vossio* variis mss. librorum lectionibus notatum penes se habuisse dictum est. Errore itaque *Bigotii* factum esse volunt, ut, quod *Vossio* esset adjudicandum, *Pegnæ* tribueretur, eo quod *Vossii* codex in bujus manus venisset, antequam in *Mari* bibliothecam transiret.

Joannes Baptista Marus canonicus Romanus, editis a. 1644 quibusdam Augustini sermonibus ex mss. Vaticanis et Barberinis, iterumque ex Vat. codice Desiderii Casinensis abbatis, postea Victoris III dialogis, et a. 1633 Petri diaconi de viris illustribus Casinensibus opusculo, notus. Et sermones quidem, codicibus mss. Vaticanis et basilicæ S. Petri, item aliis et Vossii variantibus suffultus, absolvit, sed mors repentina totum opus e manibus excussit, *Sermonumque ad plurimum mss. fidem restitutorum* volumen per fratrem ejus cardinali *Michaeli Angelo Riccio* traditum, totum, præter præfationem, oblivione est sepultum.

Hactenus igitur virorum doctorum in Leone M. restituendo studium processerat. Nihil enim refert in hoc generali editionum censu commemorare varias impressiones *Epistolæ ad Flavianum* per plura diversi consilii opera hoc et superiori sæculo factas, aut *Sermones* in *Bibliothecis Patrum* et *Concionatoria* insertos, aut *Epistolas* in *conciliorum collectionibus* ex superioribus editionibus iterum descriptas. Illa autem respicientes sateri cogimur magnas quidem a prima inde Sermonum editione variis occasionibus Operum Leonis accessiones factas esse, sed quod textus emendationem atque explicationem attinet, virorum eruditorum studia atque ingenium, non quidem culpa omnium, ut vidimus, admodum desiderari. Sed quod per duo integra sæcula frustra expectatum fuerat, dummodo ingenia copiis, quibus Leonis editor necesse instructus esse debebat, modo copiarum ingenii defuerant, id unus subito, absque speciosa significatione, præstitit *PASCHASIUS QUESNELLUS*, a quo tota editionum Leonis historia quasi auspicia capit.

Quesnellus enim insigni copia codicum mss., maxime Gallicanorum, qui, paucis exceptis, a nemine antea adhibiti fuerant, tam Sermones quam Epistolas innumeris in locis castigavit, novis auxit, nova ratione digessit ac disposuit, varietatisque lectione ubere, notis, amplioribus observationibus, dissertationibus doctissimis, variarumque et cum Leonis gestis remotius subinde conjunctarum rerum tractatione abundantibus adeo nobilitavit, ut qui modo tam jejune habitus fuerat, auctor jam ac causa novæ eruditionis, multarumque ac sane tum gravissimarum questionum atque disputationum fieret. Prodiit *Quesnelliana* editio 1675 *Parisiis*, quaternis, duobus splendidis voluminibus; sed non citius omnium admirationem atque acclamationes, quam severam pontificis Romani animadversionem in se excitavit. Nam cum novus editor liberius de nonnullis tam fidei quam disciplinæ veteris Ecclesiæ capitibus disseruis-

(a) *Cacciarii* verba sunt, ex præf. t. I, pag. 3, ubi apostolicam sedem divino Spiritu ductam, ac sutorum filiorum pietati ac saluti præcaventem hanc sanctionem sanxisse ait. Quod si recte ab eo statutum fuit, non potuit non a malo quopiam spiritu profecta esse sacræ facultatis theologicæ Parisiensis censura (d. 14 mensis Junii 1670), qua nihil se in hac editione nactos esse profitentur isti theologi, quod

set, præcipueque pontificis Romani auctoritatem in multis usurpatam ostendere atque testimoniis consensuque tum Leonis sententiarum, tum aliorum scriptorum demonstrare ausus esset, sacræ inquisitionis vindictam effugere non potuit, sed anathemate percussus fuit in decreto anno 1676, tertio kalendas Maias proposito, omnibusque Ecclesiæ catholicæ filiis, ne novas, peregrinas atque venenatas doctrinas imbiberent (a), sub eadem anathematum pœna depravatorum a *Quesnello* Operum Leonis lectione interdictum, omniaque ejus in Leonem annotata disputataque in prohibitorum indicem (b) relata sunt. Sed cum bene esset perspectum in Romana curia omnem humanam naturam pronam esse in vetitum, facileque sentiebant hac sua obvallatione non posse ab omnium animis tam perniciosarum opinionum contagionem arceri ac defendi, remedium infectis exoptabant, quod omnem veneni vel imprudenter vel ex prava appetentia hausti vim statim retunderet et penitus exstingeret, editionem *Anti-Quesnellianam*. Nec sane vana ista sollicitudo fuit. Tot enim lectores atque amatores nova hæc editio invenit, ut anno hujus sæculi ultimo iterum typis tradi posset; id quod *Lugduni* forma maxima factum est; atque *Quesnellus* tam parum respuit, ut nihil ex omnibus quæ tantopere Romanæ sedis displicuisse cognoverat, in *Lugdunensi* editione tolleret aut retractaret. Contra desiderio isti novæ editionis Leoninæ tardius satisfactum fuit. Non defuerunt quidem homines eruditi, qui imponi sibi hoc onus paterentur, aut sponte illud subirent; et erat utique quod causæ pondus addere et honoris cupidos invitare poterat, desiderata a nonnullis viris doctis in *Quesnelli* emendationibus cura vel etiam ingenuitas, et ex altera parte codicum Romanorum et quasi archetyporum ostentatio, unde *Leo* purior educi posse videbatur. Sed sive quod minus alii pensitassent cum suis viribus, aut in profligando opere difficultatibus obrepiti destitissent, aut alio quovis impedimento spes certissimæ identidem evanuerunt. Interea privato bibliopolarum aliquot *Venetorum* instituto, *Augustini Savioli* a. 1741, et *Andree Poletti* a. 1748 Leonis Opera juxta *Quesnellianam* editionem, additis plus minus ex notis et dissertationibus ejus recusa et cito distracta sunt. Post eos *Petrus Thomas Cacciarius*, carmelita, theologicæ polemicæ in collegio Romano de Propaganda Fide lector, novam, ad codices mss. Romanos potissimum formatam et *Quesnello* oppositam, Romæ, tribus voluminibus in-folio, quorum primum *Exercitationes in Leonem*, reliqua duo opera ipsa complectuntur, a. 1751, 1753 et 1755, protrudit. Sed licet non deessent ipsi quotquot exoptari poterant manuscripto-

dogmatibus revelatis sit contrarium, moribus Christianis repugnans et a disciplina Ecclesiæ universæ alienum; econtrario probarunt editoris fortitudinem, quæ Ecclesiæ Gallicanæ splendorem, Gallicanorum præsulum innocentiam et veras Ecclesiæ Gallicæ libertates animas ex occasione propugnaverit.

(b) Anni 1682, pag. 277.

rum librorum copiae, sola voluntate tamen, aut fiducia in vires ipsi non satis cognitae, efficere non potuit quod propositum, et vero insolentius promissum erat. Quo evenit sane ut cum eodem pene tempore praestantissima BALLERINIORUM opera Venetiis 1753-54-57 prodidisset, omnis ejus labor obscurari et oblivione mulctari inciperet, nec iis quidem quae recens ex codicibus Vaticanis et Ratisbonensibus protulit, scilicet quod eadem omnia et aliquanto plura apud Ballerinos etiam deprehenderentur, gratiam ab eruditius inire posset. Quippe Ballerini optimorum codicum mss. abundantia et peritia, usu critices, accurata doctrina ejusque commoda distributione, nec non totius methodo talem Leonis Operum editionem perfecerrunt, quali post Constantii Epistolae pontificum Romanorum nullus ex omnibus Latinis scriptoribus ecclesiasticis gavisus fuit; ne taceam Romanae curiae votis cumulate esse satisfactum, nec Benedictum XIV mandati sui poenitere debuisse, quo tales huic negotio viros optavit, in quibus dubitare possis majorne doctrina atque dexteritas, an officiositas et studium erga sedem Romanam fuerit; quamquam aliter affecti haud paucis in sententiis ab iis jure suo dissidebunt.

Jam itaque omnis satorum series scriptorum Leonis, ex quo prelo committi coeperunt, quibus conversionibus, quarum altera in Quenello orditur, altera a Balleriniis progreditur, constat. Posterior priori utique in omnibus quae ad tractationem scriptoris pertinent, longissime praestat, modo ne obliviscaris Quenellum suo specimine Balleriniis et omnibus omnino qui post eum ad retractandas scriptorum ecclesiasticorum editiones accesserunt, exemplum longe illustrissimum praevisse. Sequuntur editionum singularum Leonis annales.

Saeculo xv.

1470. Romae per Conr. Sweynheym et Arn. Pannartz, in-fol. S. Leonis papae Sermones et Epistolae ex recognitione et cum praefatione Jo. Andreae ad Paulum II. In calce :

Aspicis illustres, etc.
M. CCCC. LXX.

Completitur hoc volumen Sermones 92, Epistolae vero 5, quarum prima ad Flavianum episcopum Constantinopol. inserta est inter Sermones post decimum sextum, reliquae 4, nempe 1° ad Maximum episc. Antiochanum, 2° ad Anatolium episc. CP., 3° et 4° ad Leonem Augustum, post absolutos Sermones et tractatum ejusdem auctoris contra haeresim Eutychetis, quem Romae in basilica S. Anastasii habuit, quique proxime Sermonibus succedit, adjiciuntur. Finem operi imponunt ad epistolae ultimae argumentum pertinentia Symbolum Nicenum et testimonia excerpta de libris catholicorum Patrum a Leone papa collecta Leonique imperatori directa, quod Dominus noster Jesus Christus verus sit Deus et verus homo. Cuncta vero

haec Sermonibus subjuncta, non excluso tractatu contra Eutychetem, foliis 14 constant. Ab initio occurrunt, tribus foliis, Jo. Aleriensis praefatio ad Paulum II, et Rubricae totius operis per ordinem.

Haec fere de prima Leonis editione tradidit Audifredus in libro saepius nobis laudato p. 47, dicitque ut plurimum convenire deprehendimus habitum alterius editionis ex hac expressae, quam statim commemorabimus. Hujus vero jam ante Audifredum mentionem injecerat P. Xav. Lairie in specimine hist. typogr. Rom., etc., p. 153, ab illo pro more et consilio libri sui ob leviuscula aliquot παραρτήματα acerbo castigatus. Exhibent eam Catalogi bibliothecarum Smithianae p. 265, ducis de la Val. t. I, p. 178, Nic. Rossii, p. 47, Crevennae novissim. (in-8°) t. I, p. 112, pluraque in Italia exemplaria evoluit Audifredus, ut adeo mirum sit qui fieri potuerit ut cardinali Quirino ea non innolesceret, quippe qui in Appendice ad Pauli II Vitam, de optimis edit. Rom., dum Aleriensis praefationem ex ed. Florentina recudi curat, Mattarii de hac editione testimonium in dubium vocavit. Aliter se res habet cum editione Coloniensi 1470 in-fol., quam idem Mattarius t. I, part. I, p. 298, addito testimonio Catalogi bibl. Noriberg. Sauberti, p. 118, laudat, quam nulli umquam bibliographo visam novi.

Sine anno, loco et typogr. (Romae per Ulr. Han.) in-fol. B. Leonis Sermones, etc., descriptione totius praecedenti per omnia similis. Character Udalricum Gallum prodit, eo quem in Quintiliano excudendo usus est plane conformis. Quam P. Lairii assertionem nos comparatione utriusque exemplaris veram deprehendimus. In utroque etiam libro paginae lineas 35 comprehendunt, sed hoc differunt quod in Leone tituli sermonum maximam partem (a) litteris uncialibus exscripti sint, in Quintiliano contra omnino desint. Quod si igitur recte ad Ulricum Han. refertur hic typus, verisimile est quam maxime, vel eodem anno, vel sub initium sequentis statim ab eo fuisse elaboratum, quia ita invicem affectos novimus Romanos hosce typographos, ut si quid novius alter protulisset, alter extemplo prelo idem subjiceret. Praeter Lairium, Audifredum et Quirinum, qui omnes oculis hanc editionem usurparunt, laudant eandem Catal. bibl. Bunav. p. 162, ducis de la Val. p. 179, Nic. Rossii p. 47, Pinell. t. I, p. 103. Nostrum exemplum jam notum fecit Hambergerus in Zuverl. Nachr. t. III, p. 203, qui tamen principem statuit, ut nuper etiam in Pinell. Cat. Morellus, quo jure, nescio.

(1475.) Sine loco et typographo, in fol. S. Leonis Sermones. Ab initio: Liber Sermonum sancti Leonis primi papae, doctoris floridissimi ac eloquentissimi incipit feliciter; deinde eadem linea: Sermo primus de ordinatione sua in pontificem; in fine: Explicunt sermones Leonis papae.

(a) Deficientes numeravit Audifredus, scilicet ut negligentiae Lairium argueret, qui in genere titulos maneri caractere expressos esse dixerat.

Volumen est foliorum 124, impressum caractere A gothico breviori et pingui, sed nitido, binis columnis, lineis per paginam 38. Chartæ sunt densæ, satis candidæ at paulo crudiores; margines et interstitia columnarum lata; distinctionis signa, colon et punctum; litteræ initiales, numeri, custodes et signaturæ desunt. Tituli sermonum vero omnes eodem caractere sunt impressi. Textum præcedunt folia tria Jo. Aleriensis præfationem et rubricas sermonum complexa; sed rubricæ non nisi in lineam 13 paginæ prinæ folii tertii per utramque columnam protenduntur. Quamquam autem propter laudatam Aleriensis episcopi præfationem videri posuit hunc typum plane Romanam editionem referre, revera tamen eam non refert, quippe qui una cum tractatu contra hæresin Eutychetis, qui ultimus est, sermones 95 numerat, et epistolis, quæ in superioribus exstant, nec non quæ appendicis loco epistolis accesserant, symbolo Nicæno et testimoniis ex PP. scriptis a Leone collectis prorsus caret. Optandum igitur esset ut ab aliquo harum rerum curioso diligentius excuteretur num fortasse in singulis etiam lectionibus a Romanis differat. Sed jam quærentes ex me lectores audio, unde tandem, si ampliori subscriptione careat hoc Leoninorum Sermonum volumen, annum superscriptum hauserim. Nimirum hæc est illa editio, cuius in *Mættarianis* indicibus t. I, part. I, p. 351, fit mentio, cuius tamen præter illum nemo bibliographorum meminit. Quamobrem succinctam accertam ejus notitiam lectoribus diutius non invidendam duximus. Videlicet uno eodemque caractere atque habitu simul cum Leonis Sermonibus excusæ sunt *Homiliæ Gregorii M.* atque *Origenis*, ita quidem ut cujusque auctoris opus ab alterius opere separari commode possit, posteriora duo tamen una eademque subscriptione ad calcem Homiliarum Origenis comprehensa sint (a). Hinc factum est ut sæpius invicem divellerentur et conjunctas cernere rarissime jam obtingat. Sic *Gregorii et Origenis Homiliæ*, Leone avulso, occurrunt in *Cat. bibl. ducis de la Val*. t. I, p. 180, n. 499, eandemque, nisi forte solas Origenis, Vallarsium tractasse dixeris, dum in Hieronymianis subsidiis laudat homiliarum aliquot Origenis editionem Basileensem a. 1475, quam ignorare me in superioribus professus sum (b). Ego tamen diversam ab hac censeo. Certe si hæc ipsa fuit, quam fortasse conjectura ductus Basileensem dixerit, me assentientem non habet. Nam, nisi omnia me fallunt, in Italia hoc volumen excusum est. Ne quis vero hac nostra argumentatione contrarium potius quam quod intendimus effici existimet, cogique nos posse putet ut *absque loci et anni nota*, alio quovis tempore excusam scribamus hanc Leonis editionem, utpote nulla alia de causa anno 1475 prænotatam, quam quia cum opere simili hoc anno exscripto compacta sit, respondebimus, primo, nos, missa omnino de

(a) Sonat: *Explicunt omelie beati gregorii pape et origenis presbyteri*. Addito anno, non item loco. Uborem descriptionem accipies inter editiones Grego-

riano assignando quæstione, curare voluisse ut ab omnibus quam certissime dignosceretur. Quod futurum putavi, si non ultro editionum *absque anno* prolatarum numerum auferem et ad Mættarianam illam, alias incognitam (c), digitum altius intenderem. Deinde vero nec magnopere me errasse existimo, quandoquidem tria illa opuscula et argumenti affinitate inter se connexa et preli executione sibi similima sunt, neque id ab antiquorum typographorum more valde abhorret, ut ex pluribus, quæ junctim excuderant operibus, solum ultimum anno et loco impressionis signarent.

1482. *Venetis, per Lucam Venetum Dominici filium*. VII id. August. in-fol. S. Leonis papæ Sermones et Epistolæ cum præfatione Jo. Aleriensis. *Maitt.* t. I, part. II, 429. Occurrit in *Cat. bibl. ducis de la Val*. t. I, p. 180, n. 495.

1482. *Spiræ per Petrum Drach*. in-fol. Leonis Sermones aliquot; in *Homiliario doctorum vulgo Caroli Magni*. Sermones sunt 21. De ipsa hac rarissima editione supra occasione Sermonum Augustini egimus. Cf. *Ballerinii* in præf. Sermonibus Leonis præmissa, § 6, n. 26. Hi quidem non perfunctorie hac editione usi sunt, sed ut germanas Pauli diaconi lectiones cognoscerent, cum *Basileensi Nicolai Kessler* a. 1496 diligenter contenderunt.

1485. *Venetis per Andream Parmensem*, in-fol. min. Divi Leonis Homiliæ (Sermones et Epistolæ) *Maitt.* t. I, part. II, p. 470. Erat in *Bibl. Crevennæ*. Vid. *Cat. novissimus* (in-8°) t. I, p. 112, n. 498.

1493. *Basileæ per Nicol. Kessler*, in-fol. Leonis Sermones aliquot; in *Homiliario doctorum*, juxta ordinem vetustissimum bibliothecæ Ecclesiæ Basiliensis impresso. Cf. *Augustiniana*.

1494. *Norimbergæ per Anth. Koburger*, in-4°. Leonis aliquot Sermones; in eadem collectione.

1496. *Basileæ per Nic. Kessler*, in-fol. Leonis aliquot Sermones; in *Homiliario doctorum* repetitæ editionis.

1498. *Basileæ.....* in-fol. Leonis Sermones; in eadem collectione, quam laudat *Maitt.* t. I, part. II, p. 675.

Sine anno et loco, in-fol. (II vel etiam III hujus generis) S. Leonis I papæ Sermones.

Incipit a præfatione Aleriensis, quæ similiter ac in editione a. 1475 inscribitur: *Joannis Andree episcopi alerianensis ad summum pontificem paulum secundum Venetum in laudem ipsius sancti Leonis pape*. Impressa vero cernitur in aversa folii primi pagina, et linea 28 absolvitur, proximeque succedentes habet rubricas, quæ prima folii tertii pagina linea 35 terminantur, aversa vacua relicta. Textus incipit eadem inscriptione ac ed. a. 1475. In fine pariter: *Explicunt Sermones leonis pape*.

Constat opusculum foliis 152 impressum caractere gothico majusculo in charta alba mundaque,

rianas in tomo sequenti.

(b) Vid. t. I, p. 475.

(c) Vid. Denis. Garell. *Bibl.* p. 195.

lineis in integra pagina 34. Signaturæ, numeri, custodes et litteræ initiales absunt. Interpunctioni solum punctum inseruit. Hanc fere descriptionem editionis mihi incognitæ præbet P. *Placidus Braun* in *Not. Hist. Lit.* I, p. 56, eamque jam a *Bavero* in *Bibl. univers.* T. II, p. 275, notatam esse monet. Apparet autem eam ab illa quam sub anno 1475 recensui admodum esse diversam, tametsi ex titulis concludas unam ex altera fuisse expressam, atque adeo habere in quibus a Romanis archetypis differant. Optaverim igitur ut viro solertissimo placuisset contenta ejusdem diserte indicare. Hæsitavi aliquantulum, qui factum sit, ut tum *Braunius*, tum alii bibliographi in æstimanda editionum innominatarum ætate unam fere normam anni 1475 sequerentur. Jam *Braunius* addidit a. 1475, aliam editionem absque typographi et loci nota prodiisse. Cave vero ne supra a nobis descriptam cognitam ipsi existimes. Alia causa subest, Deburii nempe commentum, quasi editio Romana absque anni nota (Ulrici Galli), anno 1475 procusa fuerit. Hinc annus iste percrebuit. Sed hunc Deburii errorem P. Xav. *Laire* in *Specim.* p. 153 reprehendit.

Sine anno, loco et typogr. in-fol. (III vel IV). S. Leonis papæ Sermones. Ab initio: *Incipit liber beati Leonis papæ Sermonum, et sermo primus de ordinatione sua sequitur.* In fine: *Ihesus Christus Maria.* Insunt Sermones 94, quorum penultimus tractatus contra heresin *Eutychetis*, ultimus sermo de *Absalon* est suppositus. Tertia hæc est, vel si mavis, quarta editionum Leonis locum et annum haud præferentiam, atque omnium omnino antiquarum rarissima. Notitia ejus debetur *Denisio* V. Cel. in *Memorabilib. Bibl. Garell.* p. 194, nec præter eum quisquam hactenus exemplum illius tractavit. Prodidit itaque folia hujus voluminis a se numerata esse 153, linearum 57, litteras esse gothicas, sed novi plane generis, majusculas nimirum, fluctuantes et asperas, quæ quasi scalpro exaratæ videantur. Mediis in vocibus tradit conspici passim litteras rotundas *a, st, et et*, atque unciales etiam *C, O, S, T*, sæpius Romanam formam referre. Rara litterarum compendia. Distinctionis signa, punctum et colon. Absunt custodes, signaturæ, numeri, litteræque initiales. Singulis sermonibus tituli sui sunt ascripti; singulis in fine addita vox *Amen*, litteris late distantibus. Ascriptus erat exemplari *Garelliano* colore purpureo annus 1461, sed fraudulentè hoc factum esse suspicatur *Denisius*. Sibi ipsi conjecturam ferre coacto vel *Antonium Sorg, Augustanum*, vel *Conradum Finer, Esslingensem* artificem, videri pronuntiat. Illud vero ex contentis manifestum, non ex Romanis, earumque repetitionibus, Venetis, sed ex una reliquarum, quas ante recensuimus, ommissis quibusdam et additis aliis, hanc editionem fuisse descriptam.

Sine anno, Coloniae per *Conrad. de Homborch.* in-fol. Leonis Sermones aliquot; in *Homiliario doctorum*, editione supra inter Augustiniana descripta.

SÆCULO XVI.

1505. Venetiis in *typographeio Bartholomæi de Zanis de Portesio* librariæ artis peritissimo, expensis hæredum nobilis viri *Q. Domini Octaviani Scoti*, in-fol. S. Leonis Sermones. Juxta editionem *Parvensem.* Commemorat *Quesnellus* in *Præfat. gen.*

1511. Parisiis per *Jo. Badium Ascensium*, in-4°. S. Leonis papæ Epistolæ catholicæ et sanctæ eruditionis plenissimæ. *Cat. Bibl. Reg. Paris. it. Bunav. et Bodlei.* Insertus est libellus de *Conflictu vitiorum et virtutum*, Leoni, ut tot aliis Patribus, perperam ascriptus.

1515. Parisiis, in-4°. Leonis pontificis maximi Sermones quam diligentissime nuperrime castigati et quantum anniti ars potuit feliciter impressi. *Venumdantur Parisius* (sic) *in vico divi Jacobi sub Lilio aureo a Joanne Parvo (Jean Petit).*

Exemplar juxta quod descripti sunt, editionis Romanæ fuit. Insunt igitur et epistolæ 5, eodem omnes ordine et appendices. In fine, absoluto plane reliquo opere, post paginam vacuum folii ultimi, id est, centesimi octavi, adeo ut separari possit, additus est libellus *Leonis papæ de Conflictu vitiorum.* Huic titulo, qui in summa pagina cernitur, subjungitur statim notula: *Leoni insuper quod sequitur ascribitur opusculum. Illud ergo (quod conducere videbatur) addidimus. Tutiatque quidquid et illud est, æquilector optime bonique, consultito.* Occupat folia 8, quæ numeris non signantur. In fine hæc clausula: *Explicit præclarus et insignis tractatus Leonis pape de conflictu vitiorum et virtutum; vna cum sermonibus eiusdem. Parrhisiiisque impressus in sole aureo vici divi Jacobi per magistrum Bertholdum rembold.* Anno dni. *M. CCCC. XV. die vero II. martii.* Characteres sunt gothici minuti, verba crebris compendiis concisa, in margine loca insigniora Leonis lemmate notantur, et biblicorum numeri sunt ascripti.

1516. Lugduni per *Johannem Clein.* in-fol. Leonis Sermones aliquot, in *Homiliario doctorum* f. Augustinus.

1524. Parisiis..... in-fol. Epistolæ Leonis papæ, in *Jacobi Merlini* Collectione *conciliorum cum generalium, tum provinc., et decretor. pontificiorum.*

Testis est *Quesnellus*, qui nonaginta quatuor epistolæ Leonis, multis quidem locis mendosas, sed vicissim in aliquibus multo recentioribus emendatiores inesse scribit.

1525. Lugduni per *Joannem Crespin.* in-fol. Leonis Sermones aliquot; inter *Homilias doctorum ecclesiasticorum*, etc.

1525. Moguntia apud *Jo. Schæffer*, in-fol..... Decreta Leonis papæ 49, in ed. principe Collectionis *Concil. et Canon. Dionysii Exigui*, quem sæpe jam in superioribus allegavimus.

1530. Coloniae ex off. *Petri Quentel.* in fol. Epistolæ Leonis papæ; in repetita ejusdem *Merlini* Collectione *conc. gen.*, etc. T. II, a fol. 188 ad 228 Epistolæ numerantur XCVII.

1530. Coloniae ex off. *Eucharitii Cervicorni*, in-fol,

Leonis Sermones aliquot; in *Homiliis præstantissimorum Ecclesiæ doctorum.*

1535. *Parisiis apud Franciscum Regnault, in-8°.* Epistolæ Leonis papæ; in iisdem *Conciliis* h. a. et l. denuo repetitis, a folio 202 ad 447.

1536. *Busilæ, in-fol.* Leonis papæ epistolæ quinquaginta; una cum aliis pontificum Rom. epistolis additæ *Clementis Romani Recognitionibus*, edente Jo. Sichardo a pag. 306 usque ad finem (id est 374).

Jam primæ suæ *Clementis Recognitionum* editioni, quæ a. 1526 Basileæ apud Jo. Bebelium *in-fol.* prodit, addiderat Sichardus pontificum aliquot Romanorum Epistolæ plerasque supposititias. Sed longe uberior accessio hæc tulit, *Leonis* simul non exiguam partem complexa. Diligenter eam consuluerunt fratres Ballerini.

1538. *Coloniæ apud Petr. Quentel., in-fol.* Epistolæ Leonis papæ primi, et Decreta; in *Collectione conciliorum omnium*, auctore Petro Crabbe Mechliniensi T. I, a fol. 343 ad 392.

Pollætur editor magis propriam et aptam Epistolarum Leonis ordinationem. Quæ enim, inquit, prius confusæ conscriptæ sunt, nunc secundum consuetum (modo scribi possint) ac mensium debitum ordinem sunt constitutæ; quibus deficientibus, ordo reliquarum Epistolarum, qui aptior visus est, servatur. Cuique epistolæ præmittitur capitulum indiculus. Notantur in margine loca Biblica, adjectæque sunt passim lectiones variantes.

1546—47. *Coloniæ, in-8°.* Tomis II. D. Leonis papæ, etc., Epistolæ decretales et familiares. Ejusdem Sermones et Homiliæ, edente Petro Canisio Noviomagensi, quem Quesnellus scribit professum, *admirato admodum veterum et emendatissimorum exemplariorum se adiutum fuisse.* Videt repetitionem hujus ed. a. 1566. Reprehendit autem Quesnellus quod librum de *Conflictu vitiorum et virtutum*, tamquam Leonis, addiderit.

1551. *Coloniæ apud Petr. Quentel., in-fol.* Epistolæ Leonis papæ primi et Decreta; in ejusd. *Petri Crabbe Conciliis* editionis repetitæ.

1551. *Ibidem, in-fol.* S. Leonis Sermones. Laudat hanc editionem, quid quod tractasse se scribit Jo. Ciampinus in *Epistola ad Erasm. Gattola a Caieta.* Attamen ne hæc quidem professione omnem dubitationem nobis exemit, quippe quem in aliis, quas item versavisse videri vult, manifesto lapsum deprehendimus, laudando editiones Lovan. 1566 et Antwerp. 1585, quotiens excusas. Nec magnopere etiam doctrinam suam nobis approbavit, qui, Romanus ipse et Romæ degens Coloniensem hujus anni editionem antiquissimam sermonum dicere potuit.

1555. *Venetis, in-fol.* S. Leonis Sermones, eodem Ciampino teste. In suspense itaque sinamus, *scorsim* an in collectione aliqua editi sunt.

1555. *Basileæ per Henr. Petri, in-fol.* Leonis papæ primi Epistola ad Flavianum contra Eutychem; in *Orthodoxogr. Jo. Heroldi* n. 37.

1561. (*Coloniæ*). S. Leonis opera studio Laurentii Surii.

Laurentius Surius Carthusianus in editione a. 1561 multum temporis ac operæ se posuisse profectur in corrigendis Leonis Operibus, licet ante annos aliquot, inquit, doctorum virorum studio emendata prodissent. Fatetur tamen non se totum Leonem suæ integritati ita restituisse, ut nihil jam reliquum esset castigatione dignum; nec miram esse, ait, cum ipse Leo fateatur, etiam tum cum adhuc in humanis ageret, vitiatam fuisse Epistolam ipsam suam, quæ est ad Flavianum. Hæc Quesnellus, hæc ut loci ubi hæc editio expressa sit mentionem nullam faceret, qui tamen vix alius quam Colonia esse potest. Ego vero dubito an omnino hujus anni editio exstet. Certe Harshemius in *Bibliotheca Coloniensi* (*Coloniæ* 1747, *in fol.*), p. 220, non nisi 1568 factam novit.

1566. *Lovanii apud Hieronymum Wellarum an intersigne Diamantis, in 8°.* Voll. II. Tomus I inscribitur: *D. Leonis papæ*, hujus nominis primi, qui summo jure Magni cognomen jam olim obtinet, *Sermones et Homiliæ*, quæ quidem exstant omnes. Altera jam vice summa cum diligentia ad antiquissima exemplaria omnia castigata et aucta. Cum duplici indice. Tomus alter habet: *D. Leonis papæ Epistolæ decretales ac familiares*, quæ quidem hactenus reperiri potuerunt omnes. Altera jam vice summa cum providentia ad antiquissima exemplaria correctæ.

Uter prior posteriorve tomus sit, in titulo non significatum est. In eo vero exemplari, quod Bibliotheca Regia nobis suppeditavit, inverso ordine ac nos repræsentavimus compacti sunt. Sed antepone visum est eum cui præfatio editoris et Leonis vita (ex prima ed. 1546-47) accedit, quique, si tempus spectetur quo primum Sermones aut Epistolæ in lucem editi fuerint, merito priorem sibi vindicat locum, quem in omnibus etiam deinceps insecutis editionibus semper obtinuit. Canisii præfatio ad Joannem Lippensem, episcopum Cirenensem, suffraganeum et ecclesiastem primum Coloniæ tendit. Incusat furorem sæculi ejusque causam, immanem philatizæ rabiem, unde perversa studia novos scribendi libros, ambitiosa doctrinæ ostentatio, præfractaque quædam sapientiæ præsumptio, item effrenis libido comminiscendi nova dogmata, quibus vetera fastidire simul et antiquari documenta incipiant, tamquam ex fonte oriantur. Per hos demum sex gradus omnis impietatis inquit, huc jam . . . inculcat. Jam Leonem haud benigniorem apud hosce tam reverendarum legum et institutorum majorum contemptores fortunam habiturum præsigit, quos tamen, modo legere velint, omnes ad suspiciendum viri animum et amplexanda quæ temerario ausu spreverint dogmata compulsam iri sperat. Epistolarum ordo ut nobis visum, ex Petri Crabbei editione repetitus est. Cæterum in utraque parte, ad superio-

rum editionum institutum, textus Bibliici et varian-
tes quædam in marginibus adjectæ sunt.

1567. *Coloniæ ex off. Jo. Quentel., in-fol.* Epistolæ Leonis papæ primi et Decretalia, in *Concil. Collectione Suriana.*

1568. *Parisiis apud Mich. Sonnum, in-fol.* Epistolæ Leonis papæ, cum *Clementis Romani Operibus, edente Joanne Sichardo.*

Hanc adhibuit Quesnellus, atque hæc de ea in *Præf. gen.* monuit: « Joannes Sichardus Clementis Romani Opera collegit, quibus et veterum pontificum Pseudo-Epistolæ adjecit. Hæc post plures editiones in Germania emissas Parisiis etiam prodierunt 1568, cum plurimum pontificiarum Epistolarum præsertimque Leonis nostri accessione, quas ad fidem veterum exemplarium Victorinorum restitutas fuisse testatur editionis hujus procurator anonymus. » Crediderim equidem hæc ejus verba non ita esse accipienda, et hanc Parisiensem demum editionem Epistolæ illis locupletatam esse voluerit, sed quæ de accessione scribit, ad Germanicas quoque editiones traxerim. Quatenus vero hoc valeat, in superioribus ad a. 1536 declaratum est. Quid quod fortassis nec Victorinorum codicum emendationibus prima gloriari possit hæc editio? Præcessit enim *Parisiensis* apud *Carolam Guillard viduam 1544, in-fol.,* quæ nescio an fons illius fuerit. Certe Epistolæ Clementis ex Victorinis codicibus emendatas titulus profitetur, quem in *Addendis ad Rufinum (ad p. 636 T. I)* in tomo tertio dabimus.

1569. *Coloniæ per Martin. Cholimum, in-fol.* Leonis Sermones aliquot (XXI); in *Homiliario doctorum catholicorum selectis homiliis aucto et edito a Laurentio Surio. Jo. Ciampinus* Leonis Sermones hoc anno et loco et hac forma editos, nulla addita collectionis, cui inserti essent, mentione laudat. Integræ ideo editionem seorsim factam innui existimare aliquis posset, in primis cum non tantum tenuisse, sed accurata attentione legisse se affirmet. Sed hæc ut cateræ viri illius promissiones vanæ sunt, quippe qui unius vocis cura occupatus, ad alia non nisi desultorie advertit.

1569. *Basileæ per Henric. Petri, in-fol.* Leonis papæ I Epistola ad Flavianum, contra Eutychem; in *Monum. Orthodoxogr. Jac. Grynaei, p. 41.*

1572. *Tiguri, in-fol.* Leonis episcopi Romani epistolæ duas, una ad Flavianum episc. Constantinop. contra Eutychem; altera ad Leonem Augustam contra Nestorii et Eutychetis blasphemias; inter *Scripta veterum Latina de una persona et duabus naturis Domini, etc.* ed. a *Joana Simlero, p. 74.*

1573. *Venetis, in-fol.* S. Leonis Sermones. Auctor est Ciampinus, sed non significat, utrum seorsim an in collectione aliqua prodierint.

1575-77. *Lovanii apud Hieron. Wellæum ad intersigne Diamantis, excudente Joanne Masio, in-8°, tomis II.* D. Leonis papæ bujus nominis primi Epistolæ decretales et familiares (Sermones et Homiliæ), a mendis et maculis variis diligentius nunc repur-

gatae; per *canonicos regulares Sancti Martini oppidi et academice Lovaniensis.* Epistolæ a. 1575, Sermones a. 1577 prodierunt. Ad manum est non nisi volumen prius, editioni *Petri Canisii* quoad externa persimile. Præfatio abest. Num alteri volumini addita sit, nescio. In secunda certe editione omnino desideratur. Inscriptis eam tamen *Joannes Ulimmerius* prior S. Martini, qui primas partes hujus recensionis sustinuisse videtur, *Arnoldo Ganthois* abbatii monasterii Marcenensis, prædicans in epistola data Lovanii kalendis Augusti 1575: Epistolarum librum ms. *Johannis Wamesii, juris utriusque doctoris, et juris pontificii in Lovaniensi universitate professoris.*

1578. *Basileæ ex off. Henr. Petri, in-8°.* Leonis Magni Epistola ad Flavianum Græco Latina, rectæ fidei columna; cum *Legatione imp. Cæs. Manuelis Comneni ad Armenios, ed. a Leunclavio a. p. 169 ad 227.*

1583. *Antuerpiæ apud Philippum Nutium, in-8°, tomis II.* Opera D. Leonis M. per canonicos reg. S. Martini, etc., ex manuscriptis codicibus emendata cum iudicibus novis.

Hic est titulus tomi primi seu Sermonum; Epistolæ inscribuntur ut in prima. At charta atque characteres nitidiores sunt ac illius.

1585. *Venetis apud Dominic. Nicolinum, in-fol.* Leonis Epistolæ decretales; in *Conciliorum omnium Collectione per catholicos quosdam theologos (potissimum Dominic. Polanum Venet. ord. Prædic.).*

1588. *Lugduni ex off. Iuntarum, in-fol.* Leonis Sermones aliquot; in *Bibliotheca homiliarum et sermonum priscorum PP. Laurentii Gumdii, ed. et perfecta a Ge. Mosano.*

1591. *Romæ ex ædibus Pop. Rom. exc. Ge. Ferrario, in-fol.* S. Leonis I Epistolæ decretales; in *Collectione Epistolarum decretalium summorum pontiff., adornante card. Antonio Ceresa, quam publici juris fecit Antonius de Aquino.*

Splendidi hujus operis vetustissimis et Vaticanæ bibliothecæ, et aliis permultis mss. codicibus perfecti, captam nobis deesse vehementer doleo. Sed vide infra quæ ad mentionem *Collectionis Bullarum Cocquelinianæ* docentur.

1569. *Romæ typis Congreg. Orat., in-fol.* Leonis Epistolæ aliquot antehac non editæ; in *Baronii Annalibus T. VI.* Nimirum 1° ad episcopos per *Arelatensem Gallie provinciam constitutos, in sequentibus ed. n. 106, ad a. 449, n. 16, ex antiquo codice Ecclesiæ Arelatensis; 2° ad Ravennium Arelatensem episc., ad a. 449, n. 62, ex eodem codice 207; 3° Epistola comprovincialium episcoporum metropolis Arelatensis, ad a. 450, n. 82, ex eodem fonte (108); 4° Epistola Leonis ad episcopos comprovinciales metropolis Arelatensis, ad a. 450, n. 87 (109); 5° ad Ravennium Arelatensem archiepiscopum (210), ex eodem ms. pariter utraque.*

SECOLO XVII.

1604. *Moguntia apud Balthas. Lippium sumpt.*

Ant. Heirat., in-4°. S. Leonis Papæ Epistolæ aliquot et alia quædam; in *Miscellaneis sanctorum aliquot Patrum Græcorum et Latinorum* collectis primum et editis appendicis loco ad *Gregorii Neocæs. Opera a doct. GERARDO VOSSIO Præp. Tungrensi.*

Insunt a p. 144 ad 238 sequentia: 1° *Epistola ad Flavianum* Gr. et Lat., cum argumento et subjunctis scholiis Vossii; 2° *Epistola ad Leonem imp. Augustum* Gr. et Lat., cum argum. et scholiis; 3° *Testimonia SS. Patrum*, etc., non solum Latine, ut antea edita erant, sed et Græce, sicut in antiquis mss. invenisse se testatur editor; 4° *Epistola Petri episc. Ravennatis ad Eutychem presb. contra errores ejus, pro Leone*, Gr. et Lat. ex Mss. Vatic. et Card. Sirleti; 5° *Tractatus S. Leonis adversus errores Eutychetis et aliorum hæreticorum*, incipiens: *Ad Ecclesiæ filios instruendos*, etc. (ex ms. Vatic. n. 2346). quem plenius in scholiis subjunctis ex styli sententiarumque similitudine Leoni asserit editor; 6° *Edictum S. Leonis ad universos episcopos per Siciliam constitutos*; 7° *Epistola ad Julianum Coensem episcopum*. Utamque antehac non editam ex ms. Card. Sirleti descripsit et vere Leonis esse ex dictione et historicis monumentis demonstrare nititur. Sed qui porro additi sunt; 8° *De Martyribus*, et 9° *de Absalone quando David patrem suum persequebatur*, qui in antiquis æque codicibus ac editis superioribus pro Leonis vendebantur, eidem abjudicavit. Atque hæc omnia scholiis illustravit Vossius.

1606. *Colonix apud Jo. Gymnicum et Ant. Hierat., in-fol.* Leonis papæ I Epistolæ et Decreta, præmissa Vita ejusdem; in *Collectione conciliorum Severini Binii T. I, p. 935-1009.* Insunt epistolæ 110 additis scilicet quæ a Baronio Vossioque recens vulgatæ erant.

1614. *Hamburgi typis Pauli Langii, in-8°.* Epistola Leonis Magni ad Flavianum Græco-Latina; ex manuscripto Græco anonymo, Byzantinæ urbis direptioni subtracto, Græce primum, Latine vero ipsius Leonis verbis seorsim edita, cum præfatione *M. Nicolai Glaseri.* Addita post præfationem ex eodem manuscripto *Gregorii Thaumaturgi de sancta Trinitate doctrina.*

Editor, scholæ tunc Verdensis rector, ex bibliotheca Philippi Sigismundi Ducis Brunov. et Luneb. episcopi Osnabrug et Verdensis nactus erat ms., in quo Græca hujus epistolæ versio cum aliis quibusdam opusculis exhibebatur. Erat illud, ut scribit, ex Byzantii incendio subtractum, ab Hebræo quodam in Ægyptum, inde in Melitam insulam, indeque a Rhodio equite in Germaniam transportatum, tandemque ab Henrico Schradæo I. D. Osnabrug. proconsule, bibliothecæ episcopali insertum. Sed cum primum eam in lucem emissurus sibi visus esset, ad finem jam perducta preli opera rescivit demum, a Leunclavio hunc honorem sibi ereptum. Contentus igitur fuit ex Leunclaviana editione variantes aliquot lectiones excerptas in calce addere.

1614. *Parisiis apud Claudium Morellum, in-fol.,*

SS. Patrum Leonis Magni Romani pontificis, ejus nominis primi, Maximi Taurinensis episcopi, et Petri Chrysologi Ravennatis episcopi, Opera omnia quæ reperiri potuerunt. Vide editionis hujus repetitionem proxime sequentem.

1618. *Parisiis sumptibus Sebastiani Cramoisy, in-fol. SS. Patrum Leonis M., etc., Opera omnia. Editio nova, aucta et recognita.* Sic titulus; enimvero altera hæc editio non magis est recognita quam prima, sed utraque ad verbum est descripta ex Lovaniensi. Nec veriti sunt bibliopolæ, quorum solum hoc est institutum, *Ulimmerii* epistolam in fronte operis recusam dare. Mirum vero qui Quesnellus scribere poterat *integra Leonis Opera* ante annum 1614 edita se nescire, cum tamen *Ulimmerianam* operam probe B noverit. Integriora dici poterant, si verum est, quod scribit, tribus Sermonibus ex veteri ms. Nicolai Fabri codice, in bibliotheca Thuanorum tunc servato, esse auctiora; nam nobis propter indicis defectum contendere eam cum præcedentibus non licuit. Epistolæ habet 110 et tractatum a Vossio editum *adversus errores Eutychetis.*

1618. *Colonix Allobrog. sumpt. Ant. Hierat., in-fol. Leonis... Epistolæ et Decreta (110); in scripta Biana Conciliorum editione.*

1618. *Ibidem per eundem, in-fol. Leonis M. pontif. Sermones de præcipuis solemnitatibus Domini et sanctorum; Epistolæ decretales et familiares, ex ed. Lovaniensi; in Bibl. PP. T. V, part. II.*

1622. *Colonix Agr. sumpt. Ant. Hierati, in-fol. S. C Leonis papæ I tractatus adversus errores Eutychetis et aliorum hæreticorum; ejusdem Edictum de Bonis Ecclesiæ non alienandis; it. Epistola de auctoritate concilii Nicæni et de non ambiendis pluribus Ecclesiis, ex ed. et cum notis Gerardi Vossii; in Supplem. ad Bibl. PP. Coloniens. p. 157.*

1623. *Lugduni sumpt. Claudii Landry, in-fol. SS. PP. Leonis Magni ejus nominis primi, Maximi Taurinensis Petri Chrysologi Ravennatis, Fulgentii Ruspensis, Valeriani Cemeliensis et Asterii Amaseni Opera omnia, quæ reperiri potuerunt. Editio præter cæteras recognita auctiorque cum scholiis Gerardi Vossii ad S. Leonem, etc.*

Satis commode exscriptum est volumen, quod bibliopola Dionysio Simoni de Marquemont archiepiscopo tunc Lugdunensi dedicavit. Præmittitur Sermonum Index, sed non Epistolarum. Indicem locorum Biblicorum Leo cum Maximo communem habet. Fallitur autem Quesnellus dum hanc quasi repetitionem ed. 1618 commemorat. Videlicet quod textum attinet, unius omnes sunt familiæ, at quoad bibliopolæ institutum valde differunt.

1633. *Lugduni..... in-fol. SS. PP. Leonis M., Maximi Taurinensis, etc. Heptas præsulum christiana sapientia et facundia clarissimorum, edente Theophilo Reynaudo, soc. Jesu.*

Heptadem hanc scriptorum confecit editor inserendo collectioni, ante annos decem ibidem apud eundem, ut opinor, bibliopolam publicatæ, *Amedeum*

Lausanensem, qui proxime Asterium antecedit. Non igitur ad editionem a. 1618 conformata est, ut Quesnellus innuit.

1638. *Parisiis ex off. Morelliana, in-fol.* S. Leonis Vita, Epistolæ et Decreta; in *Concilior. editione Biniana*, postremæ repetitionis.

1642. *Parisiis sumpt. Cl. Sonni et D. Bechet, in-fol.* S. Leonis Epistola ad Theodoretum, Lat.; in *calce Operum Theodreti. T. VI, p. 724.*

1644. *Parisiis ex typogr. Regia, in-fol.* Leonis M. Vita, Epistolæ et Decreta; in *Conciliorum Collectione Regia. T. VII, p. 49 272, et in T. VIII.*

1651. *Parisiis.... in-fol.* Leonis Opera. Quesnellus tamquam iterationem ed. a. 1618 laudat; sed, si omnino exstat, tota Raynaudiana haud dubie in ea recusa est collectio.

1661. *Parisiis apud Simeonem Piget (Bibliopol. juratum via Jacobæ ad insigne Prudentiæ, in-fol. Leo Magnus Romanus pontifex, Maximus Taurin., Pet. Chrysol. Ravenn., Fulgent. Ruspens., Valerian. Cemel., Amedeus Lausan., Asterius Amasen. Heptas præsulum Christiana sapientia et fecundia clarissimorum.*

Theophilus Raynaudus soc. J. theol. priorem editionem, variis ad SS. Leonem et Fulgentium accessionibus instructam, octoginta *Fulgentii Sermonibus* ex ms. cumulavit. *Censuram inofficiosæ censuræ libri de Prædestinatione et Gratia*, S. Fulgentio vindicati, apposuit: *Valerianum Cemeliensem* accurata defensione texit, adversus *parcum charitatis* criminatorem. *Amedei Homilias* florentissimas de Deipara addidit. Hac postrema editione D. *Fulgentii* liber tertius de Veritate prædestinationis et gratiæ, antea mutilus, nunc primum prodit omnibus suis capitibus absolutus. Perinde atque D. *Asterii* Homiliæ. Quibus adjuncti sunt ejusdem auctoris *Sermones* viginti omnino longe elegantissimi.

Titulum plenum hoc loco proponere malui, ne in sequentibus per singulos auctores discerptum conquirere lectores oporteret.

1662. *Parisiis sumpt. Ant. Bertier, in-fol.* Leonis Sermo in Nativitatem Domini; in *Combesii Bibl. concion. p. 241.*

1662. *Romæ typis Jacobi Dragondelli, in-8º.* Novem. Leonis et aliorum ad Leonem Epistolæ ex codice ms. Barberino editæ inter Acta synodi Romanæ sub Bonifacio II; in *Lucæ Holstenii Collectione Romana bipartita pagg. 103-103.*

Epistolæ sunt sequentes: 1. *Valentiniani et Marciani Augg. ad Leonem* (in ed. Ballerin. 100). 2. *Leonis ad Marcianum* (ib. 104). 3. *Ad Anatolium* (ib. 106). 4. *Ad Marcianum* (ib. 136). 5. *Anatolii ad Leonem* (ib. 132). 6. *Leonis ad Anatolium* (135). 7. *Ad Anastasium* (ib. 6). 8. *Ad metropolitanos Illyrici* (ib. 5). 9. *Ad metropolitanos Achaicæ* (ib. 13). Ex his sex, nimirum prima, quarta, quinta, septima et nona antea ineditæ, nusquam fere in aliis mss. occurrunt; si a duabus prima et quarta recesseris. Quartam enim *Quesnellus* in *Grimanico*, *Ballerinii* vero in *ms.*

Ratisponensi deprehenderunt; primam autem *Arnoldus* Græce scriptam in *Bodleiano* codice reperit, sicuti *Ballerinii* in Vaticano Græco 1455. Cf. *Ballerinorum* de collectionibus Epistolarum Leonis, quæ infra excerpta damus, *observata ad collect. 16.*

1670. *Cygnæ typis et sumpt. Sam. Ebelii, in-8º.* S. Leonis M. Rom. pontif. ejus nominis I, Sermones in solemnitate Nativitatis Domini nostri Jesu Christi, 2, 7 et 9, in *divorum PP. veterumque Ecclesiæ doctorum aliquot, qui oratione soluta scripserunt Homiliis ac Medit. in festum Nativ. J. Chr. e diversis ipsorum operibus collectæ et peculiariter editæ a Christ. Daumio pagg. 103-121.*

1671. *Parisiis sumpt. Petri Variquet, via Jac. sub signo Craticulæ prope ædes S. Benedicti, in-fol. SS. R PP. Leonis M., etc., Opera per Theoph. Raynaudum.* Accedunt huic postremæ editioni D. *Prosperi Aqu. Opera, etc.*

1675. *Lutetiæ Parisiorum sumptibus Joh. Bapt. Coignard via Iac. sub Bibliis aureis, in-4º. Tomis II.* S. Leonis Magni papæ primi *Opera omnia* nunc primum *epistolis* 30, tribusque de Gratia Christi opusculis auctiora, secundum exactam annorum seriem accurate ordinata, a supposititiis, interpolationibusque, innumerisque mendis expurgata; appendicibus, dissertationibus, notis observationibusque illustrata. Accedunt S. *Hilarii Arelatensis episcopi* Opuscula, Vita et Apologia. Una prodit e tenebris geminus codex canonum et constitutorum sedis apostolicæ.

Ordo contentorum hic est. Agmen ducunt libri a Quesnello demum, ut supra vidimus, Leoni vindicati, videlicet, *de Vocatione omnium gentium* libri duo; *Auctoritates de Gratia et libero voluntatis Arbitrio*; *Libellus ad Demetriadem Virginem*. Hos excipiunt *Sermones* sub una numerorum serie ordinati nec tamen omissa prius usitata numerandi ratione. Fatetur autem nullum loco suo motum esse, præter tres, scilicet *quartum in Anniversario assumptionis suæ, sextum de Collectis et Eleemosynis, et nonum de jejunio decimi mensis*, qui olim ex cod. ms. Nic. Fabri ad calcem cæterorum erant adjecti, a Quesnello vero justis locis p. 110, 121 et 140 sunt ascripti. Unicum sermonem 96 in *Cathedra S. Petri*, inquit, ex regio cod. descriptum cæteris accensuimus et accensuisse pœnitet, quoniam, etsi tunc temporis ratio id non una suadebat, modo tamen stylo et in propria iterum et in aliena trutina suspensio, prius examen castigamus, illumque Leoni abjudicamus. Enimvero hoc quoque judicium in sequiore editione reformavit et in prima sua sententia se acquiescere fassus est. Huic Sermonum 96 seriei finem imponunt *præfationes* ex Pontificali Romano ob affinitatem dictionis cum cæteris Leonis huc repositæ et appendicula *Sermonum*, qui, ut ipsi visum fuit, falso Leonis nomen in codd. mss. gererent, nempe 1º in *Natali S. Vincentii martyris*, 2º de *Nativitate Domini*, 3º in *Ascensione Domini*, 4º in *Nativitate SS. Apostolorum, Petri et Pauli*, 5º *Tractatus adversus errores Eutychetis*; atque hæc appendicula minori quam reliqua chara-

ctere est expressa. Alteram quasi tomi primi partem efficiunt *Epistolæ* 141, in quibus quæ a se præstita sint ipse ad sex sequentia capita refert; 1° Rejecit spurias et subditilas; 2° a germanis mendorum et interpolationum maculas absterxit; 3° ordinem mutavit et ad genuinum revocavit; 4° auxit numerum plurium triginta trium accessione; 5° suam euique, ut in Sermonibus quoque, synopsis præfixit; 6° quotquot ab aliis ad Leonem datæ sunt *Epistolæ*, quæ ipsius responsionibus intelligendis sæpe sunt necessariæ, locis suis inseruit, ita ut minori caractere faciliæ Leoninis discernantur. Commode vero fecit, quod numerum ipsis non addiderit. Peccatum est in hoc ab omnibus fere insignioribus Patrum editoribus, maximeque Benedictinis, ut continuo cum scriptoris sui *Epistolarum* numero exhiberent eas quæ ab aliis ad illum datæ essent, quod sæpe evolventi ista volumina permolestum accidit, in primis cum indicibus præfixis, in quibus diversarum editionum ordines contenduntur, non occurrere huic incommodo videas. Unam ex ante editis *epistolam*, ad *Germaniarum et Galliarum episcopos de Chorepiscopis*, tamquam supposititiam omnino rejecit: prætereaque septimam ad *Septimum* et decimam septimam ad *universos Siciliæ episcopos* ex reliquorum numero expungendos censuit, locum tamen eis servavit, ne doctorum iudicio præjudicare videretur. Adjecta sunt fragmenta quædam *Epistolarum* et *Epistola Juliani episcopi Coensis*, unica quæ restat. Claudit denique hunc tommum *Vita S. Hilarii Arelatensis episcopi*, scriptore S. Honorato episcopo Massiliensi, illius discipulo, *Hilariæ Apologiæ* causa addita, cui *metrum Hilarii in Genesin*, et *Epistola ad Eucherium episcopum Lugdunensem* subjunguntur. In præfatione, quam *Johannis Casiani ad S. Leonem Rom. Eccl. tunc archidiaconum epistola librorum suorum de Incarnatione Christi contra Nestorium nuncupatoria*, et testimonia quædam de Leone præcedunt, de superioribus Leonis editionibus, et de sua opera atque subsidiis, quibus suffultus eam aggressus sit, luculenter verba fecit. Præfationi subjunxit *indices*: 1° generalem contentorum utriusque tomi, 2° *epistolarum* chronicum, 3° *epistolarum* anteriores editiones cum nova contendentem, 4° *alphabeticum* *epistolarum*. Rerum index in Leonis scripta ad calcem exstat uberrimus.

Alter tommus inscribitur: *Ad Sancti Leonis Magni opera Appendix seu Codex Canonum et Constitutorum Sedis Apostolicæ. Dissertationes, Lectiones Variæ, Notæ, Observationes, Indices. Tomus II.* Singula eo ipso ordine, quo in titulo recensentur, se excipiunt, nisi quod lectiones variæ, notæ et observationes permixtæ invicem proponantur. Jam de *Codice Canonum* alio loco dicitur. Dissertationes sunt XVI, quorum V posteriores ad *Codicem Canonum* spectant, reliquæ Leonem propius attingunt, quas enumerabimus. Disputatur igitur in I *De Vita et Rebus gestis Leonis*. II. *De Libris de Vocatione omnium gentium, qui Leoni vindicantur*. III. *De auctoritatibus de*

Gratia Dei et Libere voluntatis Arbitrio eidem asserendis. IV. *De libello ad Demetriadem, quod ejusdem Leonis sit, non Prosperi*. V. *Apologetica est pro sancto Hilario Arelatensi episcopo*. VI. *De Jejunio Sabbati in Ecclesia Romana tempore S. Leonis præcipit*. VII. *De Causa Eutychis archimandritæ Cp. appellantis a sententia Concilii Cp. sub Flaviano episc. Cp. exponit*. In VIII. *De causa Flaviani episcopi Cp. appellantis a sententia Pseudosynodi Ephesinæ*. in IX. *de causa Domini episcopi Antiocheni depositi in eadem Pseudosynodo, et de Maximi in ejus locum ordinatione*. In X. *De causa Theodoriti episcopi Cyri appellantis ab ejusdem Pseudosynodi sententia agitur*. XI. *Epistolam de Privilegiis chorepiscoporum ad Germaniarum et Galliarum episcopos Leonis nomine confictam esse contendit*. Post dissertationes notasque, addenda quædam in utroque tomo et notitia aliquot *Epistolarum S. Leonis et aliorum momentorum, quæ perierunt*, sequuntur.

Descriptio totius operis est elegantissima. Character maximi moduli, densæ et pellucidæ tamen, characteres nitidissimi. Lectorum commoditati ubique prospectum est, in primis in *Epistolis*, apposita in summa pagina ora chronologia, et ubique notatis in margine gravioris momenti, quæ quidem Pontificiis æstimari solent, sententiis, quibus passim lectiones varias et loca biblica interspersa invenies. Singularis exempli est dedicatio operis, qua ipsi Leoni Magno illud consecratur, et raro sane acumine cuncta Leonis præconiis, tum ex vita gestisque et scriptis ejus, tum ex coævorum et omnis posteritatis ipsiusque Quesnelli de eo iudiciis collecta, ad formam inscriptionis lapidaris redacta sunt. Quatuor paginarum spatia exæquat, additis in margine locis singulis, unde quæque sint petita. Scilicet Quesnellus cum non posset non sentire, quantam invidiæ nubem, quantosque adversarios in se concitaturus esset libertate sua judicandi et inveteratos errores oppugnandi audacia, hæc quasi fidei formula contra læsi numinis pontificii calumniam se tueri voluisse videtur.

Ex his autem, quæ hactenus de hujus editionis contentis atque instructione enarravimus, facile quidem, etiam absque monitore patet, quanto spatio ea omnes superiores post se relinquat, immo quanto opere omnes omnium Patrum tam Græcorum, quam Latinorum, quæ ad hunc usque annum comparuerunt editiones, ingenii et doctrinæ copiis studique impensa antecellat. Quapropter hæc opus esse arbitramur speciosa testium inductione, ut probetur quam honorificæ utriusque Ecclesiæ docti de eadem senserint ac judicariint. Nec sane catholicis scriptoribus religioni esse debet, justam ipsi, quamvis atro in Romana curia carbone notatæ, laudem tribuere, novissimorum editorum exemplo, qui digna meritorum Quesnelli commendatione et æqui et perfecti arbitri personam sustinuerunt, neque aliter quam ex justa adversarii virium æstimatione et majorum conscientia victoriam sperandam esse docuerunt.

Quod itaque instar omnium esse possit, Ballerini-
 rum de Quesnelliana judicium hoc loco apponere
 haud poeniteat. « Quæ quantaque sit ea Leonis edi-
 tio, inquit in præfatione generali, p. 13, quam
 summo studio curavit Paschasius Quesnellus, illi soli
 ignorare queunt, qui editionem ejus ignorant. Si
 textum expendas, qui in æstimandis veterum editio-
 nibus primum et potissimum spectandus est, et in
 quo quæritur num sit emendatus ac ineditis opuscu-
 lis auctus, plures ille ac præstantissimos codices na-
 ctus est, quorum præsidio multa loca in anterioribus
 editionibus depravata feliciter correxit, et Epistolas
 pontificis, quæ inter ipsius Opera sacræ historiæ
 utiliores sunt, ex uno Grimánico ms. octo et viginti
 aucta ineditis augere Epistolis potuit. Præterea alia
 quædam adjecit inedita, inter quæ maxime celebris
 est antiquissima illa Canonum et Epistolarum Roma-
 norum pontificum collectio, quæ Dionysianæ nihil-
 lam cedit, velustissimique canonici juris studiose
 maximo adjumento est. Si vero ipsius editoris lucu-
 brationes textui vel rebus illustrandis insertas consi-
 deres (id enim alterum est quod in editionibus quæ-
 ritur, quænam editio Patrum tot unius (a) editoris
 observationibus, admonitionibus, notis et disserta-
 tionibus lucupletata inveniatur, quot illa Leonis
 quam Quesnellus typis impressit? Quæ enim ejus-
 dem pontificis opera parvo volumine, formæ, uti
 vocant, octavæ vel quartæ, in antiquis editionibus
 comprehendebantur, ob Quesnelli additamenta duos
 impleat non exiguos tomos in-fol. Quem porro non
 moveant tantum studium in Leone edendo ab eo su-
 ceptum et naviter impensum, qui præstanti inge-
 nio et multa eruditione ornatus, plurimum puterat,
 quique priorem editionem novis curis recognitam
 post viginti quinque annos recudit auctiorem, adeo
 ut limata et perfecta, quantum per eum fieri potuit,
 judicari debeat? Quæ in eo reprehendi solent ad
 hæc tria fere redeunt capita: primo arguitur negli-
 gentiæ in usu codicum et quidem a summis viris et
 in antiquorum librorum studio peritissimis Baluzio
 et Constantio; deinde accusat libertatem ejus, qua
 interdum textum nullo allegato codice emendat.
 Omnium vero gravissima reprehensio hæc est, quod
 minime veritus sit falsarum doctrinarum patronum
 se in istis suis lucubrationibus fateri, et non tam
 Leonem quam Romanæ sedis prærogativas, nunc
 potam, nunc latenter impetere. Quod postremum
 tanto in ipso fuit invidiosius, qui non occultas jam-
 jam odi sui in societatis Jesu assecras significatio-
 nes dederat, animumque vix a partium studio libe-
 rum genere videbatur. Ac profecto nostræ etiam

A Ecclesiæ homines, qui acerrimum quemque Romani
 pontificis jurium impugnatorum prono fere semper
 studio amplexi sunt, inficiari non debuissent Ques-
 nellum animo intaræm impulsisse, et modo contem-
 dendum impetu abreptum, modo studiose nimis vulga-
 ris opinionibus contraria sectantem, talia scripsisse
 quæ plus speciei quam soliditatis habent. Quod
 priora attinet, dubium quidem non est quin juste a
 summis viris Baluzio et Constantio sit reprehensus,
 et vel illa, quam modo notavimus, argumentandi
 ejus ratio æstuans magis quam sobria, non diligen-
 tissimum ubique criticum arguit. Sed caveamus ne
 quod culpa ejus acciderit in fraudis et malevolentis
 statim suspicionem trahamus. Etenim in cognoscen-
 dis atque discernendis tot editionibus impressis,
 B examinandisque et conferendis codicibus mss. in
 tam arduo de genuinis atque suppositiis scriptis
 judicandi, tam implicato circa annorum rationes
 constituendas negotio, tam multifario rerum quas at-
 tendere debebat mixtarum nexu, quis errare po-
 tuisse mirabitur et quis delassato aut nimis subinde
 perspicaci veniam denegabit? Illud denique non ce-
 labimus, dissertationes Quesnelli esse fere prolixio-
 res et per singula facta circumductas, sæpe etiam in
 causis Leonem remotius attingentibus distineri.

1677. *Lutetiæ Parisiorum apud Franc. Muguet,*
 in-4°. Leonis papæ Epistolæ quædam et aliorum ad
 eundem antehac fere omnes ineditæ, e codice ms.
 Regio depromptæ a Joh. Bapt. Cotelerio; in *Monu-*
mentis Ecclesiæ Græcæ. T. 1, pagg. 50-65.

C Insuper: 1° *Epistola Flaviani Cp. ad Leonem Rom.,*
 ex mss. Reg. 1026, 2614; 2° *Leonis papæ et Roma-*
næ synodi Epistola ad Pulcheriam Augustam, ex ms.
 Reg. 1026; 3° *Leonis Synodica ad Constantinopolita-*
nos, ex eodem codice; 4° *Hilarionis seu Hilari dia-*
coni Epistola ad Pulcheriam, ex eodem ms.; 5° *Gal-*
læ Placidie Epistola ad Æliam Pulcheriam, ex eodem
 ms.; 6° *Leonis Rom. Epistola ad archimandritas Con-*
stantinopolitanos, ex eodem codice; 7° *Fragmentum*
Epistolæ Anatolii Cp. ad Leonem pontif. Romanum,
 ex ms. Reg. 940.

1677. *Lugduni apud Amissonios, in-fol.* Leonis M. Ser-
 mones de præcipuis solemnitatibus Domini et sancto-
 rum; ejusdem Epistolæ decretales et familiares ad
 diversos; item Tractatus adversus errores Eutyche-
 tis et aliorum hæreticorum; in *Bibl. PP. Max.*
 T. VII.

1687. *Parisiis et typogr. Regia, in-fol.* Decreta
 Leonis papæ 49, in collectione Dionysii Exigui re-
 cypsa in *vet. codice Canon. Ecclesiæ Rom. Francisci*
Pithæi novæ editionis pagg. 228-249.

(a) Non legerunt itaque Ballerini, aut si lege-
 runt, tamquam fabulam contempserunt, quæ *Richar-*
dus Simonius in Critica Bibliothecæ Dupiniana, v.
Leo. T. 1, p. 190, sq., de Quesnello ejusque hæc
 opera serio, ut videtur, vultu refert, nimirum, non
 Quesnellum solum, sed plures, et in quos illud *Sum-*
mus Legio quadret, hujus editionis fuisse auctores.
 Quesnellum solummodo per multos annos ea quæ a
 pluribus intra Parisios viris doctis accepisset, colle-

gisse, et quia Latine scribere nesciret, vernaculo
 sermone composuisse, deinde docto alicui Hiberno,
 qui olim fuerat oratorii ejus socius, tunc vero rhe-
 toricam in collegio Bellocensi docebat, in Latinum
 dedisse transfundenda. Vitam Leonis autem tra-
 duxisse *P. Gerardum Dubois,* eidem sodalio tunc
 ascriptum, eundemque invito Quesnello duriora
 nonnulla ejus in Romanam sedem enuntiata inter
 tradendum mutavisse.

1700. *Lugduni apud Joannem Certe bibliop. in vici A Mercatorio sub signo Trinitatis, in-fol. T. II. S. Leonis M. papæ I Opera omnia, nunc primum Epistolis triginta tribusque de Gratia Christi opusculis auctiora, etc.*

Ieratio Quesnellianæ recensionis. Mutavit in levioribus quibusdam auctor sententiam suam, sed non in iis quæ impio furore contra sedem apostolicam debacchatus esse criminabatur. A pagina 195 ad 202 tomi primi insertum est : Opusculum de vocis correctione in sermone 7 sancti Leonis Magni de *Nativitate Domini Γραμματικὸν Δωρημάτων* (sic) sive *litterulæ munusculum, quod reverentissimo patri Erasmo Gattola a Caieta, incltyti monasterii Casinensis monacho, ac Decano et Vic. Gen. nec non a Bibliotheca, dono dat et offert Joannes Clampus Romanus magister brevium gratiæ ac in utraque signatura referendarius Romæ M. DC. XCIII. ex typogr. Jo. Jac. Komarek Boemi apud S. Angelum custodem*; in quo auctor vocem *aræ* in laudato sermone corruptam esse contendit, et ex codicibus mss. legendum demonstrat *aræ* ad significanda spatia quibus scalarum per quas ascensus in basilicam D. Petri detur, ordines distinguantur. Emendatio sane certissima; quapropter a Quesnello absque ulla hæsitatione in textum pag. 81, addito auctoris elogio, est recepta. Ex hac epistola porro hausimus notitiam quarumdam Sermonum Leonis editionum, quas aliunde mihi innotescere haud memini. Sed lectores non celare debeo, id quod singulis in locis etiam ubi eas proponimus monui, fidem viri in hoc non satis mihi esse exploratam. Quod reliquas hujus repetitionis dotes attinet, indices paulo copiosiores nacta est, inque his novum librorum, eorumque capitum, sermonum, Epistolarum, earumque synopsis, et aliorum omnium tomi primi titulorum, quo prior editio ægre caret. Enimvero displicet, eosdem, qui tamen ex superiore maximam partem sunt repetiti, in utriusque tomi titulo magna cum pompa ostentari. Denique descriptio operis facta est luculento caractere, binis per paginam columnis, in charta neutiquam contemnenda.

SÆCULO XVIII.

1739. *Romæ typis S. Michaelis ad Ripam sumpt. Hieron. Mainardi, in-fol. S. Leonis Epistolæ decretales; in Collectione amplissima Bullarum pontif. Rom. ed. Carolo Cocquelines. T. I, a pag. 25 ad 47.*

Numerus contentorum est XIX. Sunt vero, juxta Quesnelli ordinem, hæ: I, II, III, V, VIII, XII, XV, XVI, XVII, XIV, XCVII, XXIX, XLVII, L, CXXXV, LXXVII, LXXXVII, CXXIX, CXXXVI. Ab initio statim editor subjecta ad primam epistolam notula monet, se omnes ex Antonii card. Carafæ *Epistolis decret. summor. pontif. tomo I* deprompsisse, additque studio hujus cardinalis, qui scilicet codicibus Vaticanis adjutus fuit, admodum dissimiles esse redditas iis quas canonistæ et Operum S. Leonis collectores ediderint.

1741. *Venetis apud Augustinum Savioli, in-fol. S.*

Leonis Magni pontificis Opera omnia ad mss. codicum fidem emendata. Accedunt Opera Maximi Taurenensis.

Parum cognita editio, et cujus vix unum exemplar trans Alpes migravit. Merito quidem suo, si nostrates mutare bibliopolæ nequitas olfecerint, qui codicea in titulo venditavit ad emptores frequenter alliciendos; revera Opera Leonis, quæ in Quesnello exhibita sunt, additis ejusdem super tribus Leoni primum ab eo vindicatis opusculis dissertationibus, recudit, et, si Cacciaro fides sit, quæ nobis non videtur ei deneganda, innumeris operarum vitis frælavit. Nec vero palam eum ferre putes Quesnelli diligentiam. Immo ipse contemnens lectorum judicium Quesnelli personam induit, et quæ ille scripserat a se demum Leoni vindicata, quasi sua (bibliopolæ scilicet) opera nunc primum vindicata et ad manuscriptos codices denuo emendata profert. Hac ipsa denique impudentia sua legentibus jocum dedit, dum elogio Leonis a Quesnello condito et hic pariter eadem pompa recuso in locum nominis Quesnelli substituit: *Devotissimus et obsequentissimus cliens Augustinus Savioli*. Cæterum meminerint lectores ab eodem bibliopola Petri Chrysologi Opera juxta editionem priscam esse recusa, quod Fulgentio pariter accidisse in sequentibus discent.

1748. *Venetis apud Andream Poletti, in-fol. T. II. S. Leonis Opera. Accedunt Codex Canonum Ecclesiæ Romanæ, et Sermones et Homiliæ S. Maximi episcopi Taurenensis ad mss. codices denuo castigati et aucti.*

Curator hujus editionis fuit Andreas Poletus, Venetus item typographus. Ex eo primum discimus priorem Augustini Savioli editionem, quamvis misere consarcinatam, tam frequenti tamen emptorum concursu esse distractam, ut exemplaria jam desiderarentur. Quocirca cum ex re sua existimaret denuo Leonis Opera prelo committere, ipse tamen nefas esse reputasset Savioli exemplar temere exscribere, doctorum virorum consiliis ductum se asseverat, ut aliud melioris notæ et accessionibus auctum exemplar repræsentari curaret, id quod non aliud quam ipsius Quesnelli editio Parisiensis fuit, demptis tamen aliquibus et additis invicem quæ in titulo significantur. Illud tamen scias, non Quesnellum, sed tantum Parisiensem editionem eum appellasse, justone metu an ut homines parce doctos, sed tanto religiosos simulatione hac falleret, non disceptaverim. Tomus primus, pariter ac Quesnellianæ editiones, continet Sermones in varia capita distinctos, præfixa singulis synopsi qua a Parisino editore primum instructi sunt; Epistolas deinde totidem, eodemque ordine ac distributione, fontibus unde novæ illæ ductæ essent Quesnelli verbis indicatis. Nec tria illa opuscula, quæ in Parisina editione Leoni primum tributa sunt, repudiavit, in hoc solum ab ea recedens, quod non in fronte reliquorum, sed ad calcem potius addiderit, subjectis statim tribus quæ ad eadem spectant dissertationibus. Contra quæ ad primum tomum accesserant in Parisina, Vita Hilarii auctore Honorato, et

reliqua, hic in tomo altero post *Codicem Canonum* exhibentur, iisque denique ad voluminis complementum, quoniam reliquæ Quesnelli dissertationes omisæ sunt, *Maximi Sermones* succedunt.

Jam si quæretur quale nomen pretiumque operæ huic Poletti statuendum sit, ut lubet *expurgatam* seu *mutatam* Quesnelli editionem recte appellaveris. Nam non ea solum quæ modo indicavimus de Parisina dempta sunt, sed multa etiam ex animadversionibus et admonitionibus ipsius frustra hic exspectes. Atque hoc præcipuum est, quod in laudibus illius ponit *Petrus Thomas Cacciarri*, sequentis auctor, cui hujus æque ac præcedentis Venetæ notitiam unice debemus. Is universe quidem reprehensione summa et dixerim pene detestatione dignum censens, quod e Quesnello aliquid in suam derivare instituerit Polettus, tum eo magis ei succensendum arbitratur, quod famæ, quæ de suo (Cacciarrii) molimine novæ editionis spargi cœpisset, nullam rationem habuerit; atque ea solum in meritis ejus ponit, quibus a Parisina editione recessit. « In primis illud minime possumus dissimulare, inquit, typographum Polettum aliquam ex eo laudem sibi comparasse, quod non præcedentem Savioli editionem exscripserit, quam innumeris typographiæ mendis scateret ipsi, et quotquot eam lustrarunt, jure meritoque conquesti sunt. Alia porro laus quam Polettus comparavit sibi, ea est, quod scilicet in suam Venetam editionem quam plurimas Quesnellianas animadversiones minime intulerit, et admonitiones quæ ut plurimum, aut Leoninis sensis, aut Ecclesiæ ritibus, aut ecclesiasticæ hierarchiæ ordinibus, vel demum etiam catholicæ fidei regulis repugnant, resecurit; cujus quidem generis observationes et monita, quæ in utraque Gallica Quesnelli editione legenda occurrunt, prorsus in illa desiderantur quam Polettus vulgavit; qui in suis novis typis et Quesnellianas dumtaxat synopses et Leonis textum attendens, prout ille in Galliis lucem aspexit, tantam sibi blanditus præ se ferre puritatem, ut castigatior atque limatior prodire minime possit. » Ob utrumque porro acrius in ipsum calamum diffusa Quesnelli confutatio stringit Cacciarrius. Sed quod ex proprio magis instituto hoc facit, de eo post videbimus. Illud vero ejus de Poletto judicium incautius nobis visum est, quo reprehendit quod tres laudatas Quesnelli dissertationes suscipere non gravatus fuerit, *nulla interim mentione facta scriptorum illorum qui totis nervis Quesnello sese opposuerunt ad præjudicatas ejusdem opiniones refellendas*, et porro quod *Codicis Canonum auctoritatem ab aliis scriptoribus elevatam magni fieri dixerit a Petro Constantio in præfatione ad Epistolas pontificum Romanorum, sequæ lectorum votis consuluisse professus sit, ut opus illud qualecumque alibi quærere non cogerentur*. Egregie scilicet rei suæ consulisset bibliopola, si litium istarum commemoratione scrupulum hominibus superstitiosis injecisset. Gravior haud dubie reprehensio ea est, quod plurimis typorum erratis opera Poletti laboret, et manifesta nimis festinationis vestigia ostendat, cujus exemplum prodit

A admodum turpe, nempe *Tractatum S. Leonis adversus errores Eutychetis aliorumque hæreticorum* bis iisdem verbis et eadem epigrapha semel pagina 102, iterumque pagina 309 excusum.

1751. *Bononiæ apud Hieron. Corciolani et H.H. Colli, in-4º*. Sermo S. Leonis de Quadragesima, incipiens: *Dilectissimi nobis, fides nostra nos admonet*, cum annotationibus *Jo. Chrys. Trombelli*, cum aliis tribus de *Resurrectione Domini*, in *festivitate S. Pauli*, falso eidem ascriptis, et uno de *Abrahæ filio* incerti auctoris, forte Leonis ejusdem, ex codice Bononiensi; in *Opusculis vet. PP. Lat. s. Anecdota a canonicis reg. S. Salvatoris Bononiæ evulgatis. T. II, part. 1, pagg. 233-253*. Nullus omnino, nec prior ille de *Quadragesima*, ut Trombellus inscripsit, Leonis est, docentibus Balleriniis in *diss. de Sermonibus Leonis M. suppositis*.

1751. *Romæ ex typographia Antonii Fulgonii apud S. Eustachium, in-fol.* Exercitationes in universa S. Leonis Magni Opera pertinentes ad historias hæresium Manichæorum, Priscillianistarum, Pelagianorum atque Eutychianorum, quas summo studio ac labore SS. pontifex evertit atque damnavit, et dicatæ sanctissimo patri Benedicto XIV, pontifici maximo a *fratre PETRO THOMA CACCARI, Carmelita, in collegio Urbano Propagandæ Fidei sacræ theologiæ polemicæ lectore, et Romani cleri examinatore apostolico*.

Leonis Operum editionem Anti-Quesnellianam jam pridem non intra animum solum volverat Cacciarrius, sed exspectari etiam ex aliquo tempore jusserat. Attamen cum diutius protrahi illa videretur, quod ipse justis causis, muneris scilicet avocationi, et ipsius negotii gravitati tribuit, et jam cavillationibus ab iis quibus vel impar huic spartæ æstimaretur, vel totum consilium displiceret, peti cœptus esset; hisce tandem editis dissertationibus et invidiosos rumores dispellere et viam apud æquiores sibi præmunire studuit. Hoc ergo præ cæteris ratio postulat, ut quo in Quesnellum affectus sit animo ostendamus. Tria autem potissimum ab eo commissa graviter conquestus est: primum, quod plura a genuino textu abhorrentia intulerit; deinde, quod multa admiscuerit ecclesiastico ægendi ordini ac rationi minus consona, et, quod gravius, a catholica regula plane aliena; adeo ut non tam medelam pontificiis scriptis adhibuisse, sed ea graviter vulnerasse videatur; tandem, quod non solum omnia monumenta non collegerit, sed alia de industria prætermiserit, alia vero, utpote adversa scopo quem forte sibi proposuerat, tamquam omnino supposititia, vel certe, ut suppositionibus referta rejecerit vel mutilaverit. Ita summatim sese habent Cacciarrii in Quesnello reprehensa, distinctius autem sic persequitur: *Quesnellus, inquit, acerrimo pollens ingenio, valde facilis ad contentiones et jurgia excitanda, omnino promptus ad æquivocationes et fallacias construendas, alium sibi scopum proposuit, præter illum quem catholici cuncti, et præcipue suæ gentis homines habuerunt, in ador-*

mandis castigandisque veterum PP. voluminibus. Ipse namque quandoque clariora sancti pontificis loca obacuris, æquivocis, falsisque annotationibus sedavit; alia ad prorsus violentas interpretationes delorsit; veritatem fallaciis œculis, oppressit, atque perpetuo prætextu antiquitatis inquirendæ et illustrandæ ea systemata sensim et ubique stabilire satagit, quæ hæreticorum partibus favens, et sacræ ecclesiasticæ hierarchiæ regimen deficiunt; pene quandoque etiam abolita, aut saltem imminuta Romanorum pontificum vera et legitima jurisdictionis super omnes alias Ecclesias, etiam Orientis. Alium interim tamen se esse simulavit. Quandoquidem in suis scribendis operibus, et in Leoninis adornandis scriptis, multo artificioso conatu usus est, reverentiam, pietatem, cultumque erga Romanos pontifices et apostolicam sedem affectando, ut incautos deciperet, et occulti hostis quam sæpissime partes agendo, post splendidum verborum apparatus, illas veneno aspersas propositiones eructat, quæ erroneæ et in omnibus commentitiis ejus systemata falso aliquo veritatis colore inducere posse arbitrantur (a).

In hac ergo rerum conditione cum ingens laborum onus humeris suis impositum existimaret, cum textu a falsis et corruptis lectionibus purgando et ad pristinam integritatem restituendo, id quod synopsis etiam a Quesnello studiosè temeratas postulare affirmat; tum augendo aliqua genuinorum operum accessione eaque quæ non nisi prava et subdola mente ab eo Leoninis inserta essent (intelligit libros de *Vocatione gentium*, auctoritates sedis apostolicæ de *Gratia*, et *Epistolam ad Demetriadem*, item *Codicem Canonum Ecclesiæ Romanæ*) eliminando; neque tamen plene se consecuturum speraret quod cupiebat, nempe ut omnes Quesnelli venenatos aculeos retunderet, quorum plurimos et gravissimos in ejus dissertatione de *Vita et Rebus gestis Leonis M.* superesse sibi persuaserat; huc præsertim selectissimas doctrinæ suæ copias convertere et ingenii nervis intentissimis contra ipsum in hoc exercitiorum campo depræliari decrevit. Sed audi ipsum: *Inter illas dissertationes fucato colore ecclesiasticæ traditionis et Leoninæ doctrinæ illustrandæ, a Paschasio Quesnello conscriptas, principem locum habet illa: De Vita et Rebus gestis S. Leonis Magni. Multis fraudibus enim magis atque commentis totam hæc dissertationem et cæteras subsequentes esse refertas, vix intelligere potuissem, si in illis percurrendis semper ad ipsum Leoninum testum non provocassem, ut rerum veritatem inspicerem. At cum tanto artificio ipse uti soleat, ut sensim lectores etiam probos et optimos in pravas suas opiniones pertrahere possit, hosque multis præjudiciis imbuere, plurimum mihi laborandum fuisse præsens hoc opus indicabit. Vix enim enarrare possum, stu-*

diu adhibitum in exaggeranda sua erga S. Leonem et apostolicam sedem devotione animique pietate, quam testari se simulat ornata quadam oratione vel in hujus laudes excurrendo, vel Leonina gesta atque statuta cum aliorum episcoporum doctrina, pietate, religione clarissimorum operibus simul comparando, vel in medium interim adducendo quarundam particularium synodorum regulas, quæ ante Leonis ævum alicubi obtinuerunt, quibus subesse et insistere summum pontificem debuisse asseverat. Quid enim? Aliquando talem, tantumque eruditionis apparatus ad suos lectores delectandos construxit, sensim susque deque antiquas Ecclesiæ res vertit, perturbavit, miscuit, ut ne vix quidem appareant illicia quibus usus est ad prava sua systemata insinuanda atque firmanda; sibi forte blandiendo, in sacris et ecclesiasticis rebus pertractandis hominum ingenia, et diceudi arte et philosophicis conjecturis potius quam rerum veritate et rationum pondere persuaderi posse. Qualis autem quantaque diligentia, et animi attentio, ne deciperer, adhibenda mihi fuerit in percurrenda hac aliisque Quesnelli dissertationibus, nemo facile poterit intelligere, nisi ii forte qui in conscribendis eruditissimis Commentariis, ad ecclesiasticas res pertinentibus, me præcesserunt. Quemadmodum novissime factum fuisse a cl. viro Joanne Antonio Bianchini norunt qui ejusdem sex volumina de Ecclesiæ potestate æstimarunt. Is enim in familiaribus colloquiis inter nos habitis, non semel testatus est alium numquam scriptorem legisse qui tot simulationibus et artificijs uteretur præter Quesnellium. Quippe qui cum aliquando se facile perstringi et jugulari posse pensavit, statim quasi anguis elabitur, et ex una ad aliam vel plures quæstiones progrediens, vera incertis et æquivocis admiscuit; et rursus falsa et erronea dubiis et probabilitibus interserit et implicat, ut ad sibi præfixum scopum perveniat. Non igitur ad eliminanda solum e Leonis Operibus tot commenta, fallacias atque nugæ, et ad asserenda sedi apostolicæ sua legitima jura sufficere poterat illorum textum nudum et sincerum undequaque ab omnibus mendis, æquivocis et falsis interpretationibus expurgatum exhibere, verum etiam opus erat ordinata methodo quasdam exercitationes conscribere, quibus haud exiguum lumen Leonis gestis, apostolicæ sedis juribus et ecclesiasticæ regiminis formæ et ordinis afferri possemus.

Scilicet enarrandam sibi sumpsit earum hæresium, vel præcipuarum certe historiam, quæ tempore quo S. Leo ad summum pontificatum fuit assumptus, ad vitæ ipsius exitum usque catholicæ religioni vim intulerunt, et Occidentem atque Orientem infestarunt. Propterea, inquit, ut suorum munerum partes impleret, et Christianam fidem custodiret, omne studium ac laborem eum impendere oportuit ad sedandas sævissimas

(a) in præfatione ipsius Operibus præmissa eandem querelam sic effert: *Tantum ahest ut Quesnellus ecclesiasticæ et litterariæ reipublicæ hæc beneficia contulerit (ut scilicet Leonis scriptis primigeniam integritatem et nitorem, quemadmodum professus est, redonaret), ut ipsum potius testum compluribus in*

locis gravius vulneraverit, in aliis ad violentas omnino interpretationes distorserit, et in nonnullis denique eundem minus catholice explicaverit; ita ut ejus studia et labores nonnisi in S. Leonis injuriam, Ecclesiæ catholicæ perniciem et in acatholicorum præsidium atque favorem redundaverint.

tempestates quæ diabolico furore debacchante fidei existimantur promovebant, Christi imperium et Romanam Ecclesiam regerant, de quibus omnibus eas victorias ipse summus pontifex reportavit, quas dicitur Petro hujusque successoribus Christus Dominus in Scripturis promiserat. Igitur quobus libris de Manichæorum, uno de Priscillianistarum, libro uno de Pelagiana, libris itidem duobus de Eutychiana hæresi et historia, copiosum sermonem instituit. Ac Manichæismi historiam ab ovo inde pertexere cœpit, fortasse non ex primo consilio. Etenim jam absolutum sibi fuisse hoc pensum scribit, cum ab amico monitus, Belsobrii libellum in manus sumeret telamque jam prætextam denique sibi retractandam esse intelligeret. Hinc Belsobrium magis quam Quesnellum in his libris debellat. Contra in Pelagiana historia ea solum quæ Leonem attingerent spectavit, omninoque in singulis quæ Leonis partes vel scriptis vel factis fuerint, insigni in loco ponit. Jam cum satis ingenium consiliumque viri hisce speciminibus declarata esse reor, ad ipsam Operum Leonis editionem progrediamur.

1753-55. Romæ apud Josephum Collini, in-fol. T. II. S. Leonis Magni papæ primi Opera omnia ad manuscriptorum codicum emendata, novis monumentis aucta, notis et observationibus adornata studio F. PETRI THOMÆ CACCARI, Carmelitæ.

Nimirum tria illa quæ in editore requirunt Balerini, juxta verba eorum supra producta, ut editionem præstet emaculatam, novis scriptis auctam et illustratam, Caccarius quoque in hisce voluminibus effecisse sibi visus ac pollicitus est. Quippe emaculatam et locupletatam dedit ex codicibus maxime Vaticanis, quapropter Romanam appellari cupit, illustratam autem præterquam exercitationibus præviis, in notis jamjam textui subjectis, quæ cum fere omnibus contra Quesnelli opiniones atque asserta diriguntur, idcirco Anti-Quesnellianam non immerito suam editionem audire prædicat. Rescisiss igitur libris quos novo exemplo Leonis vindicatum ierat Quesnellus, rescisso quoque Codice Canonum et Constitutionum sedis apostolicæ, primo tomo Sermones, cum nonnullis aliis monumentis de re liturgicæ ex Missali et Ordine Romano et Codice Sacramentario desumptis, altero Epistolas solas complexus est. Ac in Sermonibus quidem non una profecto ratione Quesnellum deseruit, restituendo non solum superiorum editorum ordines, quem a veteribus quoque Collectoribus, in manu exaratis archetypis, servatum observarat, et synopses quas illi concinnaverant, sed textu passim ad mss. fidem immutato, et, ut sibi quidem persuasit, emendato. Et quod varias lectiones attingit in editis et mss. libris deprehensas, nusquam vulgatas ab aliis editoribus subduxisse et novas intulisse se affirmat, nisi tum cum ipsorum codicum summa consensio et Leoninæ orationis ratio id postulare videretur, vel quando manifesto antiquorum errore perspecto duorum saltem codicum subsidio easdem castigari posse et debere existimaret. In qua re, inquit, præsertim

etiam ad consuetas et satis familiares sancti pontificis loquendi formulas alibi expressas attendentes, quædam corrupta loca ex alicubi repetitis supplevimus, admonitis tamen nostris lectoribus de causis quæ Leonis obscura et difficiliora quædam sensa aliis magis perspicuis et certis nos docebant oportere interpretari. Quæ quidem omnia non magis veritatis causa quam ut artibus adversarii sui Quesnelli, quam sæpissime vel Leonem accusantis, aut in præsidium suorum assertorum traducentis, occurreret, fieri debuisse significat. Hujus etiam causa se coactum fuisse scribit, textum codicum mss. subsidio ita restitutum, notis, observationibus et præmonitionibus adornare, ne forte totum illud, quantum esset, quod ex illa castigatione provenire posset utilitatis, aut penitus interiret, aut saltem occultaretur, adeoque nonnullarum opinio de Quesnellianæ editionis præ cæteris omnibus præstantia maneret, aut etiam notæ ejus et observationes tantum pondus habere viderentur, quasi a nemine de errore notari aut de falsitate possent convinci. « Necesse ergo fuit, inquit, hisce Quesnellianis notis et observationibus, novas, veriores atque magis sinceriores opponere, easque non ad calcem hujus nostri voluminis reservare, ut quandoque viri alii doctissimi fecerunt, sed easdem convenientibus sibi aptis locis distribuere, ut lector nullum prorsus laborem in evolvendis libri paginis subiret, ad ea intelligenda quæ hac Romana editione contra Quesnellianam conscripsimus. Quia vero tandem (ut diximus) in suarum falsarum propositionum præsidium, Leoninum textum, perperam et violenter interpretatum, adducere consuevit, allaboravimus, ut in his typis majusculis characteribus ea loca excudereatur, quæ magis apta sunt ad arguendam ejusdem nostri adversarii falsitatem et ad evertendam tot asserta minus catholica, aut maxime impudente ad eodem proauntiata. » Jam quod ultimam hujus editionis dotem, augmentum in hoc tomo facta attingit, plures in tot diversis, quot manu versabam, mss. codicibus Sermones Leonis nomine inscriptos invenit, quorum alii magis, alii minus sinceri videbantur, alii manifesto mentiri se hoc nomen ostendebant, et ex sexcentis aliorum pannis consuti erant, in quibus omnibus rite et apte discernendis haud levam operam et plusculum temporis perdidit, unumque ex tot impedimentis fuisse conqueritur, cur opinato serius hanc editionem emitte potuerit. Addidit autem genuinis Leonis Sermonibus, quinque novos ex Vaticanis et Vallicellaneis cod. haustos, et postremam partem sermonis de festo Cathedræ S. Petri, quem mutilum et imperfectum primus evulgaverat Quesnellus. Sunt autem : I. *De Dominica Resurrectione*, idem, quem Trombellus dederat ejus de ajncoritate ejus dubia proluxa præmonitione evertere noster studuit. II. *De festo Ascensionis Dominice*. III, IV. *In festum SS. fratrum Machabæorum, Romæ kalend. Augusti in Ecclesia S. Petri ad Vincula celebrari solitum*. Posteriores duo in vetustis codd. vel anonymos vel sub Augustini nomine offendit, sed suo aliorum-

que doctorum virorum post examen institutum arbitrio Leoni adjudicavit. V. *De Natali sancti Pauli Apostoli*, itidem a *Trombello* tamquam alius a pontifice Leonis editus, nunc autem ad antiquissimum cod. Vat. num. 5835 repræsentatus et Leoni M. assertus. Dubios deinde spuriosque et ex diversis Leonis fragmentis consarcinatos appendicibus Quesnelli et PP. Maurinorum, qui Augustini sermones ediderunt, more secrevit, ac in primam quidem eos solos quos Quesnelli appendicula continet, compegit, in altera vero, quam *novam Appendicem* inscripsit, novem sermones mutilos et imperfectos, dubios et apocryphos, qui in variis mss. Leonis nomen gerebant, exhibuit, postremoque loco posuit *Breviarium contra hæreticos et schismaticos a Sirmondo* et in *Bibl. PP.* pridem evulgatum, recens autem in bibliotheca FF. Eremitarum S. Augustini Patavii in ms. codice vii sæculi sub Leonis nomine inventum. Hactenus de *primo* hujus editionis *tomo*. *Alter tomus* Epistolas complectitur, in quo non minori codicum mss. imprimis Vaticanorum adjutus fuit auxilio, tantamque in iis messem sibi fecisse visus est, ut libere fateri ausus sit hanc editionem prorsus novam esse ac ex mss. fide unice eductam. Et cum Græcis juxta quam Latinis codicibus mss. bibliotheca Vaticana abundaret, nova quædam monumenta Græca offendere contigit, quorum alia quidem jam in Conciliorum Collectione edita medicam manum postulare videbantur; alia, Græce nusquam, Latine tandem evulgata, in majorem historiam ecclesiasticam fidem, alia denique, nec Græce, nec Latine antehac cognita, tamquam editionis suæ ornamenta adjicere constituit: In quo negotio, quoniam ipse nec in Græcis scriptoribus satis versatus, multo minus compendiosas manu exaratorum librorum notas legere posset, usus est opera docti cujusdam Græci Raphaelis Vernazza, Chio oriundi, presbyteri Romani, qui quadraginta septem epistolas Græcas exscripsit, easdemque ad alia exemplaria iterum relegit, aut cum editis ubi suppetebant diligenter contulit. Sed singula hic enumerare non refert; sufficere indicasse quatuor epistolas, plane novas, quibus primus Quesnellianarum numerum 141 ad 145 amplificavit. Sunt illæ: 1° num. 27: *Leonis ad Theodosium imperatorum de Verbi divini Incarnatione* epistola, seu fragmentum potius epistolæ Gr. Latinum ex cod. Vat. num. 720, p. 74, erutum: 2° num. 85: *Ad Julianum episcopum de Monachis Eutychemi adhærentibus*; 3° num. 117: *Ad eundem de ejusdem contra Eutychemos industria*; 4° num. 126: *Ad Anatolium episcopum super Attico ep. Cp.*: omnes ex codice ms. Ratisbonensi monasterii S. Emerani, de quo infra dicendi locus erit. Has igitur locis notatis inseruit; in cæteris sequitur Quesnelli ordinem, aliorumque ad Leonem Epistolis, illius more, nullos numeros ascripsit. Synopses quoque Quesnelli retinuit, ea licentia ut ubi sensibus Leonis easdem non omnino respondere existimaret, castigaret, suppleret, aut plane novas concinnaret, et ad calcem singularum fere epistolarum discrimen inter Quesnelli verba suaque notaret. Notas

A denique, monita ac marginalia adjecit, quibus partim de variantibus et emendationibus rationem reddit, partim et frequentissime quidem in Quesnellum gladium stringit. Nam cum in ejus annotationibus, quas magno lectorum incommodo ad calcem ab eo rejectas fuisse censet, nec veram semper, nec sanam doctrinam continere observasset, sed quam sæpissime fraudem, fallacias, malam fidem sensim in iisdem haberi detexisset, eas omnes (loquimur verbis ejus) convenientibus suis locis ad veritatis trutinam revocavit, et gravissimis rationibus insistens, eum aut hallucinatione defecisse, aut incautos lectores fallere quævisse demonstravit. In quo fungendo munere, *inquit*, non semper brevitati studuimus, cum multa quandoque et varie inter se admodum disparata objicerentur quæ paucis verbis indicare, eripere atque refellere cuique prorsus impossibile credebatur.

Restat nunc ut pauca de operis totius descriptione, specie ac norma adjiciamus. Singulis itaque tomis post dedicationem (prior inscriptus est *cardinali Nerio Corsinio*, alter *Benedicto XV*, P. S.) subjicitur præfatio in qua de editionis consilio, editionibus superioribus, in primis Quesnelliana ejusque methodo et malis artibus, suoque denique studio et subsidiis verbosius fere disputat, et utramque indice mss. librorum, quibus usus fuit, claudit. In secundo tomo, antequam ad hæcce argumenta devenit, prolixam de iis, maxime catholicæ Ecclesiæ doctrinis; quas Quesnellus labefactare studuerat, sermocinationem orsus est, cui vix post quadraginta et amplius paginas finem imponit. Sequuntur deinde Sermonum Epistolarumve contentorum indices una cum synopsis, quæ dupliciter adeo impressæ sunt, tandemque ipse textus binis columnis impressus, cui notæ in ima ora latis lineis exscriptæ subsunt. Ab initio cujusque sermonis aut epistolæ ad marginem litteris minusculis editiones et codices mss. ex quibus desumptæ et castigatæ fuerint, sicut in cæteris marginalibus argumenta et sententiæ potiores indicantur. Monita vel admonitiones modo præmittuntur, modo ad calcem subjecta, interdum media inter duo, ad quæ pertinent scripta, collocata sunt. Tandem cuique volumini index rerum et nominum memorabilium satis copiosus additus est. Characteres ut plurimum rotundi sunt, grandiusculi, sed apti invicem pro loco suo et luculenti, et raro typhothetarum vitia occurrunt.

Jam si de editore ejusque meritis sententiam requiras, satius ipsi fuisset, putaverim, si vires consideratius ponderasset, antequam tale opus Leoninarum lucubrationum in primisque Epistolarum editionem post Quesnellum, nedum contra Quesnellum, aggredere. Enimvero sine ulla hæsitacione tanto immersit se oceano, etsi sentire debeat sibi multa eorum quæ in unoquoque editore necessaria, nedum ornamento sunt, deesse. Etenim præter doctrinam aliquam in theologia polemica, non elegantem illam, sed talem quæ fortasse numeri examinatoris apostolici cleri Romani sufficeret, omnis ejus eruditio, præ-

sertim in historia et jure ecclesiastico, non diuturna A lectione et studio acquisita, sed pro præsente rei necessitate festinanter coacta fuit, adeo ut quæ modo immenso labore ab aliis addidit, nisi a sensu ejus atque intelligentia nimis disjuncta fuerint, tanquam sua statim atque intra animum enata proferre atque alios docere audeat; id quod non solum ex Exercitationibus ejus manifestum fit, sed potissimum etiam in iis quæ de Quesnello sentit, declaratur: quippe quem vix semel laudabilem aliquam in Leonis editione operam fecisse agnoscit (a), doctum numquam fatetur, sed hominum ignavorum more adversarium quem inconsulto lacessendum sibi sumpsit, non virtute sua, sed fraude et astutia metuendum clamit. Certe, si quidquam aliud tot lapidæ de Quesnelli artibus, fallaciis, simulationibus falsis et æquivocis B interpretationibus exclamationes et querelæ, in singulis pene paginis repetitæ, demonstrant, quanta viri ingeniosissimi eruditio Cacciario inopi negotia fecerit, præsertim dum ipse semper circumspiciens ne anguis in herba lateat, lectoribus frequenter acclamat ne ipsum timidum reputent, aut Quesnellum vinci non posse credant. Hinc fit ut huic certamini plane impar, incertus etiã apertone campo aggredi debeat, an ubi occasio data fuerit hostem vellicare, neque conserto argumentorum robore totum ejus systema falsarum doctrinarum oppugnet, neque singulis semper aptissima quæque opponat, sed declamationibus fere utatur, et non raro pro refutatione se illum non intelligere objiciat. Cæterum hanc censuram unusquisque, cui editionem Cacciarii manu versandi facta fuerit copia, quemque operæ suæ non poeniteat, veram atque justam esse deprehendet. Sed jam antequam moliminis hujus successus hominis ingenium manifestaret, nemini magis quam sibi ipsi imbecillitatem virium incognitam fuisse, ab ipso iterum edocemur. Eo scilicet tendunt illæ ejus de invidis et obtreclatoribus, quorum irrisiones et adversa in se studia quotidie non sine editionis impedimento expertus sit, querimoniarum, quarum jam ad Exercitationum ejus commemorationem mentio injecta est, quasque in utriusque tomi præfatione ingeminat. Qui autem propius intuebantur, nosse poterant operam in alio quovis ecclesiastico scriptore bene ab eo collocatam in Leone perditum iri, unde poterant non aut palam ad occulto consilium illud improbare, et cum nimium D protraheretur, opinari eum in medio opere defecisse.

1755-o.. *venetiis apud Simonem Occhi, in-fol. Tomis III. Sancti Leonis Magni Romani pontificis opera post Paschasi Quesnelli recensionem ad complures et præstantissimos mss. codices ab illo non consultos exacta, emendata, et ineditis aucta; præfationibus, annotationibus et admonitionibus illustrata. Adduntur etiam quæcumque in Quesnelliana editione*

(a) *Præf. ad T. I, p. 21, ubi de ordine Epistolarum a Quesnello instituto, contra quem justissimis*

inveniuntur, eaque ad crisis revocantur; curantibus PETRO et HIERONYMO FRATRIBUS BALLERINIIS, presbyteriis Veronensibus. Tomus primus, sincera S. pontificis Opera continens, id est, Sermones et Epistolas cum suis appendicibus.

Tomus secundus, continens Opera S. Leonis attributa, quæ nec ad Sermones nec ad Epistolas pertinent. Accedunt S. Hilarii episcopi Arelatensis Opuscula, ad codd. exacta et aucta. Subjiciuntur dissertationes undecim Quesnelli in S. pontificis Opera, ejusque notæ in Epistolas, criticis observationibus appositis.

Tomus tertius, seu Appendix ad sancti Leonis Magni Opera, seu vetustissimus Codex Canonum ecclesiasticorum et Constitutorum sanctæ sedis apostolicæ, a Quesnello ejusdem pontificis Operibus adjectus, nunc autem ad præstantissima mss. exemplaria recognitus, et in meliorem multo formam restitutus; cui alia subjiciuntur rarissima, et quinque dissertationes Quesnelli in eundem Canonum Codicem ad criticen revocata. Præmittitur tractatus de antiquis, tum editis, tum ineditis collectionibus et collectoribus canonum ad Gratianum usque.

Ita inscribitur editio, quacum præter Coustantii præclaram de Epistolis Romanorum pontificum operam vix alia in tota ecclesiastica litteratura comparari potest, quæque editoribus suis tertium merito inter studii hujus coryphæos, Baluzium et Coustantium dico, locum assignat. Quesnellum sane non solum subsidiorum, id est, mss. librorum copia ac præstantia, sed multo magis etiam peritia eorum et usu diligenti, tum vero eruditione prompta atque accurata superant. Nimirum codices mss. non solum ex Vaticana plurimos et præstantissimos, sed ex aliis etiam intra et extra Urbem et in omni pene Italia Bibliothecis, qui in Germania etiam ex Vindobonensi, Cæsarea et Ratisbonensi S. Emerami admodum insignes habuit. Ex his sermonibus emendandis potissimum profuerunt exemplaria Romana, quorum nonnulla ad basilicas Urbis pertinuisse, certoque Romana esse cognoverunt, eorumque lectiones tanquam puriores sapius vulgatis, quæ a Quesnello non emendatæ erant, aut a Quesnello non apte satis vel perperam mutatis substituerunt. Quippe tercenta circiter loca vel certa emendatione restituisse, vel ad meliorem lectionem revocasse se affirmant. Præterea ex tot diversæ originis codicibus simul collatis ordinem in nonnullis perturbatum esse detexerunt et correxerunt, duos sermones qui in unum coaluerant, dividerunt, sermonem Leoni perperam tributum, aliumque eidem a Quesnello ex suo codice affectum removerunt, alium denique quem ille Leoni detraxerat restituerunt, pluraque id genus, de quibus passim in annotationibus monent, præstiterunt. Similiter in Epistolis nec paucas nec leves correctiones intulerunt, chronologiam in aliquibus restitue-

de causis nihil moliri audebat, alit non modicam auctorem exinde laudem retulisse.

runt totumque ordinem immutarunt, item quasdam a Quesnello in dubium vocatas et nonnullâ ab eodem expuncta adjuvantibus mss. libris vindicarunt. Quod inedita attinet, adjecerunt huic editioni tres novas Leonis epistolas ex codice Ratisbonensi (a), et unam Græcam Anatolii Constantinopolitani episcopi ad Leonem; item Epistolas aliquot Græcæ interpretationis antiq̄æ ex eodem Vaticano; porro ex codice Veneto S. Marci integram actionem concilii Chalcedonensis in gratiam epistolæ 93 Leonis habitam, nec non aliam actionem ejusdem concilii in causa Domni Antiocheni, in qua pontificia Leonis auctoritas commendatur ex ms. olim Veronensi, nunc Vaticano, tomo secundo; denique Sermones complures Leoni in mss. tributos, in appendice. Hic primus editorum labor fuit, nempe ut textus emendatior quam in Quesnelliana prodiret et auctior; alteram curam esse voluerunt, ut quoad ipsa Leonis Opera fieret sincerior, secernendo genuina a supposititiis, præsertim illis quæ arbitrario Quesnellus eidem tribuerat. Neque enim omittenda duxerunt, quæcumque ab eo huc semel collata essent, sed segregare maluerunt, iisdemque mss. librorum medelam ubi copia facta esset, adhibere. Restabat tertium, textus intelligentia, rerumque a Leone gestarum aut eum attinentium justa explicatio, id quod absque severo omnium Quesnelli annotationum et dissertationum examine fieri nequibat. Enimvero etsi in quibus ille offensam dedit, ad duo præcipue capita, de gratia divina scilicet et sedis Romanæ quibusdam prærogativis redeant, intelligebant tamen, universe iis non eo successu obviam iri posse, ut omnes ejus errores paterent et convincerentur, sed pedetentim se eum sequi oportere, omnesque ac singulas ejus assertiones et commenta ad vivum reseccare. Statuerunt itaque ipsas ejusdem lucubrationes integras editioni suæ inserere, et suas cuique observationes subjicere, quibus ea quæ confutatione viderentur digna, impugnarent aut corrigerent. Quo simul illud sese consecuturos esse sperabant, ut Quesnelli editio, quæ huic ipsorum in totum inserta inveniretur, non amplius esset necessaria, et lucubrationes ipsius, quæ in editionibus ejus interdictæ essent, in hac et cum animadversionibus et censuris eorum legere liceret. Quibus ita pro consilio operis descriptis ordo atque distributio totius hæc exiit. *Primus tomus* exhibet omnia genuina Leonis Opera, id est, Sermones et Epistolas sinceras, in quibus emendandis tam suis codicibus mss. quam Quesnelli variantibus uti sunt. Constat ergo hic tomus duabus partibus, quarum cuique peculiaris, de fontibus mss. unde omnino tam Sermones quam Epistolæ prodierint, præfatio ad universam hujus scriptorum generis tractationem criticam apprime utilis præmittitur. Ipsi porro Sermonibus atque Epistolis præfationes et admonitiones ubi opus fuit præmiserunt; annotationes autem utrisque subjectæ partim emendationum rationem red-

dunt, et variantes lectiones, tum ipsorum, tum Quesnelli codicum designant, partim ipsius pontificis textum, ubi indigere visus est, illustrant. In his Baleriniorum annotationibus etiam locum habent illæ notæ quas Quesnellus Sermonibus vel Epistolis ipsis quandoque apposuit, ne scilicet quidquam illius desideraretur. Quoniam autem ille Sermonibus quasdam notationes aut postillas affixit, quæ longiorem disputationem postularent, idcirco post Sermones ediderunt *observationes* in quædam peculiaria loca eorundem, iisque Quesnelli illas notationes aut postillas, sicut et Ciampini de vocis *aræ* in sermone 27 emendatione dissertationem inseruerunt. Operaverim vero ut simili instituto post Epistolas statim addidissent longiores Quesnelli in easdem observationes, quo concinnius omnia quæ ad Sermonum Epistolarumque elucidationem spectant, uno volumine fuissent comprehensa. Sed tomo secundo illas reservarunt eodem ordine ac apud Quesnellum post dissertationes edendas, haud dubio non aliam ob causam quam ut æqualis voluminum magnitudo evaderet. Proxime autem post Sermones sinceros sequitur *appendix dubiorum* aut *male ipsi tributorum*, maximam partem ineditorum. Præmittitur per præfationem notitia aliorum, qui in nonnullis mss. exemplaribus Leoni perperam ascripti, in aliis autem codicibus aliis auctoribus tributi, et quia inter aliorum Patrum Opera jam excusi essent, non repetendi videbantur. Epistolas porro excipit *dissertatio de Epistolis deperditis tum S. Leonis ad alios, tum aliorum ad S. Leonem, ac de aliis monumentis ad Epistolas pertinentibus, dispositis ordine chronologico*; ubi simul fragmenta Leonina quæ supersunt inseruntur. Sequitur eam *notitia decretorum* quæ Leoni in libro Pontificali tribuuntur, ac denique *appendix Epistolarum S. Leonis*, aliquot litteras supposititias aliaque documenta ad Epistolas pertinentia, quæ inter Epistolas non collocanda erant, comprehendens.

Tomus secundus exhibet appendicem prolixiorum Operum quæ Leoni ascripta fuere, ac primo quidem editur *Sacramentarium* omnium vetustissimum, *Leoninum* in vulgaris appellatum ipsiusque creditum. Sed quoniam nec omnia quæ in eo continentur Leonis sunt, nec ipsius compingendi auctor idem pontifex certo appellari potest, quædam Leonina tamen in eo deprehenduntur, ex quibus eidem in editis adjudicatum est, jure suo in appendice locum postulare visum est. Idque eo magis faciendum fuisse editores monent, quod Quesnellus tres præfationes veluti Leoninas in calce Sermonum edidisset, quarum duæ in ea ejusdem Sacramentarii parte quæ superest inveniuntur, tertiam vero in ea quæ intercidit parte existisse probabile sit. Sacramentarium excipiunt *libri duo de Vocatione omnium gentium, Capitula seu auctoritates de Gratia et Libero Arbitrio, et Epistola ad virginem Demetriadem, seu tractatus de Humilitate*; quæ omnia Leonis nomine Quesnellus ediderat, Ballefini

(a) Easdem, quas hoc ipso fere tempore Cacciaris divulgavit.

antem ex mss. codicibus emendarunt et nonnullis in locis suppleverunt. Subjicitur *Breviarium adversus hæreticos*, seu, ut alibi inscribitur, *Breviarium fidei adversus Arianos*, quod Sirmondus olim sine auctoris nomine edidit. Leoni quippe assertum invenerunt in duobus antiquis codicibus, Patavino atque Mediolanensi, qui etiam correctiones aliquot præbuerunt. Licet autem in duobus aliis codicibus, a Sirmondo inventis inter ejusdem pontificis Opera insertum fuerit, ob manifestum tamen scriptoris discrimen ipsi pontifici attribui non posse, sed fortasse aliquid quod ad nostram notitiam non pervenerit, cum eodem conjunctum habuisse, ideoque appendice non indignum judicarunt. Post hæc, ne quid deesset quod Quesnellus suæ editioni inseruit, repræsentarunt *Hilarii Arelatensis Vitam et Opuscula*, duobus, *Sermone scilicet de miraculo Genesisii Arelatensis martyris*, et *Carmine de Machabæis*, aucta et ex aliquot mss. exemplaribus emendata. Hactenus appendix. Deinceps in hoc tomo undecim ex Quesnelli dissertationibus, quæ vel ad Leonem, vel ad præmissa Opera spectarent, reclusæ sunt. Cuique dissertationi subjiciuntur *observationes*, quæ, ut inquirunt, dissertationis censoriæ vicem gerere possint, et ad præcipuum quodque thema a Quesnello propositum refellendum tendunt. Ubi autem quædam tantum in dissertationibus corrigenda aut confirmanda essent, notationes in calce paginarum appositæ sunt; id, quod in prima præsertim, quæ Vitam Leonis describit, servari debuit, in qua etsi non pauca castiganda, nonnulla etiam adjicienda fuerint, plura tamen satis constare fatentur. Concludunt hunc tomum ejusdem Quesnelli observationes et notæ in Leonis Epistolas, quas uti proluxiores ipse quoque post dissertationes vulgavit, una cum annotationibus editorum in ima paginæ ora subjectis.

Tertius tomus, complectens *vetustissimam Collectionem Canonum et Constitutionum sedis apostolicæ aliisque antiquissimi juris canonici monumenta*, totus editoribus proprius et peculiaris, idemque amplissimæ utilitatis et maximo editioni huic ornamento est. Tametsi enim laudata collectio a Quesnello primum et duobus exemplaribus mss., Oxoniensi altero, recentiori ac valde mendoso, altero Thuaneo, antiquiori et optimæ notæ, sed quod, serius acceptum, non diligenter satis adhibere potuit, edita et quinque dissertationibus, quæ hic quoque subjiciuntur, illustrata fuerit; Ballerini tamen, cum in ea non solum

(a) Sunt ea quidem: 1° *Prisca Canonum editio Latina, complectens Canones conciliorum Ancyran, Neocesariensis, Nicæni, Sardicensis, Antiocheni, Constantinopolitani primi et Chalcedonensis*, quæ primum in lucem prodiit ex antiquissimo ms. Christophori Justelli, a Balleriniis autem cum aliis vetustis mss. collectionibus collata integra et emendatior exhibetur; 2° *Antiquissima interpretatio Latina Canonum Nicænorum*, nunc primum edita ex ms. Vat. Regiæ Sacrorum 1997; 3° *Vetus interpretatio Latina Canonum Nicænorum, Sardicensium et Chalcedonensium, aliorumque documentorum ad Nicænam et Sardicensem quodam pertinentium*, nunc primum edita ex peran-

plurima etiam ex alio, hactenus ignoto, at pervetusto bibliothecæ Cæsareæ libro ejusdem collectionis accepissent; permulta menda corrigere ipsamque meliori et primigeniæ quasi formæ restituere poterunt. Neque vero hoc contenti fuerunt; conquisitis enim, quæ ad hujus collectionis castigationem et illustrationem adjumenti aliquid conferre possent, subsidiis, præsertim aliarum veterum collectionum mss. exemplaribus, in quibus omnia, vel fere omnia hujus collectionis documenta, licet sparsim inserta, reperire et recognoscere contigit: aliam ex hoc studio eamque longe præstantiorem collegerunt utilitatem. Nacti enim sunt in iisdem codicibus non paucarissima juris antiquissimi canonici monumenta, quæ post laudatam Collectionem vel emendatiora, vel primum omnino edere ipsis licuit (a). Simul autem hoc ipso diligenti mss. librorum examine factum est, ut non solum aliquot ignotas et ineditas collectiones Canonum deprehenderent, sed tales circa vulgatas etiam collectiones notitias colligerent, quæ novissimos et eruditissimos harum rerum scriptores latuerunt, quibusque juris canonici antiqui historia eximie illustrata est. Quippe inde enatus est tractatus *de antiquis tum editis, tum ineditis collectionibus et collectoribus canonum ad Gratianum usque*, Quesnellianæ collectioni præmissus, quo quidquid ab aliis hactenus de eadem materia disputatum fuerat, vilescere statim et quasi sordere cœpit. Dispescitur ille in quatuor partes, quarum prima de *Græcis Canonum collectionibus*, secunda de *antiquioribus collectionibus Latinis, quæ vel sunt anteriores Dionysio, vel ex fontibus Dionysio anterioribus originem ducunt*, tertia, de *Collectionibus Dionysianis et cæteris, quæ a Dionysio profecerunt*, quarta denique, de *antiquis Canonum breviationibus, aliisque collectionibus Latinis in titulos et locos communes distributis, ad Gratianum usque*, exponit. Claudunt hunc tomum quinque dissertationes Quesnelli ex sexdecim reliquæ ad Codicem Canonum pertinentes cum proluxioribus ac valde utilis Balleriniis annotationibus et correctionibus. Enimvero tantum abest ut hac generali hujus editionis descriptione satis declaratum arbitremur quantum ingenii, doctrinæ ac studii illi sit impensum, ut potius, si quis omnes ejus dotes rite explicare velit, singulorum ei Sermosum atque Epistolarum tractationem enarrandam putemus. Tot sunt profecto tamque illustra artis atque sagacitatis horum virorum documenta, ut, si in aliis non sane vulgarium scri-

tiquo ms. codice 55 capituli Veronensis. 4° *Documenta juris canonici antiqui*: 1. *Canones concilii Carthaginensis celebrati a. 419*, uti leguntur in antiquissimis collectionibus Italicis; 2. *Concilium Carthaginense a. 421*, sub Aurelio xviii, ex ms. cod. 55, cap. Veronensis nunc primum editum; 3. *Statuta Ecclesiæ antiqua ex præstantissimis mss. collectionibus edita*; 4. *Epistola canonica: Quæ debeant adimplere presbyteri, diaconi, seu subdiaconi*; 5. *Præcepta S. Petri de sacramentis conservandis*; 6. *Glycerii imp. Edictum contra ordinationes Simoniacas*, nunc erutum e ms. Vat. Reg. 1997.

ptorum operibus evenire solet ut usu atque consuetudine diuturniori opinio ab initio concepta minuat, aut etiam peccata et errores auctoris passim oculis retegantur, hoc opus contra, quo magis assiduo studio versaveris, tanto impensius admirare necesse est. Exemplo sit, cui exempla sufficiunt, *admonitio prima et secunda Epistolæ ad Aquileiensem episcopum et Septimum Altinatem* (quacum decima octava ad *Januarium Aquileiensem* conjuncta est), præmissa, nec non illa *in epistolam vigesimam octavam ad Flavianum*. Ne autem alterum hujus tam laudatæ operæ momentum teaceam, in quo tam ob diuturnum, quod Romanæ sedis episcopi eorumque jurium et potestatis rigidiores defensores aluerant, ejusmodi editionis desiderium, quam ob speciale Benedicti XIV mandatam, pars longe gloriosissima laboris editorum posita esse debebat, *Quesnelli refutationem* dico: illud quidem haud inviti fatemur, doctrinam et methodum, qua singulis adversarii sui assertionibus et argumentationibus modo apertis modo tectis occurrere, easque innumeris in locis et tantum non in singulis paginis levitatis aut manifesti erroris, aut, quod magis est, fallaciæ et fraudis arguere calluerunt, tam arcte cum universa ingenii atque eruditionis eorum laude esse conjunctas, ut ab ea omnino divelli nequeant, nec crebro accidere possit ut criticam eorum facultatem et explicandi artem laudando hanc in Quesnelli disputata crisin reprehendas, quod autem universam quæstionem *de primatus pontificii vi ac potestate* enodationem attinet, de horum virorum hæresi, paucis, ut equidem arbitror, ignota (a), a nobis hoc loco haud refert judicium ferri, quod vel alienissimus a partium studio propter auctorum artificium periclitetur. Diligens hujus editionis recensio exstat in *Bibliotheca theologica* (vernacule scripta) *Jo. Aug. Ernesti, T. IV, fasc. VII (1763), pagg. 579-614.*

1761. *Florentiæ impensis Antonii Zatta Veneti, in-fol.* Vita, Epistolæ et Decreta Leonis papæ I; in *Jo. Dominici Mansi nova et ampliss. sacror. Conciliorum Collectione, T. V, col. 1203-1430; T. VI, col. 1-432.*

Etsi hic titulus Labbeanam et Biniannam editionem sapit, nec umquam fere Mansius, et ne quidem in Constantii gratiam a Labbeo veluti in Veneta Coletiana repræsentatur, recedere ausus est, hoc loco tamen præcessorum suorum exempla deseruit et Balleriniorem editionem exprimere curavit, non tam ob insignem hujus operæ præstantiam, quam quia facilius sic negotium expediri posse videretur. Intellegebat enim, *post Quesnelli, Cacciarii et Balleriniorem editiones, multa sibi in Labbeo sarcienda ac supplenda fore*, et quia metuebat *ne in additionibus hisce locis suis inserendis sine ipsi interdum oscitanti aliquid mendii vel transpositum obreperet, cui malo in*

(a) Notus est alter ex fratribus inter adversarios Febronii, edito opere *Veronæ 1768 in-4º* hoc titulo: *De Potestate summorum pontificum et conciliorum generalium liber, una cum vindiciis auctoritatis pontificiæ*

*tanta a loco ubi editio præstatur (Venetiis), distantia vix succurri potuisset, vel fucus aliquis fieret typographis, ut aliud pro alio folium assumerent et loco non suo nonnulla assignarent, Balleriniorem pro Labbeana assumendam judicavit. Hanc autem, inquit, quasi veritus ne satis ingenium declarasset, præferendam cæteris existimavi, non quod præstantiorem duxerim ea quam pater Cacciarii Carmelita eodem fere tempore quo Ballerini suam adornavit et Romanis typis produxit, sed quod Venetiis excusum opus, Veneto typographo paratior erat et ad manus. Sic tota hujus immerito laudati hominis compilatio ne minimam quidem liberalitatis speciem præ se fert! Servavit ex Balleriniorem animadversionibus eas quas textui statim subjecerant, criticas fere et breviores; fusiores autem, veluti admonitiones et dissertationes pro consilii sui a Balleriniorem sine discrepantia subduxit, aut subinde paucioribus verbis contraxit. Inseruit etiam Cacciarii additamenta, quæ apud Balleriniorem desideraret et Sirmondi notas rariore ex appendice eius in Concilia, quemadmodum in Coletiana Conciliorum editione erant exhibita. De suo addidit *synopsin quarundam epistolarum Leonis vetustissimam ex codice Lucensi 190, Balleriniis non incognitam, et ne quid ex superioribus periret, vitam Leonis ex libro Pontificali cum Binii notis præmisit. Hic vero mihi aliquis objiciet fieri illud debuisse propter majorem cum cæteris partibus consonantiam. Audio equidem, neque id magnopere reprehendo, sed totam operam improbam et fama hujus viri indignam censeo. Quid enim referebat tanta cum pompa repetere quæ ante centum et amplius annos satis laudabiliter quidem conscripta essent, et alias atque alias eruditorum hominum annotationes et emendationes tam anxia sollicitudine assuere, cum longe fructuosius ipse studium suum tali operi consecrasset. Cæterum monitu non eget epistolas ad concilium Chalcodonense pertinentes non iterum in actis illius expressas esse, sed lectores ad hanc integram collectionem remitti.**

1780. *Helmstadii litteris viduæ Schnorri, in-4º.* Leonis Magni episcopi Romani epistola contra Eutychem de vera incarnatione Domini ad Flavianum episcopum Constantinopolitanum. E recensione Balleriniorem cum præcipua varietate lectionis, notulis et admonitione historica. Civibus academix Julix Carolinæ in religione solemnî Christo incarnato sacrandæ a 1780; commendata (ab *Henrico Philippe Conrado Hencke* theologo Helmstadiensi).

Præclare editor celeberrimus hac solemnî occasione usus est, ut juvenibus sedulo theologiæ operam navantibus libelli tam illustris argumenti copiam faceret. Quapropter in præmissa ipsi epistolæ admonitione historica primo loco, quanti illa in historia dogmatis de Christo momenti sit, ostendit, deinde de

contra opus Justinii Febronii, auctore PETRO BALLERINIO, præb. Veron. Accedit Appendix de infallibilitate eorumdem pontificum in definitionibus fidei.

auctore, occasione, consilio, auctoritate et existimatione, qualem ab initio statim et postea semper auctiorem nacta fuerit, disputat. In subsidium stabilien-
 di genuinæ lectionis ipsius epistolæ revocavit etiam versionem antiquam Græcam, eademque usus est ad difficiliore quædam phrasas Latinas explicandas. Cf. *Commentarii Helmstad. de reb. nov. lit.* 1781. fasc. 1, sc. 5, p. 38 sq.

1769. *Parisiis sumptibus Petri Didot filii primogeniti*. S. Leonis papæ I Epistolæ XII ad Galliæ episcopos et Epistola ad Flavianum (dogmatica XXVIII), una ad Ravennium missa, cum notis, observationibus et annotationibus denuo illustratæ a *monachis Congreg. S. Mauri*; in *Collectione concilior. Galliæ* nuper ab ipsis inchoata, t. I, pagg. 442-568.

Sirmondi editio pro fundamento fuit. In emendationibus autem Quesnellum ita secuti sunt, ut ipsi non negligerent denuo mss. codices inspiciere. Suppetebant præterea Coustantii schedæ, ex quibus haud pauca observationibus suis intulerunt.

§ II. Versiones.

Sermones Leonis adeo olim in deliciis habitos novimus, ut haud semel in linguam *Italicam* transfunderentur. *Gallicam* versionem non nisi unam deprehendere licuit, hoc indiculo teste.

1485. *Firenze*, in-fol. I Sermoni di S. Leoni tradotti da *Filippo di Bartolomeo Corsini*, in fine: *In Firenze a di 21 di Maggio 1485*. Expressa est editio *Andræ Aleriensis*, traducta simul ejus ad Paulum II S. P. Epistola, quam excipit brevis traductoris commendatio a *Marsilio Ficino* ascripta et deinceps rubricæ operis. Memorant hanc editionem *Ballerinii T. I, præf. p. 30, Bibl. degli aut. volg.* inserta in *Pacc. d'Opusc. scient. e filol. T. XXXIV, p. 264*, et *Argelati Bibl. degli volgarizz (in Milano 1767). T. II, p. 300 sq.*

1567. *In Venesia al segno de la Speranza*, in-8°. I divini Sermoni di san Leone papa primo nuovamente di Latino in volgar lingua tradotti per *Gabriel Foresto da Brescia*. *Raccolta l. I et Argelati p. 501, sq.*, ubi fuse admodum describitur, inserta epistola integra traductoris et contentorum tabula repræsentata. Ex hoc autem apparet duas esse hujus ejusdem anni, loci et typographi, haud parum tamen quoad contenta diversas Sermonum Leonis versiones.

1564. *In Venesia per Girolamo Scotto*, in-4°. Sermoni (III) di S. Leone papa I: Sermone V, del Digiuno del settimo mese; Sermone XI, del Digiuno della quattro tempora; Sermone nella festa di Tutti Santi; in *Sermoni de SS. Agostino, Crisostomo, Bernardo e Basilio. Parte secunda* Cf. *Argelati l. I et p. 158, it. t. I, p. 14*. Auctor versionis fuit *Galeatus Florimontius (Galeazzo Florimontio)* episcopus.

1698. *Paris, chez Andr. Pralard*, in-8°. Sermons de S. Léon, pape, surnommé le Grand, traduits sur l'édition latine du P. Quesnel, par *Nicolas Fontaine*. *Cat. Bibl. Reg. Paris. t. I, p. 385, n. 811*.

§ III. Codices.

Quæ ante Quesnellum in subsidium vocata sunt ab
 PATROL. LIV.

editoribus Leonis mss. exemplaria haud operæ arbitramur sollicitè circumspicere. Post Quesnellum *Cacciarus* plures illi haud visos codices contulit, sed longe plurimos et majori solertia *Ballerinii*, lique in iisdem examinandis, ordinandis et describendis tam egregiam posuerunt operam, ut ex hac de Leonis mss. codicibus notitia etiam ad aliorum scriptorum ecclesiasticorum, in primis vero pontificum Romanorum opera, non parum utilitatis proficisci possit; quapropter peculiari diligentia nobis hoc loco non indigna visa fuit.

I. CODICES QUESNELLI.

A) Sermonum.

1. *Corbeiensis*. Codices mss. tres olim monasterii S. Petri Corbeiensis jam *Bibl. monast. S. Germani a Pratis*, in quibus Sermones LX et amplius.

2. *Navarræus*, i. e. codex *Bibl. Regii collegii Navarræi in Acad. Paris*. Sermonum variorum, in quibus plures Leonis.

3. *Regii*. Lectionarii duo, in quibus plures Leonis Sermones.

4. *Sammaglorianus*, codex lectionarius ms. ad usum abbatiae S. Maglorii Parisiensis, in *Bibl. Sammagloriana seminarii archiepiscopalis presbyterorum Oratorii D. Jesu ad muros Parisienses*.

5. *Thuanei*: 1° codex ms. qui fuerat olim *Nic. Fabri*, in quo Sermones aliquot Leonis; 2° liber lectionarius ad usum insignis Ecclesiæ Lugdunensis; 3° codex lectionarius S. Petri Fossatensis, in quo Sermones plures, scr. a. 1057.

B) Epistolarum.

1. *Barberiniani*, codices mss. tres *Bibl. card. Franc. Barberinii*, ex quibus varias lectiones plurimarum Epistolarum S. Leonis, jussu suo excerptas, ad Quesnellum post publicatam primam editionem transmisit. Signabantur num. 57, 77 et 2888. Tertius quoque codicem Canonum, quem Quesnellus Romanum dicit, continebat.

2. *Bellovacensis*, i. e. *Bibl. Ecclesiæ Bellovacensis* codex ms. Canonum et Decretorum pontificiorum, in quibus ex Leone plura.

3. *S. Germanensis*, codex Dionysianæ Canonum et Decretorum Collectionis ex *Bibl. monast. S. Germani a Pratis*.

4. *Grimanicus*, codex ms. *D. Grimani card. S. Marci*, nongentorum circiter annorum, in quo centum et septem Leonis epistolæ, quarum viginti octo ante Quesnellum non erant editæ, et plures aliæ pene novæ. Acceperat eum ex *Bibl. domus institutionis Oratorii D. Jesu ad muros Parisienses*. De hoc codice fuse disputat Quesnellus in præfatione § 5. Cf. *Observata Ballerini*.

5. *Corbeiensis*, codex Canonum antiquissimus, cuius collectionem amplissime descripserunt *Ballerinii* in diss. *de antiquis Canonum Collectionibus* inserta tomo III, Opp. Leonis. Ex *Bibl. monast. S. Germani a Pratis*.

6. *Herovallianus*, codex ms. *Isidorianæ Collectionis*, cui et *Liberati Breviarium* et alia quædam sub-

jiciuntur; quem, quia beneficio *D. Vion d'Herouval* accepit, Herovallianum appellavit, antequam rescivisset illam esse ex *Bibl. Antonii Faurç* D. th. facultatis Paris. Eccl. metrop. Remensis canonici et vicarii generalis episcopi Remensium.

7. *Oxonensis*, codex ms. in quo *codex* quem appellat Quesnellus, *Canonum et Constitutorum sedis apostolicæ* cum variis Leonis, quæ eidem annectebantur, quorum indicem una cum apographo codicis ad Quesn. miserat E. Bernardus, astronomiæ tunc in academ. Ox. professor. Servabatur in *Bibl. Ox. collegii Crielenis*, n. 91, B.

8. *Remigianus*, codex ms. Epistolarum, cujus notitiam et varias lectiones ex *Bibl. S. Remigii Remensis* suppediaverat D. Franc. Delfau, Benedicticus Sangermanensis.

9. *Thuanei*: 1° codex ms. Canonum et Const. sedis apost. cum triginta tribus Leonis Epistolis, num. 129; 2° codex ms. in quo plures Epistolæ ad synodum Chalcedonensem et ad Arelatensis Ecclesiæ privilegia pertinentes, item Epistolæ Flaviani ad S. Leonem versio antea non edita, aliæque primum e tenebris eruta, num. 780; 3° codex ms. librorum de Vocatione omnium gentium, et aliquot Epistolarum S. Leonis, num. 729; 4° codex ms. plurimarum Epistolarum S. Leonis notatus, num. 432; 5° codex ms. Canonum et Decretorum PP. Rom. collectore Dionysio Exiguo; 6°, 7°, 8°, codices mss. tres Isidorianæ Conciliorum et pontificiarum Epistolarum Collectionis; 9° codex ms. Can. et Decretorum pontificum Rom., qualls editus Moguntiæ a. 1525, qui fuit olim *Claudii Falcheti* (Fauchet); 10° codex ms., in quo pars actorum synodi Chalcedonensis.

10. *Treco-Pithæanus*, codex ms. continens Concilia plurima, Epistolas pontificias præsertimque Leonis, et alia monumenta ecclesiastica, qui olim ad celeberrimum Pithæum pertinuit, ex *Bibl. collegii Treco-Pithæani presbyterorum Oratorii D. Jesu*.

C) Sermonum et Epistolarum.

1. *Cisterciensis*, i. e. *Bibl. abbatiæ Cisterciensis Parisiis*; codex ms. cujus indicem et loca aliquot communicaverat D. Jacobus de Lannoy, ejusdem abbatiæ subprior.

2. *Claromarcensis*, i. e. *Bibl. monasterii Claromarcensis* prope *Audomaropolim*; codex ms. cujus indicem per Jo. Mabilionum acceperat.

3. *S. Mariani et Regniacensis*, i. e. *Bibl. monasterii S. Mariani Autissiodorensis ord. Præmonstratensis*, codices mss. duo, quorum collatas lectiones una cum indice alterius, qui fuerat *Regniacensis monasterii* excerptis et ad Quesnellum misit D. Chrestien Eccl. Autissiod. can. et theol. Par.

4. *Victorinus*, i. e. *Bibl. S. Victoris Parisiensis*; codex ms. Sermonum et Epistolarum fere omnium S. Leonis.

II. CODICES CACCIARI. I.

A) Sermonum.

I. *Vaticani*. — 1. *Codex num. 7835*. Prior pars antiqui pergamini lectionarii, continens quamplures

homilias in nocturnis divinis officiis recitandas in Natali S. Leonis, Passione, Resurrectione, Ascensione Domini, et Pentecoste, atque de sanctorum apostolorum Petri et Pauli solemnitatibus. Scr. corrente sæc. VIII, Romanis characteribus in duas columnas distinctis. Hujus et sequentis scripturæ specimina ære incisa proposuit Cacciarus in fide hujus recensens, tom. I præf. p. 29.

2. *Codex num. 3836*, altera pars præcedentis lectionarii, continens Sermones in festo SS. septem fratrum Machabæorum, S. Laurentii, de Jejunio septimi mensis aliasque homilias usque ad Nativitatem Domini recitandas, inter quas celebris Ep. XXIV ad Flavianum de Incarnatione Verbi.

3. *Codex num. 3828*, pergamenus, x sæculo exaratus, continens aliquot Sermones Leonis in variis anni solemnitatibus.

4. *Codex num. 4195*, pergamenus in-fol., præter quasdam sanctorum homilias, etiam Leonis nonnullas continens. Scr. circa XI sæc. Cacciaro judice.

5. *Codex num. 4267*, ut præcedens forma majori in duabus columnis exaratus circa sæc. XI, cont. inter plurimum veterum PP. Sermones, nonnullos Leonis M. de Nativitate et Epiphania et de S. Stephano.

6. *Codex num. 4268*; pars altera præcedentis lectionarii, cont. Sermones quamplurimos a dominica Septuagesimæ usque ad Nativitatem Domini legendos.

7. *Codex num. 4269*; postrema pars ejusdem, cont. præter Sermones de Tempore, orationes de Natali SS. apostolorum Petri et Pauli, de Natali SS. Laurentii et de S. Leonis Assumptione ad pontificatum.

8. *Codex num. 4270*, pergamenus in-folio magno, in quo varii Leonis Sermones. Cacciarus ejus subsidio potissimum sermonem de festo Cathedræ Petri, quem primus Quesnellus, sed mutilum et imperfectum, evulgarat, primigeniæ integritati reddidisse testatur.

9. *Codex num. 4271*, pergamenus in-fol., varios Leonis Sermones exhibens.

10. *Codex num. 4272*, pergamenus in quarto, sæculi X, cont. Sermones et Homilias quæ olim legabantur in singulis apostolorum festivitatibus. Præter quasdam Leonis orationes, habebat quoque antiquum quemdam Missæ Canonem, homiliæ de octo Beatitudinibus adjunctum, quem integrum Cacciarus una cum characterum specimine ipsi subjecto pagg. 297-304, t. I, excudi curavit.

11. *Codex num. 4222*, in-folio magno Longobardicis characteribus exaratus, sæc. IX, cont. quosdam Leonis Sermones secundum anni dies festos legendos.

12. *Codex num. 5454*, sæc. XII Romanis characteribus scriptus, cont. Leonis Sermones de solemnitate Paschæ, Pentecostes et de festis SS. apostolorum Petri et Pauli.

13. *Codex num. 6450*, pergamenus, XI sæculi,

cont. homilias in nocturnis officiis recitandas, interque eas plures Leonis et illam in festo Cathedræ Petri pariter ac in Quesnelli codicibus mutilam.

11. *Codex num.* 6451, præcedenti non absimilis, eodem sæc. et caractere scriptus, cont. sermonem tertium de Paschate, quo Cacciarus primum Leonem maetavit.

15. *Codex num.* 6452 duobus præcedentibus forma, figura, sæculo et caractere persimilis, cont. Leonis Sermones de Quadragesima, cum aliis nonnullis ad Domini Passionem pertinentibus.

16. *Codex num.* 6454, similis tribus præcedentibus in quo præter alios Patrum sermones, Leonis nomine tum plures ex vulgatis, tum alii nonnulli occurrerant, quos ille tamquam dubios in appendicem reject.

II. *Vaticano-Palatini num.* 442, 443. Lectionum et Homiliarum SS. PP. libri duo chartacei, cont. quampares Sermones Leonis, quorum nonnulli mutili et imperfecti, accommodati ad usum alicujus particularis Ecclesiæ. Scriptura erat Germanica, in duas columnas distincta et notis compendiaris difficillimis referta, quem se ipsum legere nequivisse fatetur.

III. *Vaticellanus vetustus liber*, cont. varios Leonis Sermones, quem ipse tamen Cacciarus non vidit, sed a P. Jos. Blanchino cum editis fuit exactus et quidam sermones inde exscripti sunt, de quibus suis ille locis monet.

IV. *Chisianus*, codex quondam ex Vat. archivo exscriptus, cont. varios Leonis Sermones, inter quos tres ex iis quos Curs. Trombellius t. II, part. I *Anecdotorum* primus omnium adornavit.

B) *Epistolarum.*

a) Latini.

I. *Vaticani.* — 1. *Codex num.* 544, pergamenus in-folio magno, variis picturis auro et minio diligenter circa XIII sæc. ornatus, quo Nicolaus V papa utebatur, cont. omnes Leonis Epistolas in vulgatis ante Quesnellianam occurrentes.

2. *Codex num.* 542, pergamenus in-quarto, sæc. XII, easdem continens Epistolas.

3, 4, 5, 6, 7. *Codices num.* 543-547, similes omnes characterum forma, Epistolarum collectione et ætate præcedentibus. Nullus enim ante XII sæc. exaratus fuit. Lectionibus tamen inter se differebant.

8. *Codex num.* 630, pergamenus in folio magno, sæculi fere XIII, cont. Isidori Mercatoris collectionem Can. et Epp. pontiff. Rom., inter quas XXXIX Leonis.

9. *Codex num.* 631, collectionem similem præcedenti exhibens, fabente sæc. XII exscriptam, sed quinque tantum Leonis Epistolas.

10. *Codex num.* 1319, in-quarto, sæculi XII, cont. acta syn. Chalced. cum variis Leonis Epistolis in Eutycheris et Eutychanorum causa exaratis.

11. *Codex num.* 1321, in-folio parvo, sæc. circiter XII, cont. libros Facundi Hermianensis pro syn. Chalced., inque iis non solum varia Eop. Leonis frag-

menta, sed et illas Epistolas quæ Leo in illius synodi generalis confirmationem concrispsit.

12. *Codex num.* 1322, antiquissimus, ut ex characterum specimine, quod Cacciarus pag. 65 præf. ad t. II incudi curavit, apparet; cont. omnes et singulas Chalcedonensis synodi actiones, quas inter notat Cacciarus illam quæ ad Domni Antiocheni episcopi causam pertinet, quamque veluti supposititiam, et a Latino impostore conflictam Quesnellus rejiciendam esse censuit; tum quia (ut ipse aiebat) in Græcis exemplaribus non legitur, tum quia ex unico nullius auctoritatis antiquitatisve codice chartaceo ab ignotis scholaribus in lucem prodisse affirmatur. Habet autem varias hic codex ad eandem synodum pertinentes epistolas.

B) 13. *Codex num.* 1342, pergamenus, sæc. IX labente aut ineunte X scriptus. Characterum formam et notas Cacciarus ibidem, ubi præcedentis, exscribi fecit; cont. antiquam Canonum Collectionem cum sexdecim Leonis Epistolis, quarum prima ad Rusticum Narbonensem.

14. *Codex num.* 1328, pergamenus, in-fol., sæc. circiter XII, cont. acta concilii sexti generalis et præter Epp. fragmenta in iisdem occurrentia alias quædam Leonis Epistolas cum quibusdam Chalced. conc. actis.

15. *Codex num.* 1337, pergamenus, scr. ante sæc. XI, cont. *Canones diversorum conciliorum et epistolas decretales plurimum summorum pontificum.* Incipit Collectio a Nicænis Canonibus, omnesque Leoninarum C Epp. decretalium titulos cum iisdem Epp. representat.

16. *Codex num.* 1338, collectionem præcedenti similem, sed serius, sæc. XIII, exarata, continens. Recenset autem inter Leoninos Canones etiam Epistolam ad Afros Mauritanæ provinciæ in causa Lupicini episc. scriptam, quam Quesnellus supposititiam dicere ausus fuit.

17. *Codex num.* 1340, pergamenus, sæc. XIII, cont. Isidori Collectionem et in ea omnes Epp. Leonis quæ in editis Surii, Lovaniensium et Raynaldi occurrunt. Hac Collectione sæpissime se usum esse testatur Cacciarus, quod inter recentiores magis castigatamprehendisset.

D) 18. *Codex num.* 1341, sæc. XI, a diligenti et perito Amanuensi scriptus, cont. præter diversorum concil. Canones et plurimum Rom. pontiff. Epp. quadraginta unam Leoninas.

19. *Codex num.* 1343, sæc. XI, Collectionem præcedenti plane similem continens.

20. *Codex num.* 1344, præcedentibus duobus forma et caractere prorsus similis, cont. acta Chalced. synodi cum Leonis Epp. ad eandem spectantibus.

21. *Codex num.* 1345, sæc. XI, in-scriptus *Collectio Cresconii*, quæ olim pertinebat ad celebre monasterium S. Columbanus de Bobio, cont. nonnullas Leonis Epistolas.

22. *Codex num.* 1353, sæc. XII, optime scriptus, cont. plures Leonis Epistolas.

23. *Codex num.* 3791, sæc. XII, optimæ notæ, cont. A cont. Collectionem Dionysianam, in qua V tantum Leonis Epistolas L.
24. *Codex num.* 3836, lectionarius, de quo supra in *Sermonibus* dictum est, cont. solam Epistolam ad Flavianum, quam sæculo VIII et IX in divinis officiis ante festum Nativitatis legere solebant.
25. *Codex num.* 3787, pergamenus, in-folio, sæc. XII, cont. Epp. VI de causa Eccl. Alexandrinæ et Timothei Æluri.
26. *Codex num.* 4661, præcedenti respondens, cont. totidem Epistolas.
27. *Codex num.* 5748, cont. Cresconii Concordiam Canonum cum nonnullis Leonis Epistolis decretalibus.
28. *Codex num.* 5750, scr. ante sæc. IX. Olim fuit monasterii S. Columbani Bobiensis. Cont. XXXI Leonis Epp. cum priore synodi Chalcedon. actione. Formam ac characterem Cacciarius ære incisam dedit pag. 65.
29. *Codex num.* 5845, antiquissimus et Cacciario plerumque Longobardicus dictus, cont. Collectionem Canonum et Epp. pontiff. Rom., inter quas XXIV Leonis.
- II. *Vaticano-Palatinus codex, num.* 579, sæc. X, cont. IV tantum Leonis Epistolas.
- III. *Vaticano-Urbinate.* — 1. *Codex num.* 65, pergamenus, optime sæc. XV scriptus, cont. omnes Epp. editionum ante Quesnellum vulgatarum.
2. *Codex num.* 179, reens, adeoque exigui usus, cont. Collectionem Isidori Mercatoris.
- IV. *Vaticano-Alexandrini, i. e. Vaticani, qui quondam fuerant reginæ Suecorum, Christinæ Alexandræ.*
1. *Codex num.* 586, membranaceus in-4°, sæc. XII, inter cætera cont. Paschasini Lilyb. Epistolam ad Leonem.
2. *Codex num.* 755, membr. in-fol. parvo, sæc. XIII, cont. ejusdem Ep. de Paschæ observatione.
3. *Codex num.* 849, membr., sæc. XII, cont. Collectionem Canonum præcipue ex Africæ conciliis, quædam acta. conc. Chalced. et Ep. Leonis ad Anastasium episc. Thessalonicensem.
4. *Codex num.* 1038, membr. in-fol., sæc. XII, cont. Decreta pontiff. Rom. ex Isidori Collectione nec non Bedæ librum de Computo, etc.
5. *Codex num.* 1039, membr. in-fol., sæc. XIV, cont. Cresconii Concordiam discord. Canonum.
6. *Codex num.* 1040, in-fol., sæc. XI, cont. concilium generale VI.
7. *Codex num.* 1044, membr. in-fol., sæc. XIII, cont. Epp. Rom. pontiff. a Clemente ad Leonem.
8. *Codex num.* 1043, membr. in-fol., sæc. XIII, cont. Collectionem Canonum, forte Dionysianam inquit Cacciarius, cum adjectis Symmachi et Hormisdæ Decretis.
9. *Codex num.* 1127, membr. in-fol., sæc. X, cont. varia PP. opuscula et codicem Canonum, apostolorum et conciliorum Decreta et pontiff. Rom. Epistolas complectentem.
10. *Codex num.* 1997, pergamenus in-fol., sæc. X, cont. Collectionem Dionysianam, in qua V tantum Leonis Epistolæ.
- V. *Taurinensis, Bibliothecæ regię codex num.* 29, D. IV, pergamenus in-folio, circa sæc. XIII optime exaratus, cont. LII Leonis Epistolas et nonnullas aliorum. Contulerat pro Cacciario P. Cyrillus Gubernatis Carmeli Taurinensis alumnus, a. 1739.
- VI. *Florentinus, Bibliothecæ Medicæ codex* pergamenus in-folio, sæc. XIII, cont. omnes Leonis Epp. editionum ante Quesnellum vulgatarum.
- VII. *Grimaneus.* Celebris hujus codicis exemplar Cacciarius in chartaceo folio Parisiis exscribi fecit ad explorandam Quesnelli fidem, indeque in Vaticana Bibl. reposuit.
- VIII. *Ratisbonensis, Bibliothecæ monasterii S. Emerami, codex num.* 113, DDAA. membranaceus in-quarto, constans foliis 157, cont. Epistolas Leonis LXXII. Characterum formam ex delineatione Frobenii Forsteri tunc temporis apud S. Emeranum prioris et bibliothecarii, qui easdem Epistolas in usum editoris Romani diligentissime exscripserat, ære incidendam curavit Cacciarius pag. 62, præf. Ætatem ejus momente Forstero Bernardus Pezsius in t. I Thes. Anecd. p. 11, prope mille annorum æstimavit. Plura de eodem dabit Forsteri epistola (d. ad S. Emeran. XII kal. Septembris a. 1752), pag. 61 sq. excusa.
- b) Græci.
- I. *Vaticani.* — 1. *Codex num.* 451, chart. in-folio, sæc. XIV, inter variorum PP. Græcorum scripta, fragmentum Epistolæ Flaviani ad Leonem de *Incarnatione D. N. J. Chr.* continebat.
2. *Codex num.* 730, chart. in-folio, sæc. circiter XV, cont. Theodoreti episc. Cyri Epistolas.
3. *Codex num.* 720, pergamenus in-folio, sæc. X; inter diversorum PP. Opera aliquas Leonis Epistolas continet.
4. *Codex num.* 712, in 8°, sæc. XIV, cont. diversorum PP. Epistolas, et præsertim quas Flavianus in Fulychetis causa ad Leonem scripsit, cum responsis illius.
5. *Codex num.* 1178, chartaceus in-folio, sæc. XV, cont. omnia Chalced. conc. acta cum Leonis Epistolis ad illud pertinentibus.
6. *Codex num.* 1431, pergamenus in-folio, sæc. XIV, cont. inter diversorum Opera et Epistolas etiam Leonis cum Chalced. conc. Collectaneis.
7. *Codex num.* 1455, bombycinus, sæc. XIII, optime scriptus, cont. pontiff. Rom. et SS. PP. Epistolas, quas inter Epistolæ Flaviani, Theodoreti, Anatholi et Marciani ad Leonem, cum Leonis responsis.
- II. *Regio-Vaticani.* — 1. *Codex num.* 44, chart. in-4°, sæc. XVI, cont. plurium SS. PP. aliorumque auctorum Homilias et Opera, tum ad Scripturam, tum ad ecclesiasticas res pertinentia, inque illis nonnullas Leonis Epistolas.
2. *Codex num.* 57, chart. in-folio, sæc. XIV, cont. conciliorum general. et partic. Canones et alia antiquorum PP. Opera, quæ inter Flaviani et Gennadii episc. CP. ad Leonem Epistolæ.

3. *Codex num.* 67, chart., sæc. xv, cont. unam A Casinensium S. Justinæ, sæc. xv, cont. XIV Sermones cum prædicta Epistola.

III. *Vaticano-Ottobonianus*, codex num. 29, non absimilis Vat. num. 1178, cont. omnia Chalced. conc. acta cum variis in iisdem Leonis Epistolis.

C) *Sermonum et Epistolarum.*

I. *Vaticani.* — 1. *Codex num.* 541, pergamenus, Nicolai V jussu auro et variis coloribus ornatus, cont. solummodo Leonis Sermones et Epistolas, et quidem eas quæ in editis ante Quesnellum vulgatæ sunt.

2. *Codex num.* 542, pergamenus in-quarto, sæc. xii labentis. Similis Collectio.

3. *Codex num.* 644, pergamenus in-folio, sæc. circiter xiii. Collectio non absimilis.

4. *Codex num.* 545, pergamenus in-4° scr. circa B finem sæc. xii. Totidem Sermones et Epistolas complectitur.

5. *Codex num.* 546, membr. in-folio, sæc. xii. Collectio similis præcedenti.

6. *Codex num.* 547, membr. in-4°, ejusdem ætatis et conditionis.

7. *Codex num.* 548, membr. in-4°. Præter Sermones in superioribus contentos exhibebat etiam sermonem de Absalon, sed quem ad Leonem non pertinere judicavit, ideoque omisit Cacciarus.

8. *Codex num.* 549, membr. in-4°, præcedenti similis et eundem de Absalone sermonem in fine præferens.

9. *Codex num.* 550, membr. in-4°, præcedentibus per omnia similis.

II. *Regio-Vaticanus, Bibliothecæ Alexandrinæ codex num.* 139, membr. in-4° optime exeratus, sæc. xii, solam Leonis Serm., Homil. et Epistolar. collectionem exhibens.

III. *Urbinas.* Codex num. 65, pergamenus in-folio parvo, sæc. labentis xiv, eandem collectionem præferens.

III. CODICES BALLERINIORUM.

A) *Sermonum.*

a) *Lectionarii.*

I. *Bergomenses*, codices duo, sæc. circiter xii, ex tabulario DD. Consortii Ecclesiæ S. Alexandri in Columna apud Jos. de Salvaneis de Roteriis patricium Bergomensem, cont. XII Leonis Sermones.

II. *Chigiani*, codices duo Bibl. Chigianæ num. 3 et D 5, sæc. xii, cont. IV Leonis Sermones.

III. *Padilironenses*, codices tres monasterii Padilironensis S. Benedicti in agro Mantuano, cont. IX Leonis Sermones et Ep. ad Flavianum.

IV. *Patavinus*, codex PP. Conventualium S. Antonii num. 408, sæc. xiii, cont. Sermones XXX.

V. *Patavini Heremitanorum*, codices tres PP. Heremitanorum SS. Philippi et Jacobi, num. 111, 110, et 113, cont. XVI Sermones cum Ep. ad Flavianum.

VI. *Patavini S. Justinæ*, codices duo monachorum

VII. *Basilicæ S. Petri in Vaticano*, codices tres num. 107, 105 et 106. Sed duo priores longe tertio præstantiores erant, qui sæc. licet xii exaratus, tamen non plures quam sex sinceros Leonis Sermones complectebatur, aliosque falso illi ascriptos.

VIII. *Tridentinus*, codex ms. capituli Tridentini sæculi xiv, cont. IV Leonis Sermones.

IX. *Vallicellani*, i. e. codices Bibliothecæ S. Mariæ in Vallicella Patrum Oratorii S. Philippi Neri Romæ, quæ plures sæculi xi et xii codices Ballerini-
norum usui concessit, ex quibus enumerarunt codices 25 et 26, qui præter epistolam CLXXV, ad Leonem Augustum lectam Adventus tempore (cujus loco in

aliis lectionariis habetur Epistola XXVIII, ad Flavianum) continebat Sermones XXV; *codicem* 2, cont. Epistolam ad Flavianum et Sermones XXIV; *codicem* A. 6, cont. Sermones VII; *codicem* A. 7, cont. Sermones XIII; *codicem* A. 9, qui ad S. Euticii monasterium pertinuit, cont. Sermones X; *codicem* A. 10, cont. Sermones VII; *codices* 7, 20, 23, A. 16, cont. Sermones V, IV, vel III.

X. *Vaticani*, lectionaria omnium antiquissima, quæ inter in primis eminebant num. 3835 et 3836 vere Romana, quæ diligentissime recognoverunt. Alios plures autem lectionarios codices non quidem per omnia, sed ubi opus fuit, inspexerunt.

XI. *Veneti*, codices duo Bibliothecæ Venetæ S. Marci, lectionarii signati num. 153 et 154, sæc. circiter xiii, in quibus LI Sermones Leonis.

XII. *Vercellenses*. Ex lectionariis Eusebianæ Bibliothecæ Vercellensis capituli habuerunt collatas lectiones Sermonum XI Leonis.

XIII. *Veronenses Cap. i. e.* Bibliothecæ capituli Veronensis; codices lectionarios duos, qui XV Leonis Sermones præbuerunt, præterea *codex* 74, præcedentibus antiquior, cont. Sermones VIII, et recentior ms. liber num. 214, cont. Sermonem unum.

XIV. *Veronensis S. F. i. e.* codex PP. Conventualium S. Firmi Majoris; lectionarius sæc. circiter xiii, cont. unum Leonis Sermonem.

b) *Collectiones.*

Collectionum harum ms. quinque distinxerunt genera, ex quibus singulis maxime insignes codices tantum indicantur, videlicet, ex *Collectione* I, liber ms. *Casinensis* num. 126; ex *Coll. II, Barberinus*, num. 88, et *Casanatensis C. III, 7*; ex *Coll. III*, exempla primæ editionis, quam ex hujus collectionis ms. desumptam censuerunt; ex *Coll. IV, Vaticanus* num. 546, et qui aliquando adhibitus est 541; ex *Coll. V* denique *Vaticanus* num. 544.

B) *Epistolarum.*

De his in sequentibus Ballerini-
orum (a) tam luculenter ac copiose disputatum est, ut singulorum enumeratio supervacanea videretur.

miserunt. Nos vero has præfationes suo loco exhiberi, eo lectorem remittimus. Edit.

(a) Sub titulo *Observationum* Ballerini-
orum Schœnemannus exhibet fragmenta præfationum quas fratres editores Sermonibus et Epistolis S. Leonis præ-